

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre.....
félésre

12 kor.
6 kor.

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Templomi éneklésünkről.

(Felolvasatott 1901. január 11-én Maros-Vásárhelyt, a »Református felolvasó estély« alkalmával.

A mi protestáns isteni tiszteletünknek három igen lényeges alkatrésze van: *éneklés, imádkozás, igehirdetés*. Mind a három lényeges és szükséges alkatrész, annyira lényeges, hogy ha valamely isteni tiszteleti aktusból ezek közül valamelyik hiányzik, akkor azt nem tartjuk teljesnek. Nem csak azért, mert így tanultuk, mert ehhez vagyunk szokva. Lényeges alkatrészek azért, mert általános jellegűek, mert az emberi természet, a vallásos szükségleten alapulnak, az ember szellemi és érzéki alkotásában gyökereznek, s épen azért minden eddig ismert vallás szertartásaiban előfordulnak, bár nagyon különféle változatban és fokozatban, a mint az illető vallást követő népek műveltségi fokozatán lehetséges.

Kétségtelen, s a népek összes történetéből bizonyított dolog, hogy vallásos szertartásaiban minden nép a legjobbat, a legszebbet igyekezett kifejteni, a mire csak képes volt. Így van ez nálunk is, keresztényeknél.

Az isteni tisztelet céljára alkotott épületek az egyház megerősítése és kifejlődése óta maig a legdiszesebbek. A szertartás alkotó részei a legünnepélyesebbek. A mai szabad, pezsgő közéletben sok az alkalom az ünneplésre; de legyen valamely ünnepély akár tudományos, akár művészeti, politikai vagy közgazdasági ünnepély, sehol teljesebb, magasabb és tisztább lelki emelkedettséget nem talál az ember, mint vallásos ünnepen a templomban. Nem is lehet, mert a mellett, hogy a templomi isteni tisztelet a legmagasabb, a legfelségesebb eszmékre van irányozva, a melyekre az emberi elme képes lehet, egyszersmind az emberi lélek szükségait is oly módon és mértékben ki tudja elégíteni, a melyre más ünnepek nem alkalmasok.

Hogy ez így lehessen, hogy ez a cél az isteni tisztelet alkalmával elérhető legyen, annak már fennebb említett mind a három része szükségkép végrehajtandó, mint a hogy ez nálunk meg is történik. De hogy mindenki részésülhessen abban a lelki kielégí-

tésben, a melyre az isteni tisztelet gyakorlatban van, mindenkinek ahhoz való hangulattal, kellő érdekelt-séggel is illik ott jelen lenni, s nemcsak az imádságot és prédikációt meghallgatni, hanem az éneklésben is részt kell venni.

Nem hiszem, hogy tévednék, mikor azt gondolom, hogy a protestáns isteni tisztelet nem elégíti meg eléggé azokat, a kik nem tudnak vagy nem akarnak a gyülekezettel együtt énekelni. Én azt hiszem, hogy a mi nagyon egyszerű, minden külső dísz nélkül való templomainkban, az éneklés ideje alatt némileg unatkoznak, a kik énekelni nem tudnak, a kiket a mi énekeink szövegében és dallamaiban levő vallásos érzület érintetlen hagy. A nem protestáns keresztény templomokban kifejtett pompa, festészeti, szobrászati diszítések, a sokszor valóban művészi zene- és ének-előadások alkalmasak arra, hogy csupán művészi tekintetben is lebilincseljék a templomban levők figyelmét. Ilyen dolgokat a protestáns templomokban nem talál senki máskor, csak ha valamely különös ünnep alkalmával ének- vagy zenekari előadás is tartatik. A mi közönséges vasárnapi, vagy más isteni tiszteleti szertartásunk ezek nélkül van, itt nincs semmi külső fény és pompa, a mi a szemet és fület szórakoztatná, s a külső cerimonia látása után a hívó valamennyire kielégítve távoznék el a templomból. A mi isteni tiszteletünk külsőségeiben egyszerű, a mennyire csak lehetséges, annyira egyszerű, és hatást csak ezen egyszerű eszközök által, az *éneklés, imádkozás* és *tanítás* által igyekszik elérni.

Kitűzött céloomhoz képest csak az éneklésről akarok néhány megjegyzést tenni.

*

Az ember bárminő komoly céllal és bárminő áhitattal keresse is föl a templomot, általános emberi sajátságait le nem vetkőzheti még a templomban sem. A templomban, a helyhez találó érzület abban áll, hogy a ki ott megjelenik, azt világi gondok ne zavarják, ott magába szálljon, Isten előtt magát megalázza, saját kicsinységének és gyengeségének érzetében Istennek kegyelmét keresse, szóval, hogy az ember nemesebb mivolta, vallásos, erkölcsi oldala annyira előtérbe lépjen, hogy ez minden másnemű érzése és gondolata

felett uralkodják. Ha valaki erre a lelki állapotra nem képes, annak kevés haszna van a templomjárásban. Hogy azonban ez a lelki állapot valakiben létre jöhessen, nem elég csupán templomba menni és meghallgatni, a mi ott végbe megy. Hogy a templomban töltött idő vallásos, erkölcsi épüléssel legyen egybekötve, oda olyan vallásos szükség-érzéssel illik menni, a mely csak a templomi szertartáshoz talál kielégítést. A léleknek ezen állapotát nevezhetnők talán vallásos érzületnek, vallásos hangulatnak, vagy valami másnak, de mindenesetre úgy értendő, hogy ez még nem bevégezett lelki cselekvés, nem valamely meglett dolog, hanem *keletkezőben, függőben levő*, a melynek természeténél fogva megnyilatkozásra és kielégítésre van szüksége, hogy aztán a lélek, a kedély a normális kedélyállapotba juthasson. Ennek a lelki állapotnak *egyik megnyilatkozása a templomi éneklés*, de ez ép oly mértékben ébresztője, létre hozója és erősítője is annak.

Valamely hangulat keletkezésére ugyanis a környezet elhatározó befolyással van. Az ember ki van téve az őt környező természet vagy társadalmi élet behatásainak; azok alól magát el nem vonhatja, ki nem szabadíthatja. A mint ezek a hatások kedveznek az ő testi, vagy lelki szükségeinek, vagy azokkal ellenkeznek, a szerint változik nagyjában a gondolkozása, esze járása, érzülete, kedélyállapota. Tudhatjuk magunkról, láthatjuk a mások példáján, hogy kedély-állapotunk, hangulatunk folytonos hullámvászonban van; váltakozik bennünk a derű és ború, a kellemes és kellemetlen érzélem. A sokféle változathól kettő, mint ellentét, annyira feltűnő, hogy még azok is észre veszik, a kik nem figyelik. Ezek pedig, a köznyelv elfogadott megnevezése szerint, a *jó kedv*, meg *rosz kedv*. Magunkról tapasztaljuk, de másokra nézve is azt gondoljuk, hogy ki-ki úgy szól, úgy nyilatkozik, a mint érez. Jó kedvében nevet, dalol, rossz kedvében hallgat, panaszol vagy jajgat az ember, de általában közvetlenül azon hatásnak megfelelően, a minnek ki van téve. Azt, hogy milyen hangulata van valakinek, el nem rejtheti akár jó, akár rossz legyen az, kisúgázik, kitör egész valóján, ha szavakkal, vagy másképp nem nyilatkoztatja is. A tapasztalt szemlélő azonnal észre veszi azt. És ha talán rejtegetni, tettetni is akarja valódi kedélyi állapotát, azt csak rövid ideig teheti s végre is engednie kell a lelki állapot igaz, természetszerű megnyilatkozásának. Levert, bánatos állapotban jókedvűnek, derültnek lenni olyan ellentmondás, oly képmutatás, a mire csak a gyakorlott színész képes. Az is csak addig, míg szerepét kell játszania. Az emberek nagy tömege pedig jó kedvű vagy rossz kedvű, a szerint, a mint öröme, vagy bánata van.

És ezen általános jelenségen kívül, melyet az emberi élet ilyenmü tüneményeire nézve szabálynak kell elismernünk, mely alól csak a legritkább esetben van kivétel, még arról is könnyen meggyőződhetik a figyelő, hogy az egyes emberek kedélyállapota nem szokott elszigetelve, egymagában maradni. Nem, sőt ellenkezőleg, valami módon mindazokra kihat, mind azokkal közös lesz, a kik vele érintkeznek, a kik vele együtt vannak. Általános tapasztalaton épült állítás, hogy: »Sír a sírókkal, nevet a nevetőkkel az ember.«

Egy ember boldogsága környezetének is boldogsága; egy ember gyásza a többinek is gyásza. Ugy érzik ezt mindazok, a kik az illetők körében vannak.

(Folytatjuk.) *Lakatos Sámuel.*

Egyháztársadalmi munka a selyei evang. reform. egyházban.

A selyei ref. egyházban az egyháztársadalmi munkásság az 1894 ik éven kezdődik. Ezen év telén kezdetem egyházi estéket — akkor még vallásos estélyeknek hívtuk — tartani. Fájdalom, e sűrűn látogatott estéket bizonyos okok miatt rövid idő alatt meg kellett szüntetnem. Majdnem 3 évi szünetelés után 1898. október 30-án ismét életbe léptettem, s 1898—99 telén tartott egyházi estéken olvastam fel „*A selyei ref. egyház története.*» című munkámat, a melyből 3 cikkely e lap hasábjain jelent meg. Legnagyobb hiányát érezték híveim egy könyvtárnak. E hiány elenyésztetése céljából felkértem Lakatos Ferencz, Kacsó Gábor és Kacsó Károly református ifjakat, hogy december 26-án tartsanak egy székelő bált a szervezendő népkönyvtár javára. A bál csakugyan megtartott s annak 33 k. 30 f. tiszta jövedelméből alkalmas könyveket rendeltem s ezzel megvettem a *népkönyvtár* alapját. Azonban ez a könyvtár az olvasók nagy száma miatt elégtelennek bizonyult. Ilyen körülmények közt 1899. január hó 15-én azon alázatos kéréssel fordultam a fölművelésügyi miniszter ur önmagyméltóságához, hogy ajándékozza meg egyházamat egy felerészben szépirodalmi, felerészben gazdasági művekből álló ingyenes népkönyvtárral. A miniszter ur önmagyméltósága, a mint a Franklin-társulat február hó 20-án értesített, 1233/VI. sz. a. egy III. számú ingyenes népkönyvtárt adományozott egyháznak 171 kötetben. Márczius 20-án megkaptuk s lajstromba iktattuk. Így alapított meg egyházam népkönyvtára.

1899. szeptember havában egy véltlen körülmény új munkatért mutatott számomra. Látván, hogy a r. kath. egyházfi a „*Szent család*» naptárával kínálgatja híveimet s akadtak olyanok, a kik vásároltak belőle, azonnal ellemsulyozására gondoltam. Hornyánszkytól »*Prot. árvaházi naptár*»-t hozattam s mintegy 40 példányt adván el belőle, oly sikerrel terjesztettem, hogy egyházkerületünkben mindjárt Kolozsvár után egyházam következik. Nagyon fontos teendő volt még a Prot. irodalmi társaság népies kiadványainak bevezetése. Megtörtént ez is. Az 1899/900 ik iskolai évben 60 darab Koszorut hozattam s osztottam ki iskolánk tanulói közt jutalomkönyvül.

Az erdélyi ref. egyházkerület egyházi értekezletének »*Mit tegyünk?*« című felhívása tehát nem tállt készületlenül. De hogy e felhívó szózat után mit tettem, a következőkben foglalom össze:

1. A *vallásos iratok* közül elterjesztettem: a) Bucsuzót a pápához 9 példányban, b) Luther 95 tételét 8 példányban, c) Ágostai hitvallást 1 példányban. d) Az ószövetséget 2 példányban. e) Koszorut 130 példányban.

2. *Prot. árvaházi naptárral* 55. családot láttam el.

3. *Egyházi estéket* tartok minden héten 3 szor, u. m. vasárnap, szerdán és pénteken. Úgyanakkor olvasni való könyveket adunk ki. Vasárnap és szerdán este 6—8 óráig újságot olvasó, 8—9 dalárda órákat, pénteken 6—9 óráig tartjuk a szorosabb értelemben vett egyházi estéket. A vasárnapi és szerdai egyházi estéken olvassuk a „Kis Tükört“ (Most mára „*Vasárnap*“ is olvasható s ismertethető. Szerk) és a »Magyar Szót.« A dalárdát, melynek nagy részét ifjak alkotják, Pap János kántortanító vezeti. Legelőször f. évi január hó 15-én szerepelt szegény Deák Istvánné temetésén. A pénteki egyházi estéket a következő tárgysorozattal tartottuk meg.

1901. január 11-én. 1. Ének XIV. dics. 3. 4. v. 2. S. A. ref. pap megnyitó beszéde az egyházi esték céljáról. 3. Ének XIV. dics. 7. v. 4. A keresztyén egyház romlottságáról a reformáció előtt. (A keresztyén egyház történetei. (Köszeg, 1842.) czimű könyv 122—133 lapjairól.) 5. Ének XX. dics. 2 v. 6. A bucsu. Tetzl bucsukereskedése. Luther 95 tétele. (Pau-lik J. Luther 95 tétele (Budapest, 1899.) czimű könyv 21—42 lapjairól.) 7. Ének XVII. dics. 5 v. 8. A kálvinista kenyér. Szentkuthy Károlytól (Koszoru 68. fü-zete.) 9. Ének XIX. dics. 1 v.

1901. január 18-án: 1. Ének. CLXXVII. dics. 6. v. 2. A párizsi vérnász. (Farkas József egyháztör-ténelme (Pest, 1867.) 110—113. lapjairól. 3. Ének. CLXIX. dics. 2. v. 4. A hit és hitetlenség. (A keresztyén egyház történetei. (Köszeg. 1842.) czimű könyv 250—254. lapjairól.) 5. Ének. CLXXII. dics. 5. v. 6. Az ezüst szív Kecskeméthy Istvántól. (Koszoru 59. fü-zete.) 7. Ének. CLXXV. dics. 5. v. 8. A kányai márti-rok. Forgács Endrétől. (Koszoru 63. fü-zete.) 9. Ének CLXXII. dics. 7. v.

1901. január 25-én: 1. Ének CLXXII. dics. 4. v. 2. A reformátusok és r. katolikusok száma. A pro-tesztantizmus terjedése. A római hit csodái. (Szemel-vények a Prot. Szemle 1899. és 1900. év fü-zeteiből.) 3. Ének. XIV. dics. 5. v. 4. A gályarabok története Marton Sándortól. (Koszoru 2. fü-zete.) 5. Ének. CLXXVII. dics. 5. v. 6. Egy eltépett biblialevél Turi Farkas Imrétől. (Koszoru 19 fü-zete.) 7. Ének XVII. dics. 4 v. 8. Az ötödik parancsolat Farkas Antaltól. (Koszoru 25 fü-zete.) 9. Ének. LXIX. dics. 4. v.

Az egyházi estéket híveim huzgón látogatják, mint egy olyan intézményt, a melynek nemesítő s ismeretterjesztő hatása van. Egyébként a hívek szorga-tására s az érdeklődés ébrentartására a f. évi január hó 9-iki presbiteri ülés Kusztos Sándor, Lakatos Sán-dor, Siklódi Albert, Kacsó Ferencz, Kacsó L. József és Szabó Sámuel atyafiakat küldötte ki, a kik elhiva-tásuknak a legnagyobb buzgósággal tesznek eleget.

Végzetre ha még megemlítem, hogy 1894-ben Tkts. Lakatos Sámuel marosvásárhelyi ref. tanár ur nagylelkű adományával megalapítottam a *tanítói könyvtárt*, a mely ma 70—80 drbot számlál a leg-kiválóbb művekből; 1900-ban életre hívtam a *paro-chiális könyvtárt* is, feltüntettem röviden azokat az egyháztársadalmi munkákat, a melyeket egyházamban folytatok.

Sámuel Aladár,
ref. lelkész.

Helyes. Ilyen dolgokról szóló cikkek és tudósítá-sok kellenek nekünk. Kérjük az egyházi szeretetmun-kában is megindulni s evégre az Évkönyvünkben s lapunban ajánlt szervezkedéseket is megejteni. Ké-rünk a könyvtárakban meglevő könyvekről egy rövid, jelentő ismertetést. Szives üdvözet! Szerk.

A hat heti oktatás.

(Folytatás)

2. A fen tisztelt k. rendelés 2-ik pontjára, mely azt kívánja, hogy a r. catholica valláson lévő szemé-lyekkel házassági életre lépni kívánó más recepta re-ligióju személyeket, csak a r. catholicus papok és plé-bánusok eskethessék egybe, e következőköt jegyez-zük meg.

a) Az esküvés a polgári társaságban olyan zár, mely alatt az igazságnak és egyenességnek kell meg-tartatni. Hogy ennek méltósága és a polgári társaság boldogságára célzó ereje megmaradjon, elmulhatlanul szükséges, hogy az olyan módon vitessék végbe, mely szerint az esküvő az igazság kimondására és megtar-tására lelke esmérete szerint magát kötelesnek hiszi: mert egyébaránt az esküvő hypocritává lenne és magát az esküvésnek ereje alól mentnek lenni képzelné; és így az esküvés a polgári társaságra rézve minden hasznát el-vesztené. Már pedig a világos, hogy a r. catholica anya-szent egyház principiumai szerint való esküvés formá-jában olyanok foglaltatnak bé, melyek közül mindenik-ről a más recepta religiokon lévő személyek lelkek is-méretében meggyőződve nem lehetnek; következőkés szerént azon esküvés formájával egy protestáns sem köteleztethetik házas társa aránt való hívségre, és ha réa szoríttatnék is elmondására, mi módon lehetne ki-vánni s remélni, hogy azt szentül megtartsa; az hon-nan az 1790-beli Magyarországi Diaeta is in Art. de negotio religionis puncto 9-o meghatározta hogy a protestánsok csak a magok vallások principiumai sze-rént esküdjenek s eskettessenek.

Ha tehát elmulhatatlanul szükséges, hogy kiki a maga vallása szerint való esküvés formájával hitelttes-sék akármely dologban is, az annyival szükségesebb azokra nézve, a kik a házassági szövetség szentül való megtartására köteleztetnek; ezt pedig leghelyesebben mindenkor az azon valláson lévő papok, melyet az es-küvő vall, vihetik véghez.

b) Az esküvés az Isteni tiszteletnek egy nevezete-s része, mint a melyben a mindentudó Isten mint büntető és megjutalmaztató bíró segítségül hívatik: ezt senki kétségbe nem hozhatja: Mi lehetne pedig az okossággal, a keresztyén türelemmel, a vallásbeli józan szabadsággal és lelkiismerettel ellenkezőbb dolog, mint-hogy valaki az Istenitiszteletnek akármelyik részében is a maga vallása principiumaival ellenkező ritusokra, és actusokra kényszeríttessék? Megismérte ennek nem helyes voltát a Magyarországi Diaeta is, midőn 1790-ben in Art. de negotio religionis a 3-dik pont alatt ezt határozta: *Evangelici ad ceremonias et actus re-ligionis suae contrarios nullo titulo nullisque mu-lictis adigantur*. Ezen mi Erdélyországunkban pedig annak constitutiója szerint soha efféle szokásban meg-szorítások és kényszerítések, helyt nem tanáltanak; ellenkeznek is azok a vallásbeli tökéletes szabadsággal, melyről így végezett az 1744-ik beli 7-ik art. *Tres, a R. Catholica Religione diversae plena et omni moda Libertate, nullisque legibus circumscriptae sint*.

c) Azon rendelés, hogy a nem r. catholica sze-mélyt házassági életre a r. catholicus pap eskesse egybe, ellenkezik országunknak világos törvényeivel Appr. I. R. 5-ik Tit. 3-ik articulusában azt mondja: *A különböző Religiókon való papok egymás hi-*

vatalába magukat ne elegyítsék; az Apr. 1. R. 5-ik Tit. 4-ik art. világosan tiltja hogy egyik *religion* lévő pap is más *religion* lévő személyt copulálni ne merészeljen, sub *amissione honoris et officii*.

d) Az állítatik ugyan, hogy a r. catholica vallás dogmái kívánják, hogy in mixtis matrimoniis ha egyik fél azon valláson lévő a r. catholicus pap legyen mindenkor az eskető; de hogy ez nem fundamentumos állítás a felyebbi 3 pontok alatt elé hozott okok világosan bizonyították. De tegyük fel, hogy azok valamit efféle kívánnak is, elég felelet lenne erre annak meg-gondolása, hogy lehetnek az egész polgári társaság valamelyik részének magokban és magokra nézve a többektől megkülömböztetett principiumok és törvények, de mihelyt az egész társaság együtt vétetik s gondolatik, a társaság törvénye a főtörvény, és a mennyiben a dolog az egészet illeti, nem a rész, hanem az egész társaság törvényének kellitek sinormértéknek lenni. Az erdélyi három nemzetekből és négy recepta religiókból álló polgári társaságnak pedig mindenik részére nézve leginkább kötelező törvénye a jussokbéli tökéletes egyenlőség, mint a mely fundamentalis változhatatlan törvénye hazánknak s polgári alkotmányunknak. Ezen tekintet szemek előtt hordozták országunk rendjei, midőn 1744-ik esztendőben 7-ik articulusban r. catholicus atyánkfaira nézve eltörölni kívántak némely megszorításokat, melyeknek a régibb időkben alájok voltak vettelve és azokat el is törlették de csak annyiban a mennyiben a más három recepta religioknak sérelmek nélkül megeshetett, a mint ez az említett articulusnak e következő szavaiból világos: *Deletis illis, qui in contrarium faciunt articulis Apr. vel compilatis Const. insertis vel alibi existentibus in quantum religioni r. catholicae absque laesione aliarum religionum praeiudicant*.

e) A házassági életre menő személyektől az eskető papoknak stolare nevezet alatt bizonyos jövedelmek vagyon; ha pedig in mixtis matrimoniis az eskető pap mindenkor r. catholicus lenne, úgy az ilyen esetekben a protestáns papok tulajdon törvényes jövedelmektől mind annyiszor megfosztatnának; az pedig az igazságnak megsértése nélkül nem lehet, hogy a mely jövedelem a más három vallások sorsosai esketésekért jární szokott, attól megfosztassanak. Azt állítik, hogy az ilyen esetekben mindenik valláson lévő papnak fizettség meg stolája nem egyéb volna, hanem ugyanazon cselekedetért kettős jutalmat venni, és a népet is kettős igával ok nélkül terhelni. Melyekre nézve, hogy mind az esküvésnek a polgári társaság hasznára célozó ereje megmaradjon, mind az esküvő a lelkiismeretnek sérelmétől ment legyen, mind a vallásbéli jussok tökéletes egyenlősége sérthetetlenben álljon, mind pedig végre se egy vallásu pap is törvényes jövedelmétől meg ne fosztassék, se a népnek nyakába kettős teher ne vettessék, ezen dolog igazságos elintézésének módját abban látjuk, ha in mixtis matrimoniis mindenik valláson lévő papok a magok hallgatójokat azoknak vallásoknak principiumai szerint megeshetik, és az uzusban lévő stolának is mindenik felét veszi.

3-o. A fenn tisztelt udvari decretum 3-ik pontjára, mely azt kívánja, hogy a diversae religionis házások között ha egyik r. catholicus, vagy catholica, minden differentiák, és matrimonialis causák a r. catholicum papi forum ellátásának vettessenek alája, ezen meggyezéseket tesszük.

a) Mostan dicsőségesen uralkodó fejedelmünk uralkodásának mindjárt kezdetében az 1791-ik béli 32. és 34-ik diaetalis articulusokban hazánknak mind a civile, mind az ecclesiasticum forumoknak régi törvényes és diplomatica activitasokat helyre állítván ezekben: *omnia fora iudicialia, civilia et Ecclastica in M. Transsylvanae P. ptu in pristinam legalem et diplomaticam normam restituuntur*, ismét: *causae*

in obiectis matrimonialibus ad concernentia fora Ecclastica Recepta Religionum relegantur, ez által mind azt megesherte, hogy mindenik recepta religion lévő Eclasticum Forumoknak hatalmok és activitasok alá tartoznak az ő hiteknek minden sorsosai, mind pedig azt is, hogy minden polgárok a magok vallásokon lévő eclasticum forumokon perelhessenek; igen bölcsen is, mivel mind a r. catholica, mind pedig a reformata vallás principiumai azt kívánják. A Helvetica Confessio 29-ik részében így határozott ezen dologban: *Constituuntur in Eccl. legitima Judicia et Iudices sancti, qui tueant — conjugia et omnem impudicitiam impudentiamque coërceant et apua quos contraversiae matrimoniales transigantur. A R. Catholica anya sz. Egyház symbolicus könyve pedig így határozott ezen dologban: Si quis vixerit causas matrimoniales non spectare ad iudices Ecclasticos anatem sit. Tridentini concilii acta sessione 24-a; a fenn tisztelt decretum 3-ik pontjának gyakorlásba leendő vétele pedig ezzel világosan ellenkeznék: mert a szerént a r. catholicum eclasticum forumoknak activitasok a magok hitek sorsosaival szélesebben is kiterjednek; ellenben a más 3 recepta religiók eclasticum forumaiknak activitasok alól sokan a magok hitek sorsosai közül is kivételtetnének.*

b) A józan okosság, igazság és egyenesség azt kívánják, hogy minden népet, nemzetiséget, sőt különösön, kit-kit csak a maga törvénye szerint és törvényéből kell, és lehet megítélni. Ha pedig a r. catholicum papi forum jurisdictionója kiterjesztődne a más vallásbéliekre is, ezek az öket nem kötelező törvényből itéltetnének meg; a pedig a legelső és legszentebb törvényből foly, hogy arra a mire nem köteles, senki se szorítottassék.

c) Az Apr. 1. R. 5. Tit. 3-ik art. azt parancsolja, hogy a különböző religiókon lévő papok magokat egy más hivataljába ne elegyítsék; az Apr. 1. R. 5-ik Tit. 4-ik art. tiltja; hogy egyik religion lévő pap is más religion lévő személyeket divortálni sub *amissione honoris et officii* — ne merészeljen — ezen fundamentalis törvények megsértése nélkül lehetetlennek látjuk a fenn tisztelt decretumnak teljesíthetőségét.

d) A természet törvényén fundáltatott, és eleitől fogva való gyakorlás által megerősített törvény a juristáknak ezen regulája *Actor sequi debet forum Rei. Böhméri Jus Ecclasticum Libr. 2. Tit. 2. § 51* — és Petri Bod Praxis Fori Ecclast. Tit. 3. §. 21., mely szerint akármely felperesnek a maga alperességét ennek competens formán kellitek keresni; ezt kívánja az Apr. 3. R. 6-ik Tit. 1.-ső art., midőn világosan mondja: *A Nemes ember csak coram suo competenti iudice tartozzék törvényt állani és nem másutt*, melyhez képest ezen törvénynek ellenére a protestans religion lévő személyeket a r. catholicum papi forum előtt való törvényt állásra szorítani nem lehet, mint a melynek törvénye ezeket nem is kötelezi. Visszás és sérelmes dolog is volna az, hogy valaki olyan személyektől itéltessék meg, a kiknek hatalmok alatt nincsen és a kiktől semmi tekintetben nem függ. Már pedig országunkban a protestánsok a r. cath. papoknak hatalmok alatt soha sem voltak. most sincsenek s törvény szerint nem is lehetnek. Magyarországon is 1790-ben in articulo de negotio religionis Puncto 4-o törvényesen megállítatott, hogy a protestánsok a vallás dolgában csupán csak a magok előjáróiktól függjenek, ezekben: *Evangelici utriusque confessionis in iis quae ad religionem pertinent unice a religionis suae superioribus debeant*.

(Vége következik.)

Közli: Dr. Török István.

TÁRCA.

Sugarak az éjszakában.

Irta: *Kovács Dezső.*

Azt a félszáz esztendő, a mely 1664-től, a vasvári békétől 1711-ig terjed, a mikor a majthényi síkon Szathmár mellett a Rákóci Ferenc seregei letették a diadalmasan villogtatott fegyvereket, a történet kurucvilágnak nevezi. Csodálatos kor! Midőn már hanyatlóban van, felsír a nóta utána a bujdosásba induló vitéz ajakán: „Mikor virrad megint, hej, olyan szép idő! Hires *Bottyán* hírét az *Bezerédié* egékig emelő egékig emelő?... *Balog* Ádám nevét, vitéz kurucokét feltündököltető, feltündököltető?...

Erről a csodás időről hadd emlékezzünk meg itt ma. Nekünk, protestánsoknak nagy részünk volt gyászában és kevés örömeiben, bánatából és dicsőségéből kivettük a részünket.

150 esztendeig tartó harcok és véráldozatok után végre hanyatlóban volt Magyarországon a török hatalma. És mi történt? Midőn annyi balszerencse közt, oly sok vizsály után végre az egyesült magyar és német hadak Montecucoli vezérlete alatt halálos csapást mértek a törökre Szent-Gothárdnál, I. Leopold királyunk a magyar nemzet meghallgatása nélkül olyan gyalázatos békét kötött a törökkel, mintha bennünket vertek volna meg s nem mi a törököt. Ez volt a vasvári béke. Erre a hallatlan jogtalanságra és gyalázatra felforrt a nemzetben a vér. Legjobbaink: Zrinyi Miklós, horvátország bánja, Wesselényi Ferenc, a nádor, Nádasdi Tamás, az ország bírása, Frangepán, a tenger partjának hatalmas ura, I. Rákóci Ferenc, erdély fejedelme s mások szövetséget kötöttek, hogy hazánkat osztrák segély nélkül, sőt az osztrák segély ellenére is felszabadítják a török hatalma s ha kell, az osztrák hatalma alól. Ezt az úgynevezett Wesselényi-féle összeesküvést a Zrinyi Miklós és Wesselényi halála után a Wesselényi özvegyének, Széchy Máriaának, meg a török tolmácsnak árulása folytán fölfedezték és 1671-ben vérbe fojtották. Vérpádon hullt el a feje Zrinyi M. öcsésének, Péternek, Frangepánnak és Nádasdinak. De a nemes férfiak vére I. Leopoldot éstanácsosait nem elégítette ki. Száz meg száz ártatlant hurcoltak börtönbe s vizsgálóbiztosaik kisütötték, hogy protestánsok csinálták az összeesküvést s a nyomában keletkezett zavarokat. Magyarországnak elvették alkotmányát, kinyilatkoztatták, hogy nem külön ország, hanem I. Leopold családi birtoka. Ampringen Gáspár, a helytartója, véres kegyetlenséggel üldözte nemzetünket, főleg a protestánsokat. Pedig a Wesselényi-féle elégületlenek közt ott volt Lippay György, az esztergomi katolikus főpap, az érsek is. »1674-ben új csapás érte a protestánsokat«, mondja a történetíró. »Ugyanis a király megengedte, hogy Szelepcsényi esztergomi érsek egy rendkívüli törvényszéket állítson fel Pozsonyban. Ide megidéztek minden protestáns lelkészt — (Hogy minő joga? A fegyverek jogán!) Megjelentek 336-an.« — Czeglédi István, a fehérhajú istenes kassai pap, halottan érkezik a törvényszék elé. S zárt ajkának néma vádjára megdőbbennek bírái, de magukba nem szállanak. „Lá-

zadással, a katolikus egyház gyalázásával vádolják papjainkat és halálra ítélik. Később választást engednek nekik: a kath. egyházba való áttérés, számkivetés vagy börtön között.« Egy pár kicsinyhitű kivételével rendületlenül maradnak. Ezeket elkinozva, kiéhezettve hurcolják Nápolyba s oda láncolják őket a rablók és gyilkosok közé a gályákra. S ők nem csüggednek. Megzendül az ének ajkaikon „De ne félj, — Hitben élj; — Bizd Istenre dolgodat! — Elhidd, bár — Órat vár, — Megsegíti bajodat, — S végtére — *Későre* — Mind elveszti, — Megemészti — Árulóidat!“ Ott kinlódnak. míg a nemes Hollandia ki nem szabadítja őket. A Ruiter Mihály holland tengernagy ágyuinak fenyegetésére lehullnak végre az életben maradtokról a bilincsek s visszatérhetnek szerencsétlen hazájokba. Itt polgárháborút találnak. Országunkat már megfosztották minden jogától. Thököly Imre, a kés márkai gróf. fegyvert fogott a hazáért és a protestáns vallásszabadságért; azonban rövid és dicsőséges harc után a túlnyomó erő legyőzte s ő számkivetésbe ment Törökországba. Katonái, a kurucok, bujdosókká lettek. A bakony erdei, a Kárpátok fenyesői között bujdoskoltak, várván a jobb időket s várván jó urukat nagy Törökországból.

Gyönyörű énekekben fejezi ki e vágyakozást a kuruc vitéz; méltó, hogy meghallgassuk

Most jöttem Erdélyből, Erdélyországából —
Lovastól, nyergestől, egy nyargalt szolgástól.

Szolgámnak a neve Hányd-el-vesd-el-Gyurka,
Magamnak a neve: bujdosó katona.

Nem vétettem semmit, az ég bizonyosságom:
Még sincs maradásom, — köztetek lakásom.

Szegény árva fejem nincs hová hajtanom.
Szegény árva fejem nincs hová hajtanom.

Elment az én uram idegen országra:
Levelet íratott, hogy menjek utána....

Elment az én uram török táborra —
Meggyászolom ötet fekete bársonyba.

Délig feketébe — délután veresbe,
Hajnalkor pediglen öltözöm tegyverbe.

Ülök paripára, jó lovam hátára:
Ugy megyek utána — nagy Törökországba.

E bujdosókról írja korunknak énekese, Endrődi S.:

»Mi dolog, mi zokog	Földönfutó népség
A fekete éjben,	Hazátlan kurucz had
Vadonat erdőség	Sötét nóták mellé
Sűrű sötétjében?	Vérkönyveket hullat.

Valami nagy bánat	Jajja fölsirámlik
Jár ott epedően —	S el-elhal erőtlen —
Magyarország szive	Magyarország szive
Dobog az erdőben.	Zokog az erdőben.

Időközben elfoglaltuk Buda várát s a törököket több győzelem után kivertük az országból; s ekkor, a midőn már Leopoldnak nem kellett félnie többé a törököktől: zsoldosainak szabad kezet engedett Magyarországon. Eperjesen vértörvényszéket állítottak fel Karaffa tábornok vezetése alatt. Sok protestáns polgár, a kikről elhitették, hogy lázadók, vérpádon halt meg.

Templomainkat, iskoláinkat bezárták vagy elvették, adót fizettettek velünk a katolikus célokra; de most már katolikus testvéreinket se kímélték. Egyházi javaikat németeknek adományozták. Törvénytelenül súlyos adót vetettek a nemzetre; zsoldos katonáikat nyakunkra küldötték s miután ők nem fizették ki a bérüket, el-türték, hogy rablással ők vegyék fel rajtunk.

És ekkor kitört az elégtelenség az egész nemzetben. Fegyvert fogott a nép, s a vezére a felkelésnek II. Rákóci Ferenc lett, a föld legnemesebb szabadsághőse. Kibontott zászlóira e két szó volt írva: „Az Istenért és a szabadságért!” — Két szentség, mely elváhatatlanul össze volt forrva mindig a magyar nemzet szívében. Történetünk legmagasztosabb tetteit az Isten és a haza szenteli meg s költészetünknek legszebb virágait a vallásosság és a hazaszeretet fakasztja.

Ezek ama sugarak, a melyek vezették nemzetünket a keserőségek és csapások éjszakájában.

A Rákóci Ferenc szabadságharca 1703-tól 1711-ig, tehát teljes nyolc esztendeig tartott. Hallatlan eset a világ történetében, hogy egy kétszáz esztendőn keresztül tartó harcokban *megfogyott*, dúlásokkal *szegény-nyé tett* nép majdnem egy évtizedig tudjon *ilyen* harcot kitartani gazdag ellenség hatalmas seregei ellen. A költő Isten csodájának tartja, hogy még áll hazánk. Valóban az: Isten csodája. De ma már tudjuk e csodának édes titkát: a vallásosság s a haza törhetetlen szeretete tett bennünket a csodák nemzetévé.

A szabadságharcban is, a melyről most emlékezünk, a vallás és a haza erősített bennünket; a vallásosság és hazaszeretet hozott diadalokat a kurucz vitézek zászlóira, ezeknek fénye villámlott szabályain Rákóci vitézeinek s ezeknek melege enyhítette a vesztett csaták okozta fájdalokat.

S mikor a hosszu és dicsőséges harc után nem legyőzve, de kapott sebeiben elvérezvén, leomlott *hazánk*; megmaradt a *hit*: hogy Isten nem hagyhatott el bennünket s ez a hit erőt adott, hogy újból talpra álljon e nemzet.

Rákóczi Ferencz katonái, éppen úgy, mint egykor a Tököly hívei, ismét bujdosásnak indultak ugyan, ismét erdők lettek a lakásaik: de szívéből a remény egy jobb jövő iránt s a bizalom, a melyet Istenbe vetettek, éppen úgy nem halt ki, mint a Thököly kurucainak szívéből. S mint katonái, az egyszerű kurucz vitézek, éppen úgy vitte magával az Istenbe vetett bizalmat az örök bujdosásba is a dicső fejedelem maga.

Ez a szomorú és csodás kor, a melynek emlékére is feldobog szívünk, nem halt meg. Lelke él s reánk maradt költészetében. Bírjuk a gályaraboknak erős hitről, szent türelemről, isten akarátában való megnyugvásról szóló énekeit. Ime, szóról-szóra igaz, amit a vallás tanít: a mi jobb volt lelkünkben, az el nem enyészik soha. Mintha a próféta szólalna meg újból a biblia egyszerű, de fenséges nyelvén. Semmi szépség a szóban, a rigmusban: de keresztül bűg lelkünkön az igazságnak erejével és meghat: a

Rab peditátorok éneke.

(1674.)

1. Óh Sion leánya, keserves anyám! . . .
Gyászba buritkozott szerelmes dajkám!

Mihelt tenéked ez panaszkod hallám,
Mindjárt így szólék: Rákhel, édes anyám!

2. Mi az oka, hogy most te árváidat,
Ez világ nem szánja juhocskáidat?
Üldözés szele fújja szent zászlódat, —
Majd elburítja kicsiny hajócskádat.
3. Talám az *Istennek* ez *ő tetszése*,
Az fenevad felől jövőndölése,
Kit megpöcsétté a Pathmus szigete:
Hogy mast telnék bé az Úr ítélete.
4. Ne nézz ez inségben az te erődre,
Nyujtsad panaszodat Isten elibe,
Ki rátekénte Izráel népére, —
Tengert burita Pharaó fejére.
5. Verjed hátra most is a Pharaókat,
Burítsad szégyenben az vérszopókat,
Ejtsed hálóban a nyomorgatókat,
Ne hagyj pusztulni szent ecclesiádat!
6. Sirás, keserőség és nagy óhajlás,
Vagyon szolgálidon kemény vasazás,
Egyiptombéli sok talicskatolás,
Megemészt bennünket pervátatisztítás.
7. Idegen népek közt az Magyarország
Sirván juta eszünkbe a szép társaság,
Az templombéli isteni buzgóság,
Mind az reggeli, estvéli imádság.
9. Nem felejthetjük el mi cselédinket,
Melleltünk forgódó szép gyermekinket,
Mondván: Ha Isten még egyszer ezeket
Meghagyná látnunk — hogy nevelnénk őket!
10. Akkor vidulna meg elbágyadt lelkünk,
Sirástól megszűnnék könnyező szemünk,
Hogyha megszánna végre mi Istenünk,
Kinek miat mostan, mindenkor könyörgünk.
11. Noha azt állítja mi ellenségünk:
Hogy nem szán bennünket mi jó Istenünk.

Elmondja azután a költő még, miként hurcolják az eltörődötteket „utcaírók utcaírók az nagy hévségben,” mint vetik estve bilincsek közé a bűzhödött tömlöcbe, a hol lefeküdni se bírnak, oly sokan vannak.

15. »Elaléltunk immár a nagy éhségben;
Hárman mi közülünk az nagy inségben
Kik meghaltanak vason az tömlöczen,
Mostan az lelkök mennyben dicsőségben
16. Vagyunk még szám szerint ötvenkilencen,
Kik távol egymástól idegen helyben
Fogva tartatunk . . .

Mint a hit valódi vértanui: alig várják a halált,
hogy eljussanak ama Bárány mellé.

22. Akkor mi is együtt több martyrokkal
Mennyben énekölünk teli torokkal;
Csak azt imádnánk az szent angyalokkal:
Ki megkoronáz örök boldogsággal.
23. Irám ezerhatszáz és hetvennégyben
Szent-Jakab havának első hetében,
Belincsvarának nagy — mély tömlöczen.
Az ki olvasod: légy hű mind végiglen!

Elemezzük-e e költeményt? Ki ne olvasná ki belőle a törhetlen hitet, a mely a börtönök mélységéből tanít bennünket állhatatosságra.

»Az ki olvasod, légy hű mind végiglen!

(Vége következik.)

Közérdekű üzenetek.

M. O. Kolozsvár. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület és Magyarország másik négy egyházkerülete között alkotmányi különbségről, helyesen nem beszélhetünk, mert az unió létesítésével önálló törvényhozási jogunk, tehát alkotmányozó hatalmunk, föltétlenül megszűnt, illetve az egyetemes zsinat hatáskörébe ment át, minélfogva az egyesült egyház-állam berendezésének, kormányzásának és igazgatásának főbb intézményeit, — melyekben az alkotmány fogalma rejlik, — a részek mindenikére nézve egyöntetűen és kötelezőleg állapítja meg a közös törvényhozó testület, melynek most már összealkotása tekintetében is egyforma elvek szerint (presbyterium választások útján) kell eljárunk.

A fennálló különbség tehát nem alkotmányi, csak közigazgatási; itt azonban határozottan lényeges és nézünk szerint, nemcsak a történeti jog, de a célszerűség szempontjából is indokolt; és pedig különösen alapelvében az, mit azután a kivitel módozataira nézve mindenben nem állíthatunk.

Az egyházi hatóságok és testületek minden fokozatán fennálló egyes elnökség; kerületi közgyűlésünk szervezete, az igazgató tanács intézménye, püspöki székünk, püspöki vizsgálat alatt álló egyházaink kivételes helyzete és általában a képviselői elvnek következetes alkalmazása, — azok a lényeges különbségek, melyekben a testvér-kerületek közigazgatási szervezetétől eltérünk.

Hogy e különbségek legnagyobb része idővel és fokozatosan, az erős uniformizáló törekvések hatása alatt, kétségtelenül el fog enyészni, az iránt nincs kétségünk, de véleményünk szerint nem az eddigi módon, vagyis Erdély föltétlen meghódolásával, hanem az időközi helyzetváltások által fölsőlegessé vált némely intézményünk megszüntetése mellett, a modern állami közigazgatás követelményeit kielégítő erdélyi szervezetnek általánosításával.

Főként az állandó központi közigazgatási hatóság szervezésének szükségét fogják a testvér-kerületek is mentől előbb tapasztalni, és pedig annál fokozottabb mértékben, mentől szorosabbra fűződnek azok a szálak, melyek az államkormányással összekötnek, gyakori érintkezésre és elszámolásra utalnak, és mentől inkább fog elkövetkezni a már rohamos léptekkel közeledő amaz idő, mely az élet minden terén siető, lázas és önérdékű tevékenységre utalt egyént mind jobban fogja elvonni az egyház ügyeivel való foglalkozástól.

Hiszen a mi ig. tanácsunk szervezését is a gyakorlati szükség igényelte az által, hogy az egyházkerületi közgyűlés, az egyházi alkotmány fokozatos fejlődése rendjén és a protestantizmus elveinek egészen megfelelően, nehézkés nagy testületté fejlődött, mely diskréciós kérdések elintézésére és a közigazgatási ügyintézés főkellékét képező gyorsaságra nem alkalmas, sem pedig a formális jogszabályok apróbb követelményeinek elbírálására nem képes. Ezekért kellett nálunk és kell majd amott is szervezni egy közvetítő, képviselő, a ker. közgyűlés nevében és jóváhagyásától föltételezeten kormányzó és végrehajtó felelős főhatóságot!

V. G. Kőpec. A központi pénztárból járó javadalmak fölvételéről szóló nyugták esperesi láttamozása, a nyugtát kiállító fél személyazonosságának, életben létének igazolása céljából, követeltetik, tehát ellenőrzési szabály. Önként következik ebből, hogy az esperes a saját maga nyugtáját nem láttamozhatja, mert az önellenőrzés és saját érdekében való önigazolás teljes bizonyító ereje elismerve általában nincsen. Ha tehát keblü ügyben kell az esperesnek nyugtát kiállítania, akkor egészen mellőzheti a láttamozást, mert a főhatósággal való gyakori összeköttetésénél fogva névalírása ott ismeretes, de ha idegen hatóságokkal való elszámolás céljából igényeltetik a nyugta (pl. kongrua-ügyben) akkor azt törvényes helyettesével: a jegyzővel kell láttamoztatnia.

Többeknek. Bizonyos időpont még nincs kijelölve a kiegészítési összegek állandó folyósítása tekintetében, de úgy hisszük, hogy áprilistól kezdve már rendszeresen folyósítva lesznek az illetmények. A miniszterium örvendetesen siettetni a dolgot, úgy, hogy már az utalványozási szabályzatot is elkészítette és véleményezésre közölte az összes püspökökkel, február 15-éig várva az észrevételeket.

Irodalom.

A magyar királyság, keresztyénség és reformatio. Egyházi beszéd. 1900. dec. 30-án tartotta Szász Károly. A nagyevű szerző e legújabb munkájáról már egyszer megemlékeztünk, most az értékes beszéd menetét tüntetjük itt föl röviden. A beszéd bevezetésében azt mondja, hogy nemzetünk egy ezredévet itt már beföltött, sok küzdelemmel, sok kicsőséggel is, sok megpróbáltatással, de Istennek dicsőségével is e hazában. Ennek első százada még pogány életünkbe esett, s keresztyénségünknek, mely Kr. u. 1000-ben kezdődött, most 900-ik évét ünnepeljük. Beszédének első részében szól a magyarok eredetéről. Arról, hogy őseink a Fekete-tenger mentén, a Don jobb partján laktak. Új hazájába beköltöztek. Keresztyén népekkel harcolt. Ez által közelebb jutott a keresztyénséghez. Államot alkot. De csak a keresztyén vallás által. István megveti a keresztyénség alapját. Püspökségeket állít. Az egyházi rendet elsővé teszi a hazában. Jöndulattal tette, de ez a papirend kárára volt a keresztyénség eredeti és apostoli tisztaságának. Mert e papi rend kivetkezett az evangéliumot igazságából. A katolikusnak (egyetemesnek) nevezett vallást elferdítették; Krisztus vallását a pápa vallásává tették, így lett a keresztyén vallás pápista vallás. A pápaság aztán nagy hatalmat szerzett magának. Királyoknak urává lett. Ez ellenhatást szült fejedelmek és tudományos emberek részéről. Ez hozzánk is átjött, s északi városainkban husszita gyülekezetek keletkeztek. E gyülekezetek, s ezeknek templomaik voltak hazánkban az elró prot. gyülekezetek és templomok. A harmadik részben elmondja a hazai protestantizmus küzdelmét, 1790—91-ben és 1848-ban megnyert alkotmányos szabadságát. Befejezésül azt mondja, hogy a keresztyénség a protestantizmus által nem hanyatlott, hanem tisztult, de azért még folyton közelednünk kell a Krisztushoz.

Különfélék rovata.

Dr. Gróf Kuun Géza az egyházkerületi Egyházi Értekezlet világi elnöke az Értekezletnek alapító tagsági díjban 200 koronát kegyeskedett adományozni. Ismét egy fénylő példaadás!

A szegényügy. Adatok és tervek Budapest székéstőváros szegényügyének rendezéséhez. Ilyen címen irt Szalay Mihály egy könyvet Budapesten, abból az alkalomból, hogy Budapest társadalma annyira szívére vette a szegényügyet. Könyvében sok érdeket mond. — A szegényügyet szerves egészszé kell átalakítani, hatékonyvá kell tenni. Ehhez szükséges a hatóság és társadalom együttműködése. Sürgeti a szegények törzskönyvének egybeállítását. A város központi irodát szervez, hogy a batósági segélyeket nyilvántartsa. A szegényügy egységessé tételére szükséges egy *szövetség*, mely magába foglalná a budapesti hatósági, egyházi, alapítványi és egyesületi jótékony intézményeket. A szövetség küzd: a) A koldulás és jótékonyágnak kizsákmányolása ellen; b) ama hátrányok ellen, a melyek az ellenőrizhetetlen alamizsnaosztásból az általánosságra és különösen Budapestre hárulna; c) apasztja a pénz- és munka-szükségletet; d) segíti a tényleg támogatásra szoruló szegényeket. Az író szerint így a koldulás büntethető lesz és a koldusokat munkára lehet szorítani. — A papok, tanítók figyelmét is felhívjuk e munkára különösen a szegényügyre.

Tisztelet és halálával teljes köszönet. A tegnap vettem kezemhez azon 20 drb. egyházi énekeskönyvet, e melyet a tordatúri ev. ref. egyházközség indokolt kérésére és a n. t. Esperes úr pártoló előterjesztése alapján küldött meg a mlgs. ig.-tanács a tordatúri ref. egyházközség részére. A mélt. ig.-tanács ez ügyben kelt és az illetékes n. t. esperes úrhoz intézett 5991—

1900 sz. alatti leiratában ez áll: »Kedves kötelességet teljesítünk, midőn a tordatúri nemes ekkleziával tudatjuk, hogy a 20 példány egyházi énekes könyv árát, ajándékkul *báró Bánffy Dezső* egyházkerületi elnök Ó nagyméltósága fizette ki, a tanácskozás színhelyén.« Ha már a mlgs. ig.-tanács is kedves kötelességet teljesít, midőn a nagyméltóságú főgondnok úr ezen kegyes ajándékaról értesíti egy házkázségünket: mennyivel kedvesebb és méltóbb kötelességet teljesítek én, midőn itt a nyilvánosság terén is, tisztelet és hálával teljes köszönetét nyilvánítom a tordatúri ev. ref. egyházközségnek, a nagyméltóságú főgondnok úr ezen kegyes adományáért, mely által lehetővé tette, hogy ezen szegény egyházközség tagjai, hosszú időn át, örömteljes szívvel zengjék ezen énekes könyvekből Istent dicsérő dalaikat. Aldva emlegetik és adják át maradékaiknak is, ezen egyházközség tagjai a kegyes adakozó nagyméltóságú főgondnok úr nevét, s közösen, együttérző szívvel kérjük, mindenható Istent, hogy a nagyméltóságú főgondnok urat, mint anyaszentegyházunk buzgó, kegyes vezérférfiát, magyar hazánk, s ezzel egybe forrott ev. ref. anyaszentegyházunk javára és boldogítására éltesse és tartsa meg sokáig erőben, jólétben, egészségben. A torda-túri ev. ref. egyházközség nevében, Tordatúr, 1901. febr. 5. *Benedek Ferenc*, ev. ref. körlelkész.

Helyreigazítás. A romániai magyarokról s azok református egyházairól szóló s mult számunkban befejezett közleményben a moldovai magyarokról ez közöltetett: *a csángó községek arról nevezetesen, hogy azok mind tisztá magyarok, de egy félszázad óta e falukban csak a tanító és lelkész tudnak magyarul*, holott ennek épen elenkezője áll t. i. *taluk lakosága még ma is magyar, de sem a lelkésznek sem a tanítónak sem a jegyzőnek nem szabad, hogy magyarul tudjanak.* *Barabás Endre* tanár.

A báró Kemény Kálmáné szül. báró Bánffy Polixena öngyméltósága védnöksége alatti marosvásárhelyi ev. ref. elemi és polgári leányiskola fentartási alapjának gyarapítására folyó 1901 évi február hó 9-én a Transsylvania szálloda nagytermében hangversenynyel és táncmulatsággal egybekötött tombola-estély fog rendeztetni. Sikert kívánunk a nemes célhoz. *A hangverseny műsora*; 1. „Norma“ ouverture, zongorán játszik: Schwartz Rifka és Farkas Etelka kisasszonyok. 2. A régi erdélyiek lakodalmairól, — felolvasás, tartja Dr. Szádecki Lajos kolozsvári m. kir. tud. egy. tanár ur. 3. Énekel, (a F. Halévy romanze, b. Luigi Arditi walzer) Konopassek Laura kisasszony, zongorán kíséri: Temesváry Misiné urnó. 4. cimbalmom játszik népzene-kísérettel Dósa Mariska kisasszony. 5. Énekel. N. N., népdalokat. Belépti díj: személy-jegy 2 korona, karzati első sor 2 korona, a többi sorok 1 korona. A tombola sorsjegyek darabja 40 fillér. Ugy a belépő, valamint tombola-jegyek előre válthatók Benkő László ev. ref. koll. nyomdájában, Fogolyán Bogdán, Potozky Péter divat-üzleteiben és Temesváry M., és Reichardsperg J. és Társa könyvkereskedéseiben. Kezdeté este 7 óraker. Rendező-bizottság elnöke Gróf Tótdalagi Lászlóné.

Gyászlap idős. *Nemes Sándor*, szentistváni ev. ref. lelkész folyó hó 1-én éjfél 1 óraker, életének 88-ik, boldog házasságának 47-ik és papságának 59-ik évében rövid szenvedés után elhunyt. Őt, ki 59 éven át az utolsó időkig hiven szolgálta az Urat, s minden jók becsülését és szeretetét kiérdemelte: ki élt oly hosszú életet, minő kevesünknek adatik: ő nincs Többé: Feddhetetlen élete után elmondható: „Mostan Úram bocsásd el a te szolgálodat békével.“ És az Ur jól tett övele. Temetése folyó hó 3-án d. u. 1 óraker volt. Áldás emlékére! Béke poraira!

Sárospatakon a főiskola gymnasiumában jövőre se lesz görög-pótló tanfolyam.

A női oktatás és a gyakorlati élet. A Mária-Dorottya Egyesület mult havi gyűlésén Halász Ferencz értekezett. S azt mondotta, hogy a lányoknak a gyakorlati életre való képzése és ilyen ismeretekkel való ellátása épen olyan szükséges, mint a fiuknak, épen ezért szükségét látja a női gazdasági ismétlő és háztartási iskolák felállításának. Az egyesület az eszmét magáévá tette, s kérni fogja a minisztert, hogy ilyen iskolákat létesítsen. Az összes hazai nőegyesületeket felkéri az eszme pártolására.

A budapesti reform. egyház kebelében működő Lorántffy Zsászána egyesület e hó 11-én közgyűlést tart, a ref. gimnázium rajztermében. A gyűlést istentisztelet előzi meg a Kálvintéri templomban. A gyűlés végén szeretetvendégség lesz, a melyen Vargha Gyuláné fog felolvasni *Az igaz Krisztus*-ról.

Tandij. A közoktatásügyi miniszter rendeletet adott ki a középiskolai tandijra vonatkozólag, a jelen félévre is szóló érvénnyel. Most már szegénységi bizonyítvány nélkül nemcsak azok a szülők nyerne felmentést a tandij fizetése alól, a kiknek három fiúgyermekük jár közép-, polgári-, kereskedelmi iskolába, egyetemre, műegyetemre, hanem azok is, a kiknek három leánygyermekük, vagy bármely gyermekük jár a nevezett iskolákba.

Reform. középiskoláink tantervének revideálására kiküldött az egyetemes tanügyi bizottság a mult évben egy albizottságot. Tagjai: Dóci Imre, középiskolai felügyelő (Debrecen), Fejes István, sárospataki főiskolai gondnok; Radácsi György, theol. igazg. Buza János, főgimn. tanár (Sárospatak), dr. Antal Géza, theol. tanár (Pápa), Molnár Sándor, főgimn. igazgató (Budapest), Váró Ferenc, középiskolai tanár, szakelőadó (Nagyenyed). A bizottságot Dóci Imre E. T. B. alelnök február 8-ra hívta össze Sárospatakra.

Hivatalos rész.

238. — 1901.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben az udvarhelyi egyházmegyébe kebeleztet *nagy-sólymosi* egyházközség *énekvezéri* állomására pályázat hirdettetik.

Javadalom: gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül 565. kor. értékű termény és kánonika porció hasznélvezete.

A rendes egyházi szolgálaton kívül köteles az állami iskolában az egyházi énekeket tanítani.

Pályázati határidő 1901. évi február hó 28. Folyamodványok n. t. Menyhárt András esperes afiához küldendők Kecsetbe (u. p. Sz.-Udvarhely.)

Kolozsvártt, 1901. február hó 4-én.

Dr. Bartók György,
erdélyi ev. ref. püspök.

200 — 1901

MEGHIVÓ.

A küüllői egyházmegye papi, tanítói és világi tagjait folyó hó 14-én d. e. 10 órán kezdve isteni tisztelettel egybekötött papi értekezletre hívom meg a szokott helyre Dicső-Szt.-Mártonba. Célja ez értekezletnek, egyházmegyei egyházi értekezletté átalakulni. Az értekezlet tisztviselőit megválasztani. Imát mond: Nemes Árpád esperes, beszédet tart: Pátkay János sővényfalvi lelkész. Felolvas: Széll Jakab szőkefalvi h. lelkész és Hegyi Károly dicső-szt.-mártoni körlelkész. Indítványok, közérdekű dolgok felett eszmecsere lesz a többi tárgy.

Maros-Ugra, 1901. febru. 3. *Nemes Árpád,*
esperes ért. elnök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre..... 12 kor
félvre 6 kor

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Templomi éneklésünkről.

Felolvasatott 1901. január 11-én Maros-Vásárhelyt. a »Református felolvasó estély« alkalmával.

(Folytatás.)

Figyelembe kell vennünk még egy körülményt, a mely nem szokott kimaradni, mikor valamely lelkiállapot több embernél létre jő. Egy vészkiáltás nem csak a bajban levőnek lelki állapotát fejezi ki, hanem alkalmas arra is, hogy mindazokban félelmet és ijedséget idézzon elő, a kik azt meghallották, s a kik szintén készek arra, hogy hasonló kiáltásban törjenek ki. Minél nagyobb a jajveszékélők száma, annál nagyobb lesz azoknak ijedsége, a kik azt hallani fogják és annál nagyobbak gondolják a veszélyt. Valamely lelkiállapot tehát terjedés közben, az érintkezés, a kicserélődés folyamán erősödhetik, fokozódhatnak, nagy hatású lehet, míg egymagában a kezdő, kiindulási ponton, alig kelt figyelmet. Akár kellemetlen, akár kellemes legyen az a lelkiállapot, a terjedéssel az erősödés, fokozódás együtt jár, mindaddig, míg a lelki kielégítés vagy más megoldás be nem következik. Az a hit, az a tudat, hogy ezerek, milliók azt gondolják, a mit mi gondolunk, azt éreztük, a mit mi éreztünk, csodálatos módon erősíti meggyőződésünket. Ebben a meggyőződésben, ebben a közös érzületben növekedni érzi mindenki a saját erejét is. A közönyösekben megmozdul a lélek, a gyengék erősekké, a félénkek bátrakká lesznek s oly tetteket visznek végbe, a melyek csak rendkívüli körülmények közt lehetségesek. Ezt látjuk a templomon kívül az életben, ezt bizonyítja az emberiség történetének minden lapja.

Ehhez hasonló lelki mozgalmakon kell átmenni az embernek a templomban is, főleg a mi templominkban, a hol a külsőség nagyon kevés, a hol az egész istenisztelet alapelve, törekvése a belső, a lelki oldalra van irányítva, melyben a cél: a lelki megindulás, megtisztulás és javulás, külső czeremóniák nélkül.

Eme lelki mozgalmak csak azokban mehetnek végbe, a kik az istenisztelet mindenik részében, tehát az *éneklésben* is úgy közreműködnek, a mint azt a dolog természete magával hozza; tehát nem csupán hallgatják a mások éneklését, hanem maguk is énekelnek. A ki a templomi éneklést nem kedveli,

nem gyakorolja, az megvan fosztva a vallásos érzület nyilatkozásának legközvetlenebb s egyszersmind művészi módjától, a melyre az igazán vallásos léleknek multhatatlanul szüksége van. Á miként az ember künn az életben szívének örömét, bánatát nem csak szóval elmondja másoknak, hanem azon kívül a lelki állapotnak megfelelő, örvendő vagy bánatos dalban is szereti kifejezni, úgy van ez a vallásos érzéssel is. Szép és helyes dolog azt nyiltan vallani, vallásosan élni, vallásosan cselekedni, az egyházért, emberek javáért, Isten országáért fáradni és áldozni, de mindez nem zárja ki, sőt magával hozza, hogy annak a tiszta, emelkedett, magasztos érzésnek, melyet a vallásos élet gyakorlása az emberi szívben létrehoz és fenntart, a vallásos éneklés is megnyilatkozási módja lehessen. Sőt, hogy éneklés nélkül ez a maga teljességében meg sem történhetik, mutatja az a tény, hogy az éneklés kezdettől fogva lényeges és elmaradhatatlan része volt az isteni tiszteletnek.

Heilprecht amerikai tudós Mezopotamiában a Krisztus előtti hatezer év korából származó cserép táblákat fedezett föl, melyeknek egy részére Hymnuszok vannak írva. A szentírásban a próféták számos helye, a Zsoltárok minden lapja »az Ur dicséretére« inti a híveket.

„Örüljétek ti igazak az Urban, az igazakhoz illik a dicséret. Dicsérjétek az Urat hegedűben, lantban, tizhúru czimbalmokban énekeljétek neki. Mondjátok neki új éneket, jól énekeljétek nagy örömmel. Mert igaz az Urnak beszéde és minden ő cselekedete állhatatos.“ (Zsolt. XXXIII. 1—4 v.) „Örvendeztetek az Istennek, földnek minden lakósa. Énekeljétek dicsőséget az ő nevének, dicsőítsétek és dicsérjétek őtet... É földnek minden lakósa imádjának tégedet és énekeljenek neked; énekeljenek a te nevednek.“ (Zsolt. LXVI 1, 2, 4 v.) „Énekeljétek Istennek, a mi erősségünknek, vigadjatok a Jákob Istenének. Vegyetek éneklő szerszámokat, vegyetek dobot, gyönyörűséges hegedűt és lantot“ (Zsolt. LXXXI, 2. 3. v.) »Jöjjetek el, örvendezzünk az Urnak: vigadjunk a mi szabadításunk közsiklájának! Menjünk eleibe hálaadással, énekeljünk neki dicséreteket.« (Zsolt. XCV. 1—2 v.) stb. stb. Ilyen módon serkent az Irás az éneklésre.

Luther szerint „az ének természetes kifejezése a vidám, a Krisztusban kiegesztelődött kedélynek. Ez, és a keresztyén egyház ősi szokása azt mutatja, hogy egyházi énekeket énekelni helyes és Istennek kedves dolog. De az egyházi énekek nem csak elvi jogosultsága, hanem *különösen nevelési haszna is van*. A zene erősíti a mondott szó benyomását. A dallamok élővé teszik a szöveget. Az éneklés elősegíti az Isten ígéjének és a keresztyén tannak elterjedését és áposát. (Prot. Szemle 1900. évf. 437 l.)

*

Székségesnek tartottam a fennebbi tekintélyeket idézni a templomi éneklésre vonatkozólag, mert köztudomású, hogy hitfeleink nem tartják elég fontosnak az éneklést, és nem gyakorolják azt eléggé. Két oka lehet ennek; vagy a tudatlanság, vagy a közömbösség. Bármelyik legyen, mindeniket szükség eltávolítani, leküzdeni.

Népünk a multban nem mindig és mindenütt talált alkalmat, hogy egyebek mellett a »templomi éneklést« is megtanulhassa, ez mentségeül szolgálhat. De az intelligens, a tanult osztálybeliek ezzel nem mentetik magukat: ezeknél tehát közönyösség és rossz szokás, hogy a templomi éneklésben mind, de mind részt nem vesznek, még pedig nők és férfiak, külömbőség nélkül. Az előkelőbbek, a tanultak példája magával vinné a többieket is.

Az nem elfogadható mentség, hogy nem tudnak énekelni. Csak a templomban nem tudnak; a templomon kívül, a család körében, a társaságban, mulató helyeken mindenütt divat az éneklés, még az utcán is. Persze, nem templomi énekek, hanem alkalmi divatos nóták vannak soron. Nálunk a műveltséghez tartozik, hogy hazafias, világi énekeket tudjunk; ének-karra, zongora kíséretre kidolgozott opera és operett részeket megtanuljunk. „Elite daltársulatok,“ vulgo »Zängerei«-ok által terjesztett couplet-k, párdalok, tréfás versek nagy becsben vannak. De templomi énekeket megtanulni, a templomban énekelni, az nagyon „gemein“ dolog.

(Vége következik.)

Lakatos Sámuel.

A kálvini egyház hanyatlása Apaffi Mihály idejében.

Irta: *Szádeczky Béla.*

Szent István koronájának Királyhágón inneni és Királyhágón túli részein a protestáns egyház története más és más fejlődést vett. Alig vert ugyanis gyökeret magyar földön a reformáció, az országnak említett két része külön vált és az önálló Erdélyország saját, önálló történeti életet él, külön történeti fejlődést mutat.

Az erdélyi fejedelemségnek megszületése az isteni gondviselés munkája volt a magyar nemzet történetében.

A kis Erdély önálló fejedelmei alatt megértette a nagy történeti missiót, melyre hivatva volt, hogy t. i. a négy folyó mentén hazát nyert magyarságnak védbástyája legyen a legsúlyosabb megpróbáltatás idején.

A beteg Magyarország átnyújtotta egyik karját túl a Királyhágón s Erdély ölébe helyezte. És a kis Erdély oly odaadó gondos szeretettel vizsgálta szülője üterét, hogy valahányszor az erősebben ver, valahányszor segítségre van szükség, ott legyen. Nem is késett soha a segedelemmel.

Egymásután szállnak ki hegy-völgyes hazájokból a kis Erdélyország fejedelmei és megvillogtatják kardjaikat az anyaország vallási- és politikai szabadságának védelmében. Jóformán ezeknek a harcoknak sorozata tölti be a XVII. sz. egész folyamát.

Bocskai István nyitja meg a győzelmes erdélyi fejedelmek sorát, a ki csak akkor dugta hüvelyébe kardját, mikor az elnyomottaknak jogokat biztosított. De Bocskai által eszközölt 1606-iki bécsi béke nem lehetett tartós. Újból és újból kardot kellett rántani a már egyszer karddal kivívott jogok védelmére.

Bocskainak nyomdokaiba a protestáns egyháztörténelemben oly fényes nevet nyert *Bethlen* Gábor fejedelem lépett. És ha nem volt elég egyszer fegyverrel vívni ki az eltiprottak vallási és politikai szabadságát, másodsor, sőt harmadszor is kiállott ő a küzdő-térre; mert a szabadságnak nem szabad elveszni; a szabadságnak virúlnia kell.

Mind hiába! Az újabb és újabb (nikolsburgi 1621-ben, második bécsi 1624-ben, pozsonyi 1626-ban) békék sem voltak őszinte egyezségek; nem lehettek biztosítói a szabadságnak.

A nagy Bethlen Gábor is letűnt az élet színteréről, de nem tűnt el, sőt ragyogott örök neve intő buzditó példáiul az utódoknak. És az utódok nem akartak méltatlan örökösök lenni.

Megszülettek a Rákócziak. E név csakhamar a szabadság fogalmával forradt egybe.

I. Rákóczi György fejedelemségével őseinek kardját is átvette és új békében szerezte vissza a népek szabadságát. A béke tehát újból létesült Lincben 1645-ben, de a szabadságért még egy jó félszázad múlva is küzdeni kellett s magyar földön még a következő század első tizede is a szabadságharcban hanyatlott le. A legnagyobb Rákóczi, II. Rákóczi Ferencz vezette ezt a harcot egész a végső kimerülésig.

A fáradság jelei mutatkoznak már Erdélyországon is a XVII. sz. utolsó harmadában. Nem csoda. Az állandó, feszült védőharc a míg egyrészt újból és újból életet adott és politikai súlyt kölcsönzött a szabadságért küzdő Magyarországnak, másrészt erejét fogyasztotta a kis Erdőntúli országnak.

De még inkább gyöngítette Erdélyt az a néhány évtizedig tartó belső egyenetlenség, mely a fejedelmi trón elnyerése miatt folyt. Az önmagában meghasonlott Erdélyország hosszasan önmagával küzdött s a legemésztőbb belviszályban fogyasztotta erejét. Szerencse, hogy ez még sem volt végveszélyt hozó, de mégis nagyon alkalmas arra, hogy a régi erőt megbontsa.

Ezek s egyéb megváltozott körülmények idézték elő Erdély metamorphosisát.

Legyen szabad ennek az átváltozásnak főként vallásügyi részét bemutatnom néhány vonásban.

A 60 esztendőös báró *Apor Péter* visszatér gondolataiban fiatal korára és azokat a régi jó idöket ál-

lítja szembe Erdélyországnak akkori »kevély, cifra, fel-fordult« állapotával. Semmiképen sem tud megbékülni a megváltozott időekkel. Nem volt az az ő világa, miben élnie kellett s szinte megkönnyebbülést érez, ha „Metamorphosis Transsilvaniae“-jában kiöntheti lelke fájdalmait.

Gunyos panaszaiban közben egy van mégis, a mi lelkét megnyugtatta, kielégíti; t. i. Erdély vallásügyi metamorphozisa. Munkájának „az catholica religióról“ szóló fejezetét u. i. így kezdi: »Áldassék, dicsértessék, felmagasztaltassék örökkön-örökké Istennek szent neve, minekutána in anno 1687. az török igája alól felszabadula, dicsőségesen visszemene édes hazánk az angyali apostoli szent korona alá: apostoli szent hütünk nem hogy hervadást szenvedett volna, sőt naponkint szebb s meg szebb virágokkal zöldellik.«

Bizony 1736-ban, mikor Apor e sorokat írta, már igen szépen fellendült Erdélyben a róm. katolikusok vallásügye. Ez a vallásügyi átváltozás szorosán összefügg Erdélynek belső politikai átalakulásával, mely az 1736-ik évet megelőzőleg körül-belől egy fél századdal veszi kezdetét. Midőn tehát a vallásügyi átalakulást vizsgáljuk, érintenünk kell s főbb vonásaiban feltüntetni azt a nagy átalakulást is, mely Erdély politikai életében XVII. sz. két utolsó és a XVIII. sz. első tizedében ment végbe.

Erdélyben a vallásügy egészen más fejlődést vett, mint a tulajdonképeni Magyarországon. Körülbelől egy időben fogadta el a reformációt, de a külön történeti fejlődés s e kis ország különleges geográfiai fekvése más alakulatokat teremtett itt.

(Folytatjuk.)

A hat heti oktatás.

(Folyt. és vége.)

e) A r. catholicus papok lelkek ismerete sérelme nélkül a protestans személyeket meg sem ítélik: ugyanis azokat a magok hitéken lévő házastársaktól vagy elváltatták, vagy nem; ha el, úgy megsértik lelkek esméreket: mivel symbolicus könyvek szerint (acta concilii Tridentini, sessione 24-a anatemate 7-o) Lelkek esméretében kötelesek hinni, hogy azokat, a kik törvényesen copuláltattak, elváltatni nem lehet; ha pedig el nem választják a protestanst, ha szinte annak arra a maga vallása principiuma szerint törvényes és elégséges okai lennének is, így is lelki esméretet sértő dolog a bíróban a peresek igazságát tudva meg nem adni. Ilyen nehézség nem adja elő magát a protestans papi forumra nézve, ha az in mixtis matrimoniiis bírói hivatalt gyakorol: ugyanis a dolgot megvizsgálván, ha a maga vallása principiuma szerint elváltásra való elégséges okot talál a maga hite sorsára nézve salva conscientia eloldja a copulát a peresek között, a r. catholica részen levő félt pedig házassági hitének kötele alól föl nem oldozza, tudván, hogy annak vallása szerint választani nem lehet. Arra a nehézségre, hogy ha in mixtis matrimoniiis a r. catholicus pap esketi meg a protestanst, minesen hatalmában a protestans papi forumnak azon catholicus pap által kötött copulat solválni, kettőt lehet felelni; egyfelől világos a felyebbiek szerint, hogy r. catholicus pap protestans személyt házassági életre a törvény sérelme nélkül meg nem eskethet; de ha szinte megesketné is, mégis mindenkor jussa lenne a protestans papi forumnak a maga vallása sorsosságát azon hite alól föloldozni, ha arra törvényes és elégséges okok léteznek: mivel akármely hit-

formáját mondott is el a protestans, azt csak a maga vallása principiumai szerint való értelemben vehette, és annak ereje reá nézve szélesebben ki nem terjedhet. Arra a kifogásra, hogy midőn protestans személy házassági életre catholicus pap által copuláltatja magát, akkor egyszersmint tacite abban is megegyez, hogy a catholicum forumnak egészen alája adja magát és így annak bírói hatalma ellen nem szólhat, mint-hogy önként lépett azon állapotra, melyből ez is önkényt következik, azt felelhetjük, hogy egy protestans sincs olyan, a ki örömet állana a catholicus pap eléjébe, hogy házas társával copuláltassék, melynek elég bizonyosága az is, hogy ha azt a protestansok önként cselekednék, nem tartatnék szükségesnek őket ezen tisztelt rendeléssel arra szorítani; az igaz, hogy a házassági életre lépés kiváló személyek közül némelyek meggyőzetven a szeretetnek erejétől, ha céljokat más-képen el nem érhetik, kivált az ifjabb idejűek akár-micsoda hit formája szerint hogy copulálhassanak, reá engedik magukat vétetni; de az eféle cselekedetek az embereknek szivekben a vallás szentségéhez való indifferentismust szülnék, az indifferentismus pedig egyes úttal a scepticismushoz és vallástalansághoz, a vallástalanság pedig a Lélek veszedelmén kívül a polgári társaság boldogságának elenyészését is szükségképen maga után vonja. Ezeknek megelőzésekre azt kellene megakadályoztatni, hogy protestansok r. cath. valláson levő személyekkel házasságra ne lépjenek, de ennek igen veszedelmes következményei lennének a polgári társaságra nézve, ilyen szoros határok közé rekesztetvén a házasságra lépni kívánóknak szeretete, a mely nem mindenkor vigyáz a valláskülönbségre

f) Valamely kétségbe hozhatatlan igazság az, hogy akármely polgári társaság erejének, bátorságának, boldogságának és méltóságának egy nevezetes fundamentuma az országnak illendő népessége: úgy másfelől tagadhatatlan, hogy az igazgatásnak főfigyelmét érdemlő dolog az ország népesedésének minden módon eszközölhető gyarapítása. Már pedig, hogy az ország népesedésének a többek között egy nevezetes akadálya légyen a házassági életre lépni kívánó személyek szabadságának kellelénél szorosabb határok közé való szorítása, azt világosan megmutatták minden statisztikusok. Hogy pedig a fenn tisztelt rendelkezés 2-ik és 3-ik pontjának gyakorlásba leendő vételük a házassági életre lépni kívánóknak szabadságát bizonyosan szorítanak és így a fejedelemnek azon nemes törekedésével, hogy a népesedést előmozdítsa, ellenkezzenek, világos.

g) Végre ellenkezik a r. catholika anyaszentegyház dogmájával, hogy annak egyházi forumának jurisdikciójuk az Ecla. kebelében nem lővőkre is kiterjeszkedjék; ugyanis a Tridentinum Concilium világosan meghatározta, hogy azokon semmi bírói hatalmat gyakorolni nem kell, a kik a sz. keresztségnek sakramentuma által a r. catholika anyaszentegyházba be nem avattattak, ezen szavaiban: *Ecla in neminem iudicium exercet, qui non prius in ipsam per baptismi januam sit ingressus.* Acta conc. Trident 14a nyolczadik. Bonifacius pápa is világosan mondja, hogy a római anyaszentegyházon kívül levők annak egyházi törvényeire ne szorítottassanak ezekben: *constitutionibus canonicis non arcentur, quid enim esset, addit, de his qui toris sunt iudicare?* in constitutionibus suis cap. 8-o De divortiis. Ezekből megtetszik, hogy a r. pápának és a tridentinumi conciliumnak végzéseikkel ellenkezzenek azon r. cath. forumnak cselekedete, a mely a prot. személyeken bírói hatalmat kívánna gyakorolni.

Melyekre nézve, hogy mind a recepta religiók egyenlő jussai megmaradjanak, mind a bírák lelkek esméretének sérelme elkerültessek, mindaz egyházi törvényisékeknek aktivitások, mind pedig hazánk törvényének e dologban való rondsabások épségben légye-

nek, igazságosnak látjuk, hogy a mixtum matrimoniumban élő személyeknek vallásbeli peres ügyeik r. catholicus és prot. papokból álló mixtum papi forumok előtt folytassanak, melynek Praesesse az alperes vallásán levő esperes legyen mindenkor; ezen mód által az atyafiságos egymáshoz való közelítés nagyon eszközölthetnék a különböző vallásúak között. Vagy pedig ha ebben felülmulhatatlan akadályok lennének a mixtum matrimoniumban élő személyek vallásbeli peres ügyök folyásában sinor mértékül szolgálhatna közöttünk a hosszas gyakorlás által törvényté vált Bod Péter jus connubialis synopsissának 220 §-jának ezen utasítása s rendszabálya: *Si conjuges litigantes diversae Religionis fuerint maritus reformatus uxorem pontificiam in consistorio R. Catholicorum; uxor catholica reum maritum in consistorio Reformatorum consequetur. Sententia vero ferenda videtur secundum principia utriusque religionis in Patria non solum toleratae sed fundamentalibus unionis legibus etiam stabilitae: ita ut si divortium totale obtineret maritus ex principiis Reformatae religionis Reformatus; uxor catholica ex principis religionis catholicae tantum partiale, id est quoad vinculum maneret obligata. seu in separatione thori et mensae perpetua: indignum enim videtur ut Judaei ac alii infideles ex suae religionis principis obtineant sententiam, christianis vero ad modulum diversae religionis adstringantur. Böhmeri jus. Eclastici Lib. 2-o Tit 2-o §. 16 o De Foro Competente.*

Imé felfedezőik fiui alázatos tisztelettel mind fájdalmas sérelmeinket, mind pedig azoknak ítéletünk szerént tövényes és igazságos megorvosoltatásoknak módját! Meg is vagyunk győződve az aránt; hogy megértvél megvalmés fejedelmünk ezen okainkat, melyek fundamentális törvényeinken, vallásunk principiumain, a cs. k. felség és fejedelem assecuratióján, és az ő flge. részre hajlást nem ismerő kegyelmes igazgatásában helyzetetett fiui meggyőződésünken épülnek, eddig való szabadságunkban s jussainkban megtartani s tartatni méltóztatván fenn tisztelt rendelését kegyelmesen visszavonja, melyet, mint országunk kegyelmes atyjától kérünk, mint igazságos szerető fejedelminktől törvényt szerint kívánunk is

Melyek szerint főtisztelendő püspök urat alázatosan kérjük sőt sz. hivatalánál fogva, melyre lett lépésekor a 91-k Canonban hittelt magát arra kötelezte: hogy *antiquam Ecclesiae libertatem et immunitatem justis quibus cumque potest modis detendet* kényszerítjük is, hogy ezen sérelmeinket és azoknak megorvosoltatásokat esdeklő könyörgésünket maga hathatós közbevetésével a mlgos Ref. fő consistorium által a flgs. k. Gubernium útján kegyelmes fejedelmünk ő flge szentséges színe eleibe terjesztvén, arra vigasztaló választ eszközölni méltóztatssék. Mely alázatos kérésünk mellett apostoli sz. vallásunkat s egyházi kerületünket atyai s fő igazgatói indulataiba ajánlván vagyunk állandóul fő tisztelendő püspök urnak alázatos szolgálai:

A deési ehker.-nek Deesen 1804. Januáriusnak 29. napján tartott Gyűléséből.

*A deési egyházkerület
belső és külső előljárói
és egyházi s világi tag-
jai közönségesen.*

Kiadta Erdélyi István a deési Egyházi Kerület Ord. Notar. *

Közli: *Dr. Török István.*

Eredetije a zilahi ev. ref. coll. k.-tárában, Salamon József iratai közt.

Iskolai élet.

Tanári jubileum.

Bodor János gondnok a sepsiszentgyörgyi székely Mikó-kollégium előljárósága nevében a következő üdvözlő beszédet intézte *Bodor* Domokos tanárhoz február 3-án

Intézetünk előljárósága reám ruházta a kedves köteletséget, hogy nevében tanár urat, sikerdus működésének 25 éves jubileumán üdvözlöljem.

Kétségtelenül hidegnek tetszhetik a szó, midőn kötelesteljesítésnek nevezem e szerény ünneplést, melyben előljárók és kartársak, tanítványok és szülők, együtt méltatják a 25 éves munkásságának hűségét, buzgalmát, kitartását.

És mégis kötelesteljesítést *teljesítünk*, — mert különben kötelesteljesítést *mulasztanánk*. De a kötelesteljesítés hideg szava fölmelegszik, midőn az nem külső kényszer, hanem szívünkben a hála és elismerés őszinte. önkéntes megnyilakozását jelenti. Hogy pedig ez ünneplés mennyire az illetékesek elismerésének egyértelmű megnyilatkozása: eléggé bizonyítja azon körülmény, hogy a tanárkarnak ez irányu kezdeményezését előljáróságunk egész lelkesedéssel karolta fel; egyetlen hang emelkedett fel az ellen. de ez csak fokozta benünk azon meggyőződést, hogy elismerésünk méltó helyen jár, mert ez a tiltakozó hang ünneplésünk szerénységének szava volt.

Ez egyértelmű őszinte méltánylásunknak és ebből származó ünneplésünknek magyarázatát adja, ha csak egy rövid pillantást vetünk a 25 éves pályafutás *mun-kamezejére*.

Tanár urra nézve felesleges lehet ez hisz részben épen pályafutásából ismerem magam is fel — de a mélyen tisztelt közönség előtt rá kell mutatnom a tanári hivatás kettős oldalának különös fontosságára. Tanintézetünk értékét az adja meg, hogy miként töltik be tanáraink *egyesítve* a kettős hivatást? Mert *tanítani* és *nevelni* együtt szükség. *Világítani* és *melegíteni* egyszerre kell. A ki csak egyiknek tesz eleget, korántsem *fél munkát* végez. Sőt az egyoldalúság ront, fővényre épít. A szentírás pedig nagyon érthetően állítja előnkbe a fővényre épített ház sorsát.

Az iskola csak úgy képez teljes egész embereket egyénileg és úgy ad ezekben hasznos tagokat a társadalomnak, hű fiakat a hazának, igaz híveket az anyaszentegyháznak: ha a tanárok egyesítve töltik be a *tanítás* és *nevelés* feladatait. Ezáltal adhatják meg egyensúlyt az egyéni életnek. Mert a tudás és érzület, az *ész* és a *szív* egyensulya nélkül meghasonlott az egyéni élet. És ismét: a társadalmi életben bármely hivatás hű betöltésének biztosítékát — hogy újra képen szóljak — az adja meg, ha nehéz feladatokkal szemben az emeltyü erőkarján tudás és jóakarát, tiszta belátás és nemes lelkesedés együtt működnek.

Ezért a *tanításban* a pillanatra kápráztható, de aztán a látást bénító csillogás helyett a messze átható tiszta világosságnak; a *nevelésben* az oktalan kényeztetés vagy durvaság helyett a szeretet gyöngédségének gondozásának a fegyelem komolyságával együtt kell érvényesülnie. Így a tanítás neveléssé, a nevelés tanítássá változik és a kettő szorosan összeforr. És ez összeforrt munkát okvetlenül az *eszménység* hatja át. Az az eszménység, a melyen összeolvadva teljesen érvényesül, és nem vitatkozik az elsőség felett a *valóságosság* és *hazafiság*!

Ezeket a kívánalmakat fokozott mértében állítja tanárai elé a *mi intézetünk*. A Székely-Mikó-kollégium tanárának lenni; különösebb felelősséggel jár. Hadd mosolyogjanak le talán itt-ott a távolban: engedjünk meg magunknak egy kis dicsekedést. Ez intézetnek erős bástyának, tanárainak éber őrállóknak kell lenni, hogy valamképen el ne fajuljon „a székely vér“ Nem becsülgetem én a költővel, hogy annak minden cseppje

mennyit ér, de azt állítom, a székely faj a multban kovása volt haza részünkben a magyar nemzetiségnek, sőt mondhatjuk, hogy Kápátoktól Adriáig áthatotta azt. És állítom, hogy a székely faj ez elhivatása nem szűnt meg a jövővel szemben, sőt még szélesebb térre kell törekednie az összes életpályák mezőin. És mi történik, ha a kovász megromlik, a só megizetlenül?! A múlt dicsősége csak gyalázatunkat világítaná meg, ha e hivatásában visszaesnék fajunk!

És hogy vissza ne essék: annak biztosítékai az iskolák és ezek között ez a kiemelkedő bástya intézetünk. De csak az őrállóknak, a harcosoknak hűsége, ébersége által töltheti be a bástya feladatát. Intézetünk nevében összeforrvá állítja hivatásuknak szentségét tanáraink elé: a székelységnek géniusza és a nagy Mikónak szelleme!

A tanári magasztos hivatást, intézetünk hivatásában fokozódott követelményei szerint töltötte be tanár ur lankadatlan buzgalommal; a tanításban a tudás tiszta világosságával, a nevelésben az okos atyai szeretet melegével. És pedig hagyhatjuk e figyelmen kívül, hogy milyen időszakban?! Óvja Isten intézetünket oly válságos helyzetektől, a milyeneket e 25 év

alatt átélt. Nem akarok visszaélni a n. közönség türelmével, csak rámutatok tehát, hogy e 25 esztendő intézetünk életében olyan volt, mint Izrael történetében a templom újraépítésének időszaka, midőn a hű munkások egyik kezökben hadakozó karddal, a másik kezökben vakoló kanállal emelték a szent falakat. Itt is egyszerre kellett építeni az oltárt és áldozni azon. Egyszerre kellett hordozni az ifjúság nevelésének és az intézet fejlesztésének gondjait.

Mily bőven kijutott ebből a munkából osztályrésze tanár urnak, mint tanárnak és mint huzamos időn át igazgatónak. A fejlődő intézetre a tanár ur buzgalma, hűsége nyomta rá jellemző bélyegét!

Most azért midőn intézetünk megizmosodása gyönyörrel, büszkeséggel és reménnyel tölti be szívünket, hálásan méltányoljuk tanár urnak 25 éves önfelelő munkásságát és az előjáróság együtt érzett hálájának tolmácsolása mellett kérjük az egek urat, hogy a mint megsegítette tanár urat nehéz viszonyokkal küzdött intézetünk hű szolgálatában éltesse és segítse még soká, hogy évek hosszú során találhasson gyönyört a kifejtett intézet céljainak munkálásában!

TARCA.

Sugarak az éjszakában.

Irta: *Kovács Desső.*

(Folytatás és vége.)

Gyönyörű költemény siratja »A Jézus Krisztus hű tanúbizonyságának, nagy hírű és nevű Czeglédi Istvánnak« a pozsonyi vértörvényszék felé való útjában »a nagyszombati búzavetések közt lett boldog kimúlását.«

Midőn elfogják a poroszlók, felsóhajt

„Uram, áldott Jézus, dicsértessék neved,
Ki méltóvá tettél, hogy szenvednék érted!
Ezt kívánta, Uram, a lelkem tetőled,
Hogy még e világon ötlet megfrisseljed.

Örömmel megyen a Kálvária útján:

„Prédikátor társa egyfelől kesergi,
A sok míves itjú sereggel környezi,
Könnyhullatás nélkül nincs mellette senki.“

„Nagyszombat határát végre hogy elérték,
A gabonák között hogy megállapodék,
A nagy messze úton inkább eltörődék,
S édes hitveséhez ily beszédet hallék:

„Kedves atyámfia, édes hitestársam“

„Kelj fel és öntözd meg elepedt nyelvemet,
Tedd feljebb megbágyadt hideg kezeimet;
Nem soká burcolod gyötrelmes testemet,
Mert elküldte Isten mennyből követemet....

Fizesse meg Isten jó dajkaságodat“

„Nagy jutalmad vagyon, asszonyállat, mennyben,
Kit számodra tartand Krisztus jobb kezében.
Meg is adja néked a nagy ítéletben, —
Csak légy állhatatos a Krisztus hitében.

„Óh, ha megnyílnék most asszonyállat, szemed,
Meglátnád, mennyi sok angyal áll környüled.“

Aztán hogy szerelmes hitvese letörli homlokáról a halálos verítéket, szemeit s az eget kereső gondolatait még egyszer és utoljára kicsi fiára és gyászba borított egyházunkra irányozza:

„Mondd meg ágyékból származott rajodnak,
Tokaj városának egyik angyalának,
Hogy viselje gondját Czeglédi Páloznak.“

42. *Mond meg az országnak lelki pásztorinak:
Az hitről, az hitről! mostan tanítsanak!
A gyenge nyáj körül most forgóldjanak,
Mert a nyáj körül most mások is forgódnak.*

43. *Most rakjanak mirhát a temjenezőben,
Most légyenek forrók, s buzgók könyörgésben:
El ne vesszen egy is az Ur seregében, —
Mert számonként kéri őket jóvendőben.*

A milyen igaz, emberhez és martyrhoz illő e megható végrendelet, éppen olyan meghatóan és hatalmasan bűg fel az ének írójának keserve, hogy meghalt nemes szolgálója az Úr Krisztusnak:

54. *Óh ti fejünk felett forgó magas egek —
Be ártalmas idő, a melyet szültetek!
No, földön lakozó minden nemzetségek,
Rajtunk csodálkozni, nosza siessetek!*

55. *Fordítsátok de ti szemeteket felénk,
Örömkialtásra ne jöjjetek közénk;
Van-e olyan bánat a földön, mint a miénk?
Hol vagyon oly eset, mint a mibe esénk?*

Mint igaz keresztyénekhez illik, a csapásokat, a melyek oly erősen sujtottak, nem másnak tulajdonítják e szép énekek ismeretlen írói, hanem saját bűneinknek. S ez egyik legkeresztyénibb vonása e nagy idők költészetének.

66. *Óh mi szerelmes lelki vőlegényünk!*

Így végzi énekét Czeglédi István haláláról az ismeretlen szerző, Krisztushoz fordulva:

»Óh mi szerelmes lelki vőlegényünk,
Zörgettél ajtónkon, s álomba merültünk;
Harmat is fejedre, s várakozál értünk,
De nem győzél várni, elmenél mellőlünk.

67. *Jaj, kimenénk egyszer, s elhala a szívünk,
Ajtónk hasadékan hogy utánad néztünk:
Hol vagy szerelmesünk? — Nagy kiáltást tettünk,
Kivánságod miatt éppen elepedtünk.*

68. *Jövel vissza azért, óh gyönyörűségünk!
Im zörgetésdre ajtó-nyitni jöttünk;*

A sok tövis közt már ugyan megsértődünk, —
Hogy éppen elfonnyadt liliumi szőnünk.

69. Vidd által lelkünket már ama rút vizen,
Kit sárkány okádott lelkünk, hitünk ellen;
Parancsolj a földnek, hadd igya el menten.
Jövel, uram Jézus! Jövel hamar. — Ámen.

A milyen nagyon megható e költeményben a
bűnbánat őszintesége, a szelid kegyesség, éppen úgy
megrázza lelkünket egy másik ének „A protestánsok
üldözése korából“, a melyben az ó-testamentomi pró-
féták félelmes erejével zúg a költő hangja. Hirdeti,
óhajtja, sóvárogja, jövendőli a romlott világnak elmú-
lását. Ennek a versmértéke töredezett, mintha meg-
tört zokogást hallanánk; majd felzúg a harag benne,
»a lázadt ember vad keservei« a világ pusztulását
jövendőlik főséges képekben; aztán Jézus ölebe hajtja
fejét a próféta, a hol nyugalommal talál mert hiszi és
szereti az Istent s az ő fiát. Hazaszeretet és vallásos-
ság oly szorosan egybe vannak e költeményben forrva,
hogy a kettőt el nem lehet választani egymástól:

1. Óh keserves gyászba öltözött szép hazám,
Lenne már éretted koporsó én házám:
Csak mi jót tehetnék
Veled egyetemben, kedves édes hazám!
2. Jaj, soha sem hittem, hogy ez időt érjem,
Szomorúságunknak epedését nézzem,
Lelki rabságunknak
Hüért üldözését nem hittem, hogy lássam.
3. Bezzeg jól járanak, a kik meghalának,
Az döghalál miatt elragadtatának:
Lelki csendességben
És igaz vallásban mert ők kimulának.
4. De jaj leszen nekünk, jaj maradékinknak:
Mert vagy engednünk kell az bálványozóknak,
Vagy halált szenvednünk, —
Ez leszen jutalma igaz vallásunknak.
5. Csudáltam már régen az idő forgását,
Mert soha nem láttam ily szomorúságát,
Az mint mostan látom:
Hogy mind az egész föld majd siratja magát.
6. Az hold megepedett keserűségében,
Sírnak az csillagok, bujdosván fölyhőkben
7. A megvidámító nap is jaj lóva lött?
Bizony az is sirván már gyászban öltözött,
Orca-béborulván
Fölyhőkben bujdosik, mert öröme elkölt.
8. Homályban jár a nap, vagyon nagy sötétség:
Mert majd következik az lelki sötétség;
Isten igéjének
Lámpása elalszik, lesz szörnyű sötétség.
9. Fügefa megzöldül, vagyon közel az nyár,
Az melyet híveknek serege igen vár;
Kevés idő van már,
Az is nagy hirtelen higgyed, hogy majd eljár.
10. Sokszor az fényes nap lappang az ködökben,
Sírnak az csillagok, bujdosván felhőkben,
Föld van zöndülésben,
A holdnak világa sűrű sötétségben.
11. Megzöndült a tenger habok zúgásával,
Emberek epednek hadak várásával:
Ez jele bizonynyal,
Hogy Christus itélni eljön hamarsággal.

12. Ez leszen az idő, kirül Christus mondja,
Hogy mikoron eljön itélet napjára:
Oly napvakság leszen —
Hogy hütet e földön nem fog találnia.

13. Rettenetes leszen az ő jövetele,
Az hitetleneknek lesz rémulésére;
Híveknek öröme,
Trombiták zengése, mennybemenetele.
14. Sebesen felgerjedt tűz jár ő előtte,
Fölyhő és tündöklő köd leszen környüle,
Igazságitélet
Királyi székének ő nagy kedvessége.
15. Az ő villámlási világon félnenek:
Mint viasz, úgy elolvadnak az hegyek,
Még az föld is retteg, —
Urnak színe előtt mindenek megégnek.
16. Rövidítsd meg azért, Isten, az napokat,
A választottakért mutasd ki zászlódat,
Ne essünk kétségbe. —
Jövel hamar, jövel, lássuk jóvöltodat!
17. Tartsd meg igaz hitben gyarló fiaidat,
Oltalmazd veszélytől gyenge juhaidat,
Uram, Jézus Christus,
Hívséges pásztorunk, légy vezérünk!

Mit tanuljunk a rab prédikátoroknak e szép köl-
teményeiből?

A rab prédikátorral felelem:

»Nosza hát, állandók légyetek mindvégig,
Mert nyomorúságtok leszen csak tiz napig;
Hogyha ő mellette harczoltok mindvégig,
A Krisztus titeket magasztal az égig.

Mert a jajos napok csakhamar elmulnak.
A nyomorúságok ezental elfolynak:
De a mennyei jók örökké megállnak.

Közérdekű üzenetek.

J. D. Sz. Udvarhely. Semmi esetre sem osztjuk
az Ön csüggedését. Nézetünk szerint minden elhibázott lé-
pést korrigálhatunk még, ha főhatóságaink és különösen az
egyetemes konvent a törvény által megengedett minden
utat fölhasznál jogos követeléseink biztosítására.

A kongrua-ügy hibás lebonyolításának az egyes lelké-
szekre nehezedeó hátrányait, — mint már jeleztük is, —
méltánylandó előzékenységgel igyekszik elenyésztetni a mi-
nisterium és tulszerénységünk ama káros következményét,
mely szerint egyházkerületi és egyházmegyei adminisztráci-
onális költségek ezimén mit sem tudunk biztosítani, a
kongrua-törvény alapján — pótolni lehet és kell is az által,
hogy e címeken a rendes évi államsegély felemelését kér-
jük. E tekintetben már az idej konvettől nyomós intézke-
désekét várunk, a mult évi konvent 60 jkvi sz. határoza-
tának következményeként.

Részünkről ugyan helyesebbnek tartottuk volna a luther-
ánusok férfiásan és protestáns szellemben nyílt akciójához
való egyenes csatlakozást, már csak az erők tömörítésének
szempontjából is, de a konvent bölcsessége másképp döntött
és a dunántuli ref. egyházkerület indítványa értelmében az
államsegély fokozatos felemelését fogja kérelmezni, a helyett
hogy a Zelenka-féle indítványnak megfelelően, az 1848.
XX. tc. teljes végrehajtását követelné és ez alapon nem
segélyt, hanem törvényes dotációt igényelne.

O. I. Siklód. Kongrua ügyét tüzetesen megvizsgál-
tuk és annak alapján meggyőződünk affelől, hogy a mi-
nisterium eljárása teljesen korrekt, mert csakis a díjlevél
szerinti összeget vette számításba. Hogy a kepefizetők száma
időközben megfogyott és hogy Tiszteletednek állítólag gyen-

gőbb minőségű gabonát fizetnek a hivek, azt kellő módon lehet igazolni és annak alapján folyamodhatni az ig.-tanáchoz a díjlevél módosítása iránt, minek megtörténtével az állami fizetés kiegészítés megváltoztatása is kérelmezhető, de a miniszteriumtól nem várhatjuk azt, hogy a közokmány jellegű és ma is érvényben álló díjlevél tételeit, kellőleg nem igazolt állítások folytán egyszerűen megváltoztassa, akkor különösen, a mikor a törvény világos rendelkezése arra kötelezi, hogy az 1893—1897. évi átlag alapján rendezze a javadalmakat. Ismételjük tehát, hogy ha Tiszteletted javadalmában tényleg csökkenés következett be. — a mit mi pusztán állításra is készséggel elhiszünk — akkor a törvény 15. §-a értelmében való eljárás rendjén, még mindig orvoslást lehet szereznie.

Tudtunk szerint, egyik püspöki hivatalnak sem volt szándékában a kongrua fél éves részletekben való kifizetése, csakis az állammal szemben való elszámolás könnyítése érdekében kérték a fél évenkénti utalványozást azzal a szándékkal, hogy a lelkészek részére negyedévenként fogják kifizetni.

Különben, minket erdélyieket nem érdekel e viaskodás, mert nálunk rég eldöntött kérdés a negyed éves kifizetés.

S. J. *Miriszló*. Az 1899-re folyósított pótló-összegek kifizetése azért késik, mert a pótnyugták még nem érkeztek be mind, a rend érdekében pedig csakis együttes utalvánnyal folyósíthatók ezek az összegek.

Különfélék rovata.

A kolozsvári refm. egyházközség február 10-én, délelőtt 11 órakor diszközgyűlést tartott a theol. fakultás dísztermében, díszes közönség érdeklődése mellett. A közgyűlést dr. Bartók György nyitotta meg. Előterjesztette, hogy e közgyűlésnek fontos tárgya ifj. br. Zeyk József és Ince Gerő, főgondnokok beiktatása. Beszédében érinti, hogy ez ünnep és a főgondnokok beiktatása fordulópontot képez az egyházközség életében. Mert az új főgondnokokra az a szép feladat vár, hogy ujjá szervezzék és ezáltal ujjíteremtsék az egyházközséget. E megnyitó beszéd végén felhívta a püspök Herepei Gergely, egyházközségi jegyzőt, hogy olvassa fel az Igazgató Tanács leiratát, a főgondnokok megválasztására vonatkozólag. A jegyző felolvassa a leiratot, mely értesíti az egyházközséget, hogy az egyházkerület az egyházközség főgondnokaivá választotta ifj. br. Zeyk József és Ince Gerő aait. A közgyűlés örvendetes tudomásul fogadta a megválasztást. A püspök a javaslatára aztán bizottságot nevezett ki Kenessey Béla, Szathmári Elek, Somodi István személyében, hogy főgondnok aait meghívják a díszgyűlésre. A bizottság meghívta. A főgondnokok lelkes éljenzés között jelentek meg a közgyűlésen. A püspök üdvözölte az új főgondnokokat. Szól a kolozsvári egyházközség dicsőséges multjáról, a mely a multban első helyet biztosított a maga számára, melyet jövőre is meg kell tartania. A haladás a fő. E haladásnak a protestantizmus útjába nem állott soha, mert éltető ereje a szabadság. Továbbá a magyar kálvinizmus és a magyar haza szétterhetetlen kapcsolattal vannak egymáshoz kötve, ezért van, hogy a magyarországi protestantizmus mindég a magyar haza, a magyar nemzeti élet szolgálatában állott. Innen van az, hogy egyházi életünkben papság és világiak együtt működtek. a mit mutat a Bethlenek, Bocskayak és annyi előkelő nemes példája. Erre az együttes hazafias és egyházi munkára hívta az egyházközség és az egyházkerület osztatlan bizalma az új főgondnokokat, kiket felkér, hogy tegyék le ünnepélyes esküjüket. Azután ifj. br. Zeyk József tartotta meg székfoglalóját. Köszönetet mond az egyházközség és egyházkerület bizalmáért. Egyszersmind kifejezi, hogy aggodalommal foglalja el székét. Nem azért, mintha félne a munkától. Nem, mert a munkát keresi. De azért, mert fél, hogy annyi ereje nem lesz, a mennyit az egyházközség és egyházkerület érdeke

kíván a mostani viszonyok között. Irányt nem jelöl beszédében, de nyíltan mondja, hogy ő a békesség embere. Erre pedig szükség van, mert felekezeti táborokra vagyunk oszlova és nem úgy nézzük egymást mint testvérek, hanem mint ellenségek. Ennek az iránynak ő ellensége. Azért mindent meg kell tenni, hogy az ellenségeskedés megszűnjék. *Szeresse, ápolja mindenki a maga vallását, de tisztelje a másét, mert ez a magyar nemzeti életnek alapfeltétele.* Beszéde végén igéri, hogy az anyaszentegyháznak hűséges szolgálója lesz. Azután a püspökhöz fordult és kérte a buzgó támogatást és a közgyűlést is felhívta az együttes, a buzgó munkálkodásra. Beszéde végén kérte Istent, hogy adjon erőt, kitartást, hogy ígérését betölthesse. — Azután Ince Gerő, második főgondnok tartotta beköszöntőjét. Az lesz főtörekvése, hogy az egyházközség vezetői nézeteiket szabadon nyilváníthassák, egymást meghallgassák, mert csak ez által lehet egyetértő határozatokat hozni. Oda fog hatni, hogy az egyházi közönyösséget megszüntesse, s arra, hogy a határozatokat mentől gyorsabban hajtsák végre, mert csakis így lehet az életbe átvinni az egyházas-ságot. Programot nem ad, de munkálni fog az anyaszentegyház építésén. Erre az építésre kéri a támogatást. — A püspök áldáskívánata fejezte be a közgyűlést. Ezután a Kebli-Tanács és az iskolaszék üdvözölték a főgondnokokat. A Kebli-Tanács nevében Herepei Gergely, az iskolaszék nevében dr. Békési Károly. A Kebli-Tanács és iskolaszék tagjait személyesen bemutatta a főgondnokoknak Herepei Gergely, az egyházközség jegyzője.

A magyar protestáns theologusok nagygyűlése febr. 17-én vette kezdetét Budapesten. D. e. 1/2, 10 órakor volt az alakuló gyűlés, a theol. nagytermében. Tárty: Imádság. Tisztújítás. Márton Árpád, kolozsvári theologus üdvözli Szász Károly püspököt; Máthé Elek pozsonyi ág. ev. theol. üdvözli Szilágyi Dezsőt; Gyalog István soproni ág. ev. theol. üdvözli br. Prónay Dezsőt. Febr. 12-én d. e. 8 órakor: istentisztelet a reform. főgymn. termében a következő sorrend szerint: Ének; imádság; mondta dr. Szabó Aladár, theol. ig. *Erős várunk a mi Istenünk* énekelte az ifjúsági vegyeskar Krausz Gusztáv énektanár vezetése mellett. Beszédet mondott Mészáros János, bpesti ref. theol. Azután ének. Istentisztelet után üdvözlések a ref. theol. tanári kar, az ág. ev. testvérek, a bpesti ref. ifj. egyesület részéről. A válaszok után megkezdődött a tételek vitatása. *Evangelium és tudomány* előadója Görömbey Péter, debreceni reform. theol. Biráló Németh Károly soproni ág. ev. theol. *A theologusok gyakorlati képzése* előadója ifj. Porkoláb Gyula eperjesi ág. ev. theol. Birálója Soós Károly pápai ref. theol. Azután jelentések, indítványok.

A Református Néptanítók Lapja, a magyar reform. tanítók hivatalos közlönye szerkesztéséid. Solyom Antal, hajdu-böszörményi nyugalmazott tanító vette át.

Bethlen-ünnep. A pápai főiskolai önképzőtársulat elhatározta, hogy áprilisben Bethlen-ünnepet rendez a Bethlen szobor javára. Az eperjesi evang. kollégiumban szintén mozgalom indult, hasonló célból.

Gyászlap. *Fehér Gábor*, theol. fakultásunk tagja, a kolozsvári Ferenc József Tudomány-Egyetem bölcsészeti karának hallgatója, III. éves tanárjelölt, folyó hó 7-én éjjel, rövid, de küzdelmes életének 23-ik évében, hosszas és kínos szenvedés után az Urban elhunyt. Temetése f. hó 9-én d. u. 2 és 1/2 órakor volt a „Karolina” országos kórház halottas házából. Igaz részvétellel tudatjuk a gyász hírt e komoly törekvésű, valóban szépreményű ifjú haláláról. Temetésén a mélyen meghatótt ifjúságon kívül ott voltak az egyetem bölcsészeti karának s theologiánknak tanárai. A halottas háznál Kenessey Béla, theol. igazgató imádkozott meghatóan s vigasztalólag s a sirnál Lovass Aladár IV. theol. tartott szép, találó beszédet. Áldás és béke emléken l

Nyilvános köszönet. Az Erdélyi Bank és Takarékpénztár részvénytársaság 100 koronát, a Kolozsvármegyei Takarékpénztár részvénytársaság 40 koronát, a Mezőgazdasági Bank és Takarékpénztár részvénytársaság 40 koronát, a Háromszéki Takarékpénztár részvénytársaság 40 koronát adományozott a kolozsvári ev. ref. Szeretetház részére. A szeretetház intézőbizottsága legmélyebb hálás köszönetét nyilvánítja az intézet árvái gyámlolására nyújtott adományokért

Jóeszelekedet. A napokban egy dobozt kaptam a postán, melyet felbontva, gondos csomagolásból díszes ezüst kehely tűnt elé. A legkedvesebb meglepetést a levél magvarázta meg:

„Kedves Tiszteletes úr! Értesülvén, hogy egy női urvacsoraszto kehely hiányzik az urasztalához, siettem azt beszerezni s itt küldöm. Brassóban ennél szebbet és értékesebbet nem kaptam.

Az egyház vagyoni leltárában való kitüntetés céljából emlitem csak, hogy értéke 100 Korona: ha szebbet kaptam volna, örömmel hoztam volna nagyobb áldozatot is a legnemesebb és legmagasztosabb célra!

Ohajtom, hogy a kedves Tiszteletes úr „az emberi kor legvégső határáig” nyujtsan belőle a lelki szűkösöknek enyhítő és üdvezítő cseppeket; mert a Tiszteletes úr kezében mindig méltó kezekben lesz!

Maradtam mindig igaz híve: Kovásznán 1901. január 25. *Dr. Bartha Imre* ügyvéd.

Nem tudtam volna ez adományról oly tudósítást írni, mely ily nemes egyszerűséggel, közvetlenséggel szól. Ez a nemes sziv aranyként csengő tiszta beszéde. Ezért teszem közzé utólagos jóváhagyás reményében az ügyvéd úr levelét.

Az a kéz, mely e sorokat írta, a sziv, melyből a szülőföld temploma iránti szeretet fakad, áldását naponta osztja; mert az agg édes anyát állandó havi segélyvel tartja fenn itt, hol bölcsőjét ringatta, sze gény rokonokat támogató, szerencsétlen testvéreért, a gyógyintézetben, évek óta, havonként 35 frtot fizet.

Ilyen az evangéliumi szellemtől áthatott calvinista laikus ember: *Királyi papság*; kinek szívéhez szeretném hasonlónvá tenni a magamét én is, ki az urnak hivatalos szolgálója vagyok. Lapunknak csaknem minden száma hoz hirt nemes szivek adománvárol; megannyi harmatozás az eltikkadt, epedő szivekre. Én mindig érdeklő olvasom ezeket; ugy-e nem unalmas az olvasó közönségre sem? hiszen minden tiszta reggel új harmatozása újabb áldások forrása!..

Ince Lajos, nagy-borosnyói lelkész.

Kiadóhivatali üzenet.

Havad. Minthogy a hivatalos lap mult évi hátráléka a havadi ref. lelkész illetményéből fizettetett ki, ennél fogva a folyó évi januárban küldött 10 korona az 1901. évre könyveltetett el.

Kis-Fülpös. A pályázati hirdetés díja 4 korona. A már jobb papi állomások pályázati hirdetési díja 6 korona.

Hivatalos rész.

678—1901.

KÖRLEVÉL

valamennyi ev. ref. kollegiumunk méltóságos TT. Elöljáróságához, az egyházmegyei nagytiszteletű Esperesekhez, a püspöki vizsgálat álló egyházközségek tiszteletes t. Tanácsához.

Az istentiszteletek lényeges részét képező templomi éneklés kívánatos fejlesztése. összhangzóbbá tétele és általánosítása egyházkerületünk vezetőségének élénk gondját képezvén: ennek lehető biztosítása érdekében az ifjuság énektanításának hathatós fejlesztését látja szükségesnek.

A kitűzött cél elérése érdekében kiadta ig. tanácsunk, a kolozsvári ev. ref. szeretetház alapja ter-

hére, Deák Gerő szászvárosi ev. ref. tanár atyánkfia „*Buzgóság Lantja*” című ének-gyűjteményét, melyben a szokottabb zoltárok és dicséretetek, valamint több iskolai ének két és három szólamra van letéve.

E gyűjtemény iskolai használata által gyakorlatot szerezhetnek a növendékek arra, hogy esetleg a négy szólamú choralkönyvet is megfelelően használhassák.

Szabályszerű bírálatok alapján alkalmasnak találta ig. tanácsunk a szóban forgó énekeskönyvet és népiskolák 5—6 osztályaiban, a gimnáziumok négy alsóbb osztályaiban, és minden ezekkel egyrendű felsőbb nép. polgári, kereskedelmi stb. iskolákban a vallásos énektanítás segédkönyvéül, nemkülönben arra is, hogy az egész gyülekezetekben, törekvő kántorok vezetése alatt alakult daloskörök is használhassák.

Ennél fogva Deák Gerő atyánkfia énekgyűjteményét a jelzett iskolákban használandó énektanítási gyakorlati könyvként approbáljuk és fölkérjük az ilyfokú iskolák vezetőségét, hogy azt lehetőleg már a folyó tanév második felétől kezdve használatba vétessék.

A szóban forgó énektanítási segédkönyv teljes címe: „*Buzgóság Lantja*” két és három szólamú egyházi és iskolai énekek gyűjteménye. Segédkönyv a ref. iskolai vallásos énektanításhoz. Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgató tanácsának megbízásából, szerkesztette Deák Gerő. *Ára füzve 1 kor., kötve 1 kor. 25 fillér.* A tiszta jövedelem az erdélyi ev. ref. egyházker. szeretetháza javára fordítatik.

Kapható és megrendelhető az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgató tanácsának irodájában, Kolozsvárt.

Kolozsvárt, 1901. február hó 9-én.

Dr. Bartók György,
elnök.

Kádár János,
titkár.

281—1901.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a széki egyházmegyéhez tartozó *szépkenyerű-szent-mártoni egyházközség organista kántortanítói* állásra pályázat nyitattik

Javadalom. Lakás és kerten kívül, kánonikum, kepe és tandíj értéke és 430 korona államsegély.

Összesen 800 korona

Ehez járul az ötödéves 100 korona korpótlék.

Pályázati határidő 1901. március hó 8-a.

Folyamodványok nt Somkerek Miklós esperes atyánkfiához küldendő Székre. (Szolnok-Doboka m.)

Kolozsvár, 1901. február hó 13 án.

Dr. Bartók György,
erdélyi ev. ref. püspök.

330—1901.

KÖRLEVÉL

görgényi egyhm. lelkésztársaimhoz.

Hivatkozással az ig. tanács 5365—1900 számú körlevelére, (Hivatalos lap 50—1900. sz.) értesitem lelkésztársaimat, hogy a *vizsgálati kérdőpontokra adott feleletek*, az eddigi 3 példány helyett, — *csak 2 példányban állítandók ki*, melyből 1 példány az eredeti jegyzőkönyvbe irandó, 1 pedig, mint másodpéldány, — az esperesi levéltár számára, — együttes bekötésre alkalmas, közönséges nagyságu papírra irandó.

Gernyeszeg 1901. febr. 5. *Csekme Ferenc*
esperes

360—1901.

KÉRELEM.

görgényi egyhm. lelkésztársaimhoz.

Igazgatótanácsunk 3048—1900. sz. a. mult év aug. havában, az esperesi hivatal útján, a lelkészek kezéhez gyűjtő-ívet küldött volt meg, a *mérai tűzkárosultak javár.* Tisztelettel kérem lelkésztársaimat, ezen ivekkel, — még nemleges gyűjtés esetén is, — 14 nap alatt beszámolni sziveskedjenek, mert nekem is az igazgatótanácsal szemben el kell számoljak.

Gernyeszeg, 1901. febr. 8. *Csekme Ferenc,*
esperes.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV REF EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tarár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre..... 12 kor
félèvre 6 kor

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

Még egyszer a romániai magyarokról s azok református egyházaikról.

Elborult lélekkel olvastam el többször *Barabás Endre* tanár úrnak e lapok idei 4—5. számaiban fennebbi cím alatt megjelent cikkeit. Tudtam, hogy az a szomorú állapot, mellet B. E. úr olyan élénk színekkel rajzol, előbb-utóbb be fog következni romániai ref. egyházaink és iskoláinkra nézve. Már az én bukaresti papságom utolsó éveiben szerette volna *Rosetti* cultusminiszter végrehajtani azt, a mit most 40 év múlva a mostani cultusminiszter végre hajtott, hogy t. i. a ref. egyházak iskoláira rátegye kezét az én beleegyezésemmel Felhivatott hivatalos szobájába, ott előadta, hogy egy ügyosztályt szándékozik állítani a román (így) református egyházak és iskolák számára s annak az ügyosztálynak én leszek a főnöke. Kijelentettem a miniszternek, hogy én ilyen fontos kérdésben a konzul, az erdélyi ref. püspök és főconsistorium tudtok nélkül nem bocsátkozhatom s mert nem alkudoztam, állásomat ott hagytam. Az aknamunka a mi iskoláink ellen azután szakadatlanul foly s mikor néhai Szász Domokos püspökünk kiment volt Romániába, a munka már teljesen be volt fejezve. Az én szállásomról indult volt el. Elindulása előtt kevéssel ezt kérdeztem tőle: „Tudattad-e a külügyminiszter útján a bukaresti osztrák-magyar nagykövettel, hogy bemégyesz Romániába?” *Miért tettem volna, felelé, nem olyan világ van ott most, mint mikor te haza jöttél.* Erre csak annyit feleltem, hogy *majd meglátod.* Őda künn aztán keservesen tapasztalta az ottani világ folyását. A román rendőrség folytonosan nyomában volt s tudtára adta, hogy a ref. templomba bemehet, ott tehet a mit akar, beszélhet a mi tetszik, de a ref. iskolába be nem engedik, mert ezek az iskolák Romániában a román cultusminiszter felügyelete alá tartoznak s azokban az erdélyi ref. püspöknek nincs mit keresnie.

Igy szakította el a román cultusminiszter, a mi nézetünk szerint egymástól elvállhatatlan két intézményt, t. i. a templomot és ennek iskoláját egymástól merő önkényesen. A romániai ref. iskolákra a román kormány soha sem áldozott, ezeket a nagyobbára ma-

gyar alattvalók és magyarországi hitsorsosaik áldozatkészsége hozta létre. A tanítókat az egyház fizette s fizeti ma is. Sőt e fizeti még a rájuk kényszerített román tanítókat is

Miért teszi ezt a román cultusminiszter? Olyan nemzedéket akar nevelni, a mely idővel csak olyan papokat hív meg, a kik a templomokban is románul tanítsanak.

Ez olyan önkényes eljárása a román kormánynak az ottani ref. egyházakkal s ezeknek iskoláival szemben, a mit ha az ottani lutheránus német egyházakkal szemben próbálna megkísérteni ugyancsak megjárná a némét nagykövetséggel es német consullal. Ezek nem ösmerik s meg nem engednék az ilyen tréfát.

Nem tudom, tett volt-e néhai Szász Domokos az ő tapasztalatairól jelentést az egyházkerületi közgyűlésnek. Nem emlékszem. Annyi bizonyos csak, hogy a román kormány erőszakosan elválasztotta az ottani ref. iskolákat a ref. egyházak templomaitól, melyeknek hívei ma is magyar alattvalók. Tiltakozott-e ez ellen az erdélyi ref. egyházkerület? Nem hallottam. *Nem gondolom, hogy a romániai ref. egyházak talán az erdélyi egyházkerület tudta nélkül engedtek volna hallgatagon az erőszaknak,* a mint ezt *Barabás Endre* írja. Ugy emlékszem, hogy főtiszt. Bartók püspökünk már a múlt évi kerületi gyűlésen tett előterjesztésében azt jelentette volt, hogy a romániai ref. iskolák ügye úgy áll, hogy azokat hazánkra, egyházkra nézve elveszetteknek tekinthetjük. Fájdalom, igaz van. De nem kellene itt megállni, hanem tiltakozni kellene ez ellen s ha ez megtörténnék, a bukaresti osztrák-magyar nagykövetség tudni fogná kötelességét, éppen úgy, mint a német követ szokta tudni. Néma gyermeknek anyja sem érti szavát.

Még csak egy megjegyzésem van.

Barabás Endre abban a meggyőződésben él, hogy a bukaresti ref. egyházat a múlt század közepén alapítottuk volna. Midőn én 1855-ben Bukarestre mentem, az ottani ref. egyház már negyven éves volt. Az öreg Sűkei Imre volt azon egyháznak alapítója 1815-ben. Általában én és a misszionárius Romániában egyházakat nem alapítottunk, azokat Sűkei alapította volt, mi csak tovább fejlesztettük azt, a mit Sűkei Imre meg-

kezdett vott. Az ő alkalmazkodni szerető szive követte el azt a hibát, hogy az Ó-naptár szerint kezdette megtartani az ünnepeket, hogy a bukaresti ref. templomba feszületet, gyertyákat alkalmazott s a toronyra csillag helyett keresztet tétetett. Nem kell elítélni ezekért Sükeit, mert mikor ő ott az egyházat megalapította, az ottani Ó-hitű román nép oly mélységes sötétségben élt, hogy egy tisztán ref. szellemben felszerelt templomot összerombolt volna. Hiszen ezt még 1866-ban is megtette volt a gyönyörűen felszerelt zsidó új zsinagógával.

A bukaresti új ref. templomról sok kapacitálás után sikerült kihagyni a feszületet és gyertyákat, a toronyról a keresztet, de ez is az egyház alapítása után csak ötven évvel sikerült. A mi pedig a naptár ügyét illeti, mi ezt sem halygattuk, de igen a római katolikusok. Ők a 60-as években egycsenes Rómából jött rendeletre a Gergely-naptárhoz tértek át. Nemzetiség tekintetében azonban éppen úgy nem nyertek vele semmit, mint a protestánsok az Ó-naptárral. Ma épp úgy nincs Bukarestben róm. kath. magyar iskola, mint nincs ref magyar iskola az Ó-naptárral.

Brassó, 1901. február 11.

Koós Ferenc,

kir. tanácsos, nyug. kir. tanfelügyelő.

Templomi éneklésünkről.

Felolvasatott 1901. január 11-én Maros-Vásárhelyt, a »Református felolvasó estély« alkalmával.

(Folytatás és vége.)

Nos, ez az állapot, ha ideiglenes jelenség is, bizonyára nem vigasztaló és nem dicsérhető a vallásos élet szempontjából. A vallásosság hanyatlásának jele az, mikor az egyház tagjai oly kevéssé érzik szükségét annak, hogy a vallásos éneklésben is részt vegyenek.

Ezen javítani kell — és lehet is, mihelyt elég számsan fogják érezni a javítás szükségét. Most még nem elég sokan érzik ezt a szükségét, s a kik érzik is, mindent mástól várnak. Mondják, hogy a templom és a pap, az iskola és a tanító azért vannak, hogy ezt a munkát elvégezzék, rájuk kell bízni, a mint tényleg rájuk is van bízva.

Nem lehet a papok és tanítókról azt mondani, hogy ezt a munkát nem végzik. Nem, sőt a ki igazán itél, annak el kell ismerni, hogy mint egyéb hivatalos kötelességeikben, úgy ebben is híven eljárnak. De nem fog ebben a dologban javíthatni sem a templom, sem az iskola, a míg a szülők, a családok is segítségül nem jönnek. Az a tanítás, az a bizdítás, a mi a templomban és az iskolában elhangzik, csak akkor lesz gyümölcsözővé és sikeressé, ha a családban, a tűzhely körében is ébren tartatik. Ha a szülők nem csak szóval, hanem tettekkel és példaadással is arra törekednek, hogy gyermekeikben a vallásos érzületet óbresszék és erősítsék.

Minden protestáns családban meg kellene lenni a Bibliának, az énekes és imakönyvnek. De nem csak azért, hogy a családi eseményeket abba bejegyezze a család feje, hanem azért is, hogy mindenkor olvassák, a mikor annak ideje van. Egyéb kötelességeinek elvégzése után, mikor a család tagjai jelen vannak, minden családapa tarthatna rövid isteni tiszteletet,

a melyből soha sem kellene kimaradni az éneklésnek sem. Ezen az úton templomi énekeinknek egyszerű, könnyű, de mégis szép dallamaikat a szülők körében is hallhatnák és fáradság nélkül megtanulhatnák a gyermekek. Ellenben a tapasztalás mutatja, hogy ezen eljárás nélkül a templomi és iskolai gyakorlás nem elégséges. Még azok a hivesek is, a kik több, kevesebb iskolát végeztek, igen sokan nem elég gyakorlottak az éneklésben; mit lehet tehát várni azoktól, a kik csak elemi, vagy alsóbb iskolákat jártak, vagy tanításban nem is részesültek. Itt csak a családi vezetés, felügyelet és példaadás fog segíteni addig, a míg mindenki iskoláztatásban is részesülhet.

Lám, a külföldi protestáns országokban minden családban, a hol a szülők annyi értelmiséggel bírnak, hűségesen megtartják a házi isteni tiszteletet. Ha más-kor a család el is van foglalva, legalább estveli étkezés előtt vagy után megtörténik ez. Egy éneknek legalább egy versét eléneklik, a családfő rövid imát mond, azután a Biblia valamely részét a családfő maga felolvassa. — Mindez megtörténik minden előleges készülés, költekezés, ceremonia és képmutatás nélkül. Ez a gyakorlat fejti ki aztán minden családban azt a szellemet, azt az irányt, a mely majd a társadalomban és az egyházban csak épít és erősít, de soha sem rombol.

A kinek módja volt külföldi protestáns isteni tiszteleten részt venni, annak bizonyára feltűnt a nagy különbség, a mit főleg az éneklésben tapasztalt. Ott férfi és nő, kivétel nélkül mindenki énekel; de biztosan énekel is, mert nem csak a templomban és az iskolában hallotta, hanem otthon a családban csak a példa adás ujján is megtanulta.

Téves és elhibázott dolognak tartom, hogy a mi intelligens osztályunk női tagjai a templomba *Imakönyvet* visznek magokkal, s a míg a gyülekezet éneke tart, addig ők imát olvasnak. A mellett, hogy imakönyvre a templomban semmi szükség nincs, mert a pap mindenkor elmondja a közös imát, azt hiszem, hogy a gyülekezet éneklése közben történt imaolvasás nem sok eredménnyel jár, vagy ha az ima tartalmát még is meg akarja érteni valaki, akkor az kettős fáradságba kerül az éneklés által okozott zaj miatt.

Helyesebb, vagy mondhatnám, egyedül helyes az volna, ha a tisztelt hölgyek Imakönyv helyett *Énekeskönyvet* vinnének magokkal, s a közönség többi részével együtt szintén részt vennének az éneklésben is. Ismétlem, hogy a ki a templomi éneklésben járatlan, ismeretlen, annak a mi templomainkban nem elég kellemes az éneklés ideje. Ellenben a ki maga is tud énekelni, valóságos nemes lelki gyakorlatot végezhet.

De még más szempontból is megfontolandó a dolog. A protestáns istentisztelet abban is különbözik a katolikustól, hogy ott fődolog a mise, a melyet a pap hajt végre; a közönség csak hallgatója, vagy nézője a szertartásnak. Annak a szertartásnak az elvégzése már magában üdvözítő erejű, még akkor is, ha a jelen levők nem is értették meg, vagy jelen se volt, a kiért tartatott.

A protestáns istentisztelet alapelve ezzel szemben az, hogy a szertartás semmit sem ér magában

akkor, ha a jelenlevők azt meg nem értették és abból lelki megjobbultást és tanulságot nem szereztek. A protestáns isteniszteletben tehát mindenkinek tevékeny részt kell vennie. A protestáns felfogás szerint az egyházban nincs külön papirend, hanem az egész gyülekezet, a bibliai elnevezés szerint „szent nép és királyi papság“, melynek mindenik tagja köteles és jogosult magát és másokat tökéletesebb életre segíteni. Hallgassuk meg és tartsuk meg emlékezetünkben, miképen fejt ki Luther a protestáns isteniszteletről való nézetet. A torgauai templomszentelő beszédében ezeket mondja: »hogy én, midőn gyülekezetül összejövünk, prédikálok, ez nem az én szavam és tettem, de ez mindnyájatok kedvéért történik és az egész egyház kedvéért, mert egynek lennie kell, a ki beszél és szónokol a többieknek parancsára és azok jóváhagyásával, a kik azzal, hogy prédikációt meghallgatják, mind az Isten ígéjéhez ragaszkodnak és így másokat is tanítanak. Hogy egy gyermek megkereszteltetik, azt nem csupán a pap teszi, hanem a keresztszülők is mint tanúk, sőt az egész egyház. Mert a keresztség ép úgy, mint a szentírás és Krisztus, közös kincse minden keresztyénnek. *Épen így imádkoznak. énekelnek és hálát mondanak mind együttesen* és itt semmi sincs, ami eggyé, egyedül eggyé volna, vagy a mit egy egyedül maga tenne. stb. (Prot. Szemle 1900. évf. 427--28. 1.)

Mindenki nem szónokolhat egyszerre a templomban, mert az kivihetetlen, de figyelmével, érzésével a beszéd tartalmát ép oly híven és melegen kísérheti, mint a szónok maga. Az ének azonban csak azokra van építő hatással, a kik ismerik annak tartalmát és maguk is részt tudnak venni abban. A ki ezt nem teheti, az soha sem érezheti azt a lelki elégtelenséget a templomban a melyet azok találnak, a kik az éneklésben is lelkük teljes buzgalomával és gyönyörűségével közreműködhetnek.

A mi templomi éneklésünkben tapasztalható fogyatkozás helyrehozására azonban magoknak az egyházközségeknek is tenni kell valamit. Az egyháztagnak mentségére el kell ismerni, hogy sokan azért nem énekelnek a templomban, mert nincsen énekeskönyv előtők. Kevesen vannak olyanok, a kik magukkal visznek, — a mi templomainkban pedig alig találni egyetlenegy. Ezen az egyházközségek segíthetnének oly módon, hogy a templom minden részében kellő számban énekeskönyvek lennének elhelyezve; egy székben nem csak egy, hanem annyi, hogy legalább három-három tagnak jusson egy. És pedig nem csak a férfiak székeiben, hanem a nőkében is, egyformán Külföldön így van ez. A templomnak bármelyik részében állapotodik meg az ember, az énekes könyvet kezügyében találja. Annyira megszokott, rendes dolog az énekes könyv a templomban ülő előtt, hogy a szomszéd rügtön felajánlja a magáét a mellette ülőnek. Ha pedig valamely részén a templomnak a templom szolgálja, vagy diakonus észre veszi, hogy énekes könyv nélkül van valaki, akkor ő ad egyet az illetőnek használatra, mert mindig van nagyobb mennyiségű példány a kezére bízva, hogy ilyen esetekben kiegészítse azokat, a kiknek ilyen könyvekre van szüksége.

A mennyire az egyházközségek vagyona bírja,

tehát helyes lenne, sőt szükséges a templomokat kellő számú énekeskönyvekkel is ellátni.

Mindezek csekélységek, külsőségek, de mégis figyelembe veendő, mert eszközök az istenisztelet céljainak elérésére.

Egy szépen iskolázott énekvezető, vagy egy jól gyakorlott énekes közreműködése nagy mértékben emelheti az istenisztelet díszét. De minden díszítés, minden pompa elhalványul azzal az ünnepélyességgel szemben, a mit egy ünneplő gyülekezet maga képez; mikor egy templomban az összes jelenlevők, százak, ezerek, férfiak, nők mind együtt énekelnek ez fölemelő, ez magasztos; ez, csak ez lehet igazán »az Úrnak dicsérete.

Lakatos Sámuel.

Az interludiumok.

Vérbeli zenészek vita közben nagyon hamar odáig jutnak, hogy »ostoba«, »szamar«, »tudatlan« steff. címzésekkel igyekeznek egymást meggyőzni a maguk külön igazáról. Körülbelül mindnyájan tisztában vagyunk azzal, hogy az ilyen és ehhez hasonlatos érveknek kevés az értékük, sőt a hangzásuk sem eléggé zenei; mégis örvendünk kell, ha bármi is megzavarja azt a szélcsendet, a mi agyon nyomja jelenben úgy az általános, mint az egyházi ének-zene ügyet.

A Debreceni Protestáns Lap néhány utóbbi számában két zenetanár keményen összehangolt kicsi dolgok és nagy dolgok felett, a mint ez rendesen történni szokott. Az elmérgesedett vitát Szügyi József döntötte el. Nem tudom a felek megnyugodtak-e benne, de engem sem a vita, sem a döntés ki nem elégitett. Nem, különösen az a rész, a mely az interludiumokról szól. Épen azért itt szövé teszem az interludiumok kérdését, mert az is néhány társával még megoldatlan problémája egyházi éneklésünknek.

Szűgyinek az a véleménye a közjátékokról, hogy „azok megfelelő módon alkalmazva továbbra is fentartandók. A közjátékok szükséges voltát azok rondeltetése igazolja s ez abban áll, 1) hogy a sorok (zenei tételek) közötti szünetet betöltsék; 2) hogy a sorzáró hangzatot a sorkezdő hangzattal összekössék; 3) hogy a gyülekezetet az új sor kezdő hangjára mintegy rávezessék.“

Magam örvidenék, ha az annyszor kifogásolt és mégis becézett közjátékok ügyétől ilyen olcsón meg tudnánk szabadulni. De ezek a pontok, jól meg nézve, alig érnek valamit. Mert bár divatosok ma a szünetek és közjátékok, de az kérdéses, hogy *természet szerint* vannak-e a sorok végén azok a szünetek, a miket orgona soloval ki kellene tölteni. Minden esetre gyanus, hogy csupán a templomi énekes sorainak a végén érezzük ezeket a kitöltendő szüneteket s más műfajnál nem; sőt a templomi énekeket is a capella, vagy karban ilyen közjátékokkal kitöltendő szünetek nélkül énekeljük. Alább látni fogjuk, hogy ilyen szünetek természet szerint nincsenek az egyes sorok végén s mikor mesterségesen csinálunk, sok helyen értelmetlenné tesszük a szöveget. A 2. és 3. pont is nagyon erőtlén; mert nagyon gyakran a sor-végző hang ugyanaz, a mi a sorkezdő s a kettőt összekötő olyan szempontból felesleges; aztán, ha nehézkesek is

a mi zsoltár és dicséret, dallamaink, soha az egyik sor nem modulál a másiktól annyira messzefekvő hangnembe, hogy azt, — mondjuk, egyetlen hangzattal — össze ne lehetne kötni. Az is kétséges, hogy az interludium után el tud-e igazodni a tanulatlan fül és a maga erején kiérzi-e belőle a következő sor kezdő hangját.

Ezeknél a pontoknál előítem sokkal fontosabbnak látszik az, a mit 'Hodossy ur, „zene-aestheticai“ szempontnak nevez, de a mit egyáltalában nem részletez, pedig az egészen az interludiumok ellen szól. Azt hiszem ugyanis, hogy — bármily zenei felekezethez tartozunk — abban már egy véleményen vagyunk, hogy a templomi éneklésben, szöveges zenéről lévén szó, a zsoltárok és dicséretes szövege az irányadó. A szöveg hangulatához simul a dallam s mikor értelmezzük, nekünk is arra kell figyelniünk. A szó költészetben a forma miatt gyakran megtörténik, hogy egyik sor értelme átnyulik a másik sorba; ilyenkor az értelmes szavak minden szünet nélkül megy át a következő sorra. Azt hiszem, a dallammal párosult szövegnél is csupán ez lehet a helyes eljárás; hiszen éneklés és szavallás ugyanazon lelkiállapot testvéri megnyilatkozása. Különben úgy teszünk, mint a rigmust mondó gyermek, vagy az egyszeri kántor, a ki éneklő hiveinek a következő temetési éneket diktálta:

Útik a koporsó szept —
Se hideget, se meleget —
Én ott többet nem érzek.

Bocsánat ezért a példáért, de ha templomi énekeink szövegét nem énekelnek úgy, mint a hogy a gyermek mondja a »Miatyánk«-ot t. i. értelem nélkül, el kellene ismernünk, hogy szakasztott így teszünk az interludiumokkal egyházi éneklésünkben. Csak egy találmányra előveszem az Erdélyi énekes könyvben a XLII-nek jelzett zsoltárt:

Mint a szép híves patakra
A szarvas kívánczik:
Lelkem úgy óhajt uramra,
És hozzá fohászodik;
Te hozzád én Istenem
Szomjuhozok én lelkem,
Vajjon szined eleibe
Mikor jutok, élő Isten.

Most divatos éneklésünkben minden egyes sor végén körülbelül egy ütem értékű interludiumot játszik a kántor az orgonán, a mi teljesen értelmetlenné teszi a szöveget. Ezt az értelmetlenséget, a mit már jeleztem is, azért nem vesszük zokon, mert nem gondolunk éneklés közben a szöveg értelmére, csak fujjuk mint a gyermek a »Miatyánk«-ot. Ha azonban utána nézünk, látjuk, hogy pld. a négy első sor végeire felesleges, sőt káros az interludium; azokat a gyülekezetnek lehetőleg gyorsan, minden szünet nélkül kell elénekelnie, ha a szöveg értelmes előadásáról le nem akar mondani. Ebből az egy példából látjuk, — de az egész Énekes-könyvünk tele van ilyen példákkal, — hogy szorosan összetartozó mondatrészek külön sorokba kerülnek, s azt hiszem, ilyen esetekben nem szabad semmiképen megengedni az interludiumokat.

Ez ellen két dolgot lehet felhozni. Az egyik az, hogy a jobb technikával rendelkező költők kerülnek a szorosan összetartozó mondatrészek elszakítását. Nem

ismerhetjük még egészében az új Énekes könyv dolgozó társainak a munkáját, de azt hiszem bármely tökéletes technikájú műnél elő fog állani az az eset, hogy két külön sort minden szünet nélkül egymásután kell mondanunk, vagy énekelniünk, ha az értelem-től meg nem akarjuk fosztani. Sőt tovább mehetünk ennél s azt mondhatjuk, hogy a ma divatos interludiumoknak megfelelő szünet legfennebb csak ott engedhető meg, a hol a sor-véggel össze esik a gondolatok bevezetése annyira, hogy írásunkban (.) ponttal jelölhetjük a sor végét. De még ilyen esetekben is a legtöbbször csupán tűrhető az interludium, de nem szükséges, mert a nélkül is minjárt tovább mehetünk.

Sokkal fontosabb ennél egy másik körülmény, a mi az interludiumok mellett felhozható. Láttuk, hogy a szóköltészetben gyakran átmegy egyik sor értelme a következőbe, de ez alig fordul elő a zenében. A zene költészetben sokkal erősebb szerepe van a formának, mint a szóköltészetben s az úgy nevezett kötetlen dallam aligha egyéb prózánál. Choral dallamainkban — tisztán zeneileg véve — egyetlen példát sem tudnék mondani arra, hogy a dallam értelme átnyulna a következő sorba. Sőt Choral dallamaink jellemző sajátossága majd minden sor végén a fermata, a mely jelzi, hogy ott végződik a zenei gondolat. Tehát pusztán zeneileg nézve templomi énekeinket, még meglehetne barátkozni az interludiumokkal, mert minden fermata után, vagy alatt, elnézhető egy cadencia-féle, a melyben a játszó tudományát, vagy virtuozitását fitogtathatja. Azt is hiszem, hogy ilyen indítékok hozták létre az interludiumokat s épen nem az a három pont, a melynek Szügyi tulajdonítja.

Hogy ebben a kérdésben nem tudunk eligazodni és annyira ellentétes nézeteket olvashatunk, annak tulajdonítom, hogy eddig csupán zenei oldaláról vizsgáltuk templomi énekeinket s nem vettük annak a mik: Énekeknek hangszere (pld. orgona) kísérettel. Ilyen szempontból nézve, a templomi énekek szövege az irányadó s bár zeneileg, a mint láttuk, nem lehetetlenek az interludiumok, általános aesthetikai szempontból mellőzendők. Feltétlenül szükség van a elő- és utójátékokra, mert azok igazán előkészítik a hívek hangulatát az éneklésre, vagy az imára: az orgona hangjára szívünk felmelegszik arra a fokra, a melyen énekelhetünk vagy imádkozhatunk. De az interludiumok, a mint azokat ma legjobb choral könyveink is kezelik, magakasztják a dallamot folyamatosságában s megzavarják a dallam alapjául szolgáló szöveg érthetőségét.

Volt alkalmam hallani gyülekezetekben egyházi énekeinket orgona kíséret nélkül is, a mikor tehát nem volt híre sem az interludiumoknak; eléggé száraz ez éneklés, de csupán egyetlen esetet tudok, a mikor hiányát érezhetjük valami interludium félének. És ez az eset nincs benne a Szügyi József pontjaiban; azok hiányát soha sem éreztem; de mikor a dallamban ugrás van — mondjuk a sor vége mélyen végződik s a rákövetkező sor magasán kezdődik, akkor határozottan szükséges valami, a mi a távolságot és a hangerők közti különbséget összekösse. A mai interludiumok még ebben az esetben sem felelnek meg, mert különböző hangnemek összekötéséről alig lehet szó, ellenben a sorok közt nem szükséges, vagy épen káros az a

nagy szünet, a mibe kerülnek. Ilyen esetben előttem legalkalmasabbnak látszott egy egyházasan kezelt rövid összekötő futam crescendo, vagy decrescendo, ha esik a dallam.

Mindent összevéve, ha rajtam állana, következőkép oldanám meg a közjátékok kérdését: különösen nagy gondot fordítanék a prae- és postludiumokra, mert azoknak nagyon nemes hivatásuk van; ellenben a szöveg közt minden ma divatos orgona solozást elhagynék. E helyett gondosan átvizsgálám az illető ének-zsoltár szövegét és dallamát s a hol a melodia összhangzattani, vagy dallambeli folyamatossága követeli, csupán egyetlen hangzattal a szöveg értelme szerint gyorsabban vagy nyugodtabban egyenesen a következő sorra térnék át, mindenütt szemmel tartva a szöveg értelmes előadását. Elismerem, hogy egy kissé nagy hangu ez a hasonlat, de a mai templomi éneklésünk hasonlít a Wagner, Gluck előtti olasz operához, melyben dallam ígába hajtotta és semmibe vette a szöveget. Mint minden hasonlat, ez is jókorát biccent, de mi sem vesszük semmibe a szöveget, nem is gondolunk az értelmére, csak fujjuk mechanikusan, mint a hogy az olvasót szokták forgatni. Pedig ma már minden értelmes ember — még a leghigottab is elismeri, hogy szöveges zenénél nem csupán cifraság a szöveg, a melynek egyetlen magánhangzójára egész zenei-történeteket költhetnek a zeneköltők. Azt hiszem, a mi egyházi éneklésünk is csak előre, a tökéletesség felé halad, ha nem rettegünk annyira a hagyományos éneklési mód elhagyásától, mint azt némelyek teszik. Ma tán a csiki ember is belenyugodnék abba, hogy a fia külömb legyen, mint ő. Maga a biblia megadta a jelszót: „Mindeneket megvizsgáljatok, s a mi jó, azt megtartsátok.“

Seprődi Fános.

A kálvini egyház hanyatlása Apaffi Mihály idejében.

Irta: *Szádeczky Béla.*

(Folytatás.)

A XVII. sz. végén vallásügy állását magyar földön a következőkben jelölhetjük meg: Az u. n. Királyhágón inneni részen a katholicismus teljesen befejezte csaknem egy századdal előbb megindított ellenreformáció ádáz harcát. A jezsuitákkal szövetkezett klerus a bécsi udvar auspiciuma alatt a protestantismus előfájának már törzsét is kivágta, a midőn gályákra, rabságra hurcolta a különben is sokképen megzavart protestáns hívők lelkipásztorait.

A magyarországi protestánsok megszokták már minden újabb csapás után mik pedig e század folyamán oly sokszor ismétlődtek — Erdély felé tekinteni. És nem ok nélkül. Hisz oly sokszor nyertek ők innen szabadulást s ha még lehetett reményök a jobb időkre, innen a kis Erdélyből kellett annak jönnie. Szóval a protestantismus ügyének jövője — úgy érzik — Erdély kezébe van letéve. Ez az a föld, honnan a prot. ügy zászlóját a Királyhágón inneni részen is győzelemre vezérelhetik.

Másrészt az ellenreformáció vezérei sem adták fel a harcot; nem adták fel arra a területre, melyen

idáig munkájok annyira sikertelennek bizonyult. A XVII. sz. végén már nem is lehetett nagyobb céljok, mint hogy a megharcolt területről, a Királyhágón inneni részről átvigyük a küzdelmet túlra is, a kis Erdélyország területére. Csak egy talpalatnyi földre áhitoztak ideát a jezsuiták, melyen lábukat megvethessék és ezt elégnék vélték arra, hogy munkájokat itt is sikerrel folytathassák. De épen ezt a talpalatnyi földet nem nyerhették meg idáig.

Erdély tanult a múltak történetéből, tanult a mások kárán és országos rendeletekkel tiltotta ki a jezsuitákat. Nekik tehát az alkalmas időt kellett várniok, mikor Erdélybe újra bejöhetnek. És a jelek mindinkább oda mutattak Apaffi Mihály uralkodása alatt, hogy az idejök nem messze van.

Apaffi zavaros idők után török kézből kapta a fejedelmi trónust 1661. szept. 14-én. Jó formán ő maga sem tudta, hogyan jutott bele s eleinte nem is érezte jól magát abban. De csakhamar beletörődött helyzetébe s később már annyira ragaszkodott a fejedelemséghez, hogy jaj volt annak, a ki a fejedelemségre áhitozás gyantájába keveredett.

Csendes jó ember volt Apaffi Mihály fejedelem, de nem a régi nagy fejedelmek közül való. Ő maga nem sokat törődött az ország kormányzásával. Szíves örömet engedte át azt tanácsadóinak. Maga jobban kezelte a telt serleget, mint a fejedelmi kormány pálcát.

Bizony szomorú helyzet, kevés kilátás a jövőre! Erdély a legnehezebb viszonyok között — a mikor ugyancsak szükség volt erős kézre — gyöngye fejedelem kormányja alá került.

Apaffi biztosítva magának a fejedelemséget, könnyűszerrel nyugalmat, békét és megelégedést biztosíthatott volna Erdélynek az előző évek belső zavarásai után. De nem úgy történt. Apaffi nem volt személyes uralkodó s az ő kormányzói kötelességei tanácsadóira vártak. Attól függ minden, kik ezek a delegáltak.

Miután Apaffi nőül vette Bornemissza Annát, a fejedelem asszony kieszközölte, hogy az előbb Kemény-párti Teleki Mihály, az ő kedvelt rokona Sárospatakról, hol a háborús idők után megvonult — Erdélybe térhessen. Teleki, mint a háborús időkben birtokaitól megfosztott közép nemes tért Erdélybe (1663.) Itt aztán ügyes forgolódása »szép és gyors elméje«^{*)} rövid időn az első helyet biztosították számára a fejedelmi udvarnál. 1670-től kezdve — a mikor tanács úrrá lett — mindinkább növekedett befolyása és hatalma. Csakhamar aztán jóformán az ő kezébe van letéve Erdély sorsa. Teleki Mihály nem közönséges egyénisége, közel rokoni viszonya a fejedelemnéhez s a fejedelem gyöngesége mindmegannyi kedvező körülmény volt arra, hogy a nagyra törő Teleki elhárítson útjából minden akadályt, a mi az udvari politikának útját állotta.

Igy estek áldozatul a fejedelmi udvari politikának számosan Erdély fő urai közül, kiknek a közügyek iránt való buzgalma, haza- és vallás szeretete különben kétségbe vonhatatlan volt.

A politikai villongásokat nem lehetett felrartóz-

tóztatni. A bomlásnak indult Erdélyország rohant a veszedelem felé; nem volt a ki segítsen. A kik erre leginkább hivatva lettek volna, tarthattak tőle, hogy életökkel fizetik meg buzgalmokat.

A török protektor pedig nem sokat törődött az ország belső ügyeivel. Egyetlen főgondja az volt, hogy pontosan beszolgáltassa Erdély adóját. De ha mégis panaszos ügyben kihallgatta a viszálykodó feleket, újra csak a pénz és ajándék itélt.

(Folytatjuk.)

Irodalom.

Új könyvészeti munka. A magyar könyvkereskedők egyesülete még a múlt év tavaszán elhatározta, hogy kiadja a kiadásában már korábban megjelent 1860—1875. és 1876—1885. „Magyar könyvészet” folytatásaként az 1886—1900. években megjelent magyar könyvek kimutatását és a munka szerkesztésével Petrik Géza bízta meg, akinek régebbi könyvészeti művei már évek óta közkezen forognak. Az egyesületnek ezt a határozatát nem lehet eléggé méltányolni, mert jól tudjuk, hogy nálunk az ilyen munkának még sokkal kisebb a vevőköre, semhogy magánkiadó vállalkozónak a nyereséget nem ígéro könyv kiadására. E mellett nagy fontosságú az egyesületnek ez a vállalkozása azért, mert mint egyleti kiadvány, hivatalos jellegű lesz és mint ilyen, minden tekintetben megbízható. Petrik most fölkeri az összes magyar írókat, különösen pedig azokat, akik munkáikat saját költségükön adták ki, hogy szíveskedjenek vele (Budapest II. Zárda-utca 59.) az 1886—1900. években megjelent műveiknek pontos címét — jelezve a terjedelmet (oldalszámot), évszámot, megjelenési helyet és nyomdát, valamint a könyv bolti árát — az ügy fontossága érdekében mentől előbb közölni, hogy így az esetleges hiányokat még pótolhassa. A munka még ez év folyamán sajtó alá kerül.

Halotti imádságok. Irta Szolnoky Gerzson, h-büszörményi lelkész. Tartalmaz 36 imádságot, gyermekek és ifjak, családanyák és apák, középkorú férfiak és nők és öregek felöttieket. Megrendelhetők H.-büszörményben Szabó Ferenc könyvkereskedőnél. Ára 2 korona. Addig is, míg részletesen ismertetnők, ajánljuk lelkész aul. pártoló figyelmébe.

Közérdekű üzenetek.

J. L. Deés. Az a hiedelem, hogy az igazgatótanács intézménye püspök jogainak csorbitását eredményezte volna, mertóben téves, mert hiszen az igazgatótanács állandó elnöke épen a püspök, egyházkerületi főgondnok minőségében, minél fogva e testületben nem felettes — vagy koordinált — hatóságot bír, hanem szakforumot egyfelől az egyház világias vonatkozású gazdasági, jogi, pénzügyi és közigazgatási kérdéseink eldöntésére és konzultáló testületet másfelől a szorosabb értelemben vett hitéleti, nevelés- és oktatási ügyekben szükséges főfelügyelet mentől sikeresebb gyakorolhatására különben is presbyteri szervezeti egyházunk nem ismer oly különleges püspöki jogokat, minők a hierarkikus római egyházban fennállanak. A római egyház-jog szavaival élve: a hittanítói, kegyosztói és kormányzási hatalomban a mi püspökeink nem *iure proprio*, hanem *delegatio a lege* útján részesülnek, mely őket, mint a hivatásos papság fejt (primus inter pares) világi elemmel mindenben egyenlő kiváló jogok élvezetébe helyezi. Egyházkerületi külön statutuimaink is közvetkeztesen alkalmazzzák ez elvet, odaállítva a püspököt a közigazgatás, kormányzás és bíraskodás minden forumába, az egyházkerületi főgondnokokkal egyenlő jogkörrel, sőt a fegyelmi főtörvényszék egyedüli elnökéül. Csupán az egyházkerületi közgyűlés elnöki széke van a püspök előtt elzárva, mert igen tapintatosan

fölsimert összeférhetlenségi indok szól az ellen, hogy az állandó közigazgatás és kormányzói hatóság felelős elnöke vezesse a saját működésének eredményeit felülbíráló közgyűlést is.

P. J. Kocsárd. Az évi 23,000 korona szerződés-készítő kongrua mikénti fölosztásának kérdését a f. évi április 16-án összeülő konvent fogja végérvényesen eldönteni, az egyházkerületek véleményei alapján. Maga a vallás miniszter így határozza meg ez összeg rendeltetését: »Ezen általános összeg (az öt evang. ref. egyházkerület részére évi 23 ezer kor.) csak az 1898 XIV. t. cz. szerint jövedelem kiegészítésre jogosult lelkészi állomásoknál használható fel, és pedig csak az egyházköztségben állandóan szerzett s. lelkészi állomáson, továbbá betegség, vagy más okból munképtelen lelkészek mellé, az illetékes egyházhatóság által intézményszerűleg alkalmazott, valamint a lelkészi özvegyek által tartandó segédlelkészek díjazására és oly lelkészek kárpótlására fordítandó, kik az egész lelkészi javadalmat, nyugdíjazott lelkész létében, nem élvezhetik.

Tekintettel arra, hogy ez általános összeget a miniszterium, a jövedelem kiegészítésre jogosult lelkészi állások számához és a még fölmerülhető szükségletekhez viszonyítva állapította meg, erdélyi egyházkerületünknek tekintélyes summa iránt lehet igénye, mert habár intézményszerűen rendszeresített segédlelkészi állomásaink a kongrua jogosult egyházakban nincsenek is — a minthogy valószínűleg a többi kerületben sem lehetnek — de igenis van számtalan oly ekkleziánk, hol fennebb jelzett okok valamelyike alapján, segéd- vagy helyettes-lelkész beállítására föltétlenül szü. séges.

r. s.

Különfélék rovata.

Házassági statisztika az 1899-ik évről. Evang. reform házasság volt, tiszta 17,211, vegyes 3,852, összesen: 20,963; 17,90%-ban. Egyházilag megáldott, tiszta: 16,324, vegyes: 3,973, összesen 20,297, meg nem áldott 666. A 20,31 vegyesházasságból, hol a völegény evang. reform, a menyasszony róm. kath., 314 esetben az apa, 713 esetben az anya vallását fogják követni a gyermekek. **Veszteség:** 399. Azon 2330 vegyesházasságból pedig, hol az egyik fél reform, a másik fél nem róm. kath. de más vallású, 259 esetben jött megegyezés, melyekből 151 esetben ref., 108 esetben más vallást fognak követni a gyermekek. **Nyereség:** 43. A reform. egyház nyeresége a gör. kath. egyháztól: 66, görög keletitől 21, a lutheránusoktól 52, az unitáriustól, az izraelitától 9. Vesztesége a gör. kath. egyházzal szemben: 63, a gör. keletivel 6, a lutheránussal 2, az izraelitával 1.

Decemberi házasságok. A magyar királyi központi statisztikai hivatal »Havi Közlemény«-ének legújabb füzeté szerint december havában a Magyar birodalomban 6484 házasságot kötöttek, amely számból Horvát Szlavonországra 184 házasság esik. A 6300 házasságkötésből aránylagosan a legnagyobb rész a Tisza balpartjára esik, a legkisebb a Dunáninnenre. A vármegyék közül aránylag Hajdu és Békés-megyében kötöttek a legtöbb házasságot, a legkevésbé Arvában. Magyarországon decemberben 1,332 vegyes házasságot kötöttek. A keresztyén-zsidó házasságok száma 42, mely számból 20 esetben keresztyén völegény vett el zsidó lányt, 22 esetben meg keresztyén leány lépett zsidó völegénnyel polgári házasságra. Ezenkívül egy esetben izraelita völegény kötött házasságot felekezeten kívüli nővel. A Magyarországon kötött 1062 vegyes házasság 2,883 százalékában (215 esetben) jött létre megegyezés, még pedig 116 esetben az apa, 99 esetben az anya vallása javára. A legtöbb megegyezés, számszerint 98 a római katolikus vallásnak kedvez; a református fel javára 76, az ágostaiéra 31, a görög katolikuséra 5, a görög keletiére 4 megegyezés létesült. A 42 keresztyén-zsidó házasság

közül 8 esetben jött létre megegyezés, 7 esetben a keresztyén s 1 esetben az izraelita vallás javára.

Az attérés érvénytelen, ha a halálos beteg két alkalommal nem jelentkezett illetékes lelkészénél. Érvénytelen akkor is, ha az áttérni szándékozó csak egyszer jelentkezett illetékes lelkészénél.

Az evang reform. egyetemes tanügyi bizottság tagjai: Dócy Imre, Váró Ferenc, Molnár Sándor, Radácsi György, Buza János e hónap 8–9. napjain tárgyalták a reform. középiskolai tantervet Sárospatakon.

Az iskolai fegyelem. Az iskolai fegyelmezés tekintetében azt kívánja a Sárospataki Lapok lezújabb száma, hogy legalább a középiskolában mindenemű pálcázást, vagy kézzel való ütést országos törvény tiltson el. A kiknek semmiféle fegyelmi eszköz nem használ, azokat ki kell zárni az iskolából és küldjék a javító intézetbe.

»A Törökszentmiklósi Reform. Szeretetegyesület« mult évi sikeres működéséről teszen jelentést Kutas Bálint, szeretetegyleti és ifjúsági lelkészelnök. Az egyesület szeretetházában 7 árvát gondozott. 43 árvát és szegény növendéket segítettek 55 K. 60 f. értékű tankönyvvel. 42 gyermeket ruháztak fel 355 K. 10 f. értékű ruhával. A Takarékszövetkezet 22 pár csizmával, a Népbank 40 koronával segített. A pusztai tanyákon lakó szülők gyermekeit febr.–márcz ig. a városba gyűjtötték, kik egyes családoknál nyertek ellátást. Novemberi és decemberi vasárnapi délutánokon cseléd és más leányokat készítettek a karácsonyi ünnepekre. Az egyházközség asszonyai is működtek az egyháztársadalmi téren. A gyülekezetben levő minden világtalanoknak, nyomoréknak, hülyének, agg, özvegynek és gyámoltalan családnak adtak karácsonyi ajándékot. Van ifjúsági egyesület is. Az egyesületnek van két helyisége. Hetenként 4 szor gyűlnek össze, este 6–8-ig. Időtöltés: bibliolvasás, ujságolvasás, zene. A mi egyházkerületünk községitől is várva várjuk az egyháztársadalmi munkáról szóló tudósításokat.

A katolicizmus Poroszországban. Poroszországban a katolicizmus hódítását és terjedését *Stadt* közoktatási miniszternek az országgyűlésen a pápás rendek letelepedéséről szóló következő előterjesztése igazolja: 1872-ben vagyis a kulturharc kitörése előtt volt Poroszországnak 914 rendje 8795 szeinellyel, míg 1887-ben vagyis a kulturharc lezajlása után 890, a melyek aztán 1888-ban 934-re, 1889-ben 988-ra, s 1890-ben már 1027-re emelkedtek. A számuk 1898-ban 1535-re emelkedett 19,772 rendtaggal. A porosz királyságban jelenleg 20 ezer szerzetes és apáca szolgálja a pápás világhuralmi propaganda ügyét. S aztán mégis deklamál a néppártunkhoz hasonló berlini centrumpart a katolicizmus leszorításáról Poroszországban s. a paritás elvét az állami befolyástól való teljes függetlenség értelmében magyarázza. Azért hangsúlyozza e párt minduntalan a jezsuiták visszatérését a német birodalomba.

Drága bibliá. A stockholmi királyi könyvtárnak van egy 400.000 márka értékű bibliája. Van 160 levele. Hossza a leveleknek 80. szélessége 67 centiméter. A szövegben képek is vannak. A belük 1 cm. magasak. A könyv súlya 60 font.

Az egrespataki egyház templomépítésére a következő testvér-egyházak adakoztak: Nagy-Körös 4 koronát, Tabajd 1 kor. Somogy-Szob 1 kor. Czegléd 10 kor. Déva 4 kor. Pelsőcz 2 kor. Somorja 1 kor. Magyar-ltetebe 2 kor. Füzes-Gyarmat 2 kor. Hód-Mező Vásárhely 20 kor. Mező-Berény 4 kor. Szikszó 2 kor. Kaba 2 kor. Bucs (Esztergom m.) 2 kor. Udvari (Bihar m.) 2 kor. Karcag 10 kor. Nagy-Enyed 5 kor. Kun Szent-Miklós 4 kor. Hosszúfalu (Brassó m.) 65 kor. és 50 fillér. Hajdu-Szoboszló 10 kor. Szeghalom 40 kor. Török-Szent-Miklós 4 kor, Hajdu-Nánás 10 kor. Két egyháztól 6 kor Darány 4 kor. Pacsér 2 kor. Csököl 1 kor. Rákospalota 2 kor. Gerjen 50 fill. Püspök-

Ladány 1 kor. Kis-Ujfalu 2 kor. 40 fill. Szent-György-Völgy 5 kor. Pápa 4 kor. Kisujszállás 4 kor Mezőlak 1 kor. Csuzsa 2 kor. Dad 1 kor. Deés 4 kor. Mező-Tur 10 kor
Fogadják nevezett egyházak és a nagyitiszteletű lelkész urak szives adományaikért egyházam nevében hálás köszönetemet.

Egrespatak, 1901 február. 5 *Löfi Pál*, ev. ref. lelkész.

Nyugtázás és köszönetnyilvánítás. A *Pusztakamarási* kis egyházközségben, az idén is rend. ztünk az „orgona-alap“-ra Báró Kemény Gyula főpátrónusunk védnöksége alatt egy tarisznyás tánevigalmat. Négy év óta minden farsangon zörgeténk a nemes cél érdekében, s egyszer sem sikertelenül. A mult hó 26-án tartott mulatság is úgy erkölcsi, mint anyagi tekintetben, méltán sorakozhatik az eddigiekhez. A rendes díjból begyűlt 84 korona. Felülfizettek a következők Báró Kemény Gyula 20 kor. Ugron György 4 kor. Szász Ferenc 6 kor. Brezmann Márkus 2 kor Zélig Lázár 4 kor. Szász Dezső 4 kor. 60 fill. Péter Lajos 4 kor. 35 fill. Bedőházy József 3 kor Péterfi Károly 2 kor. 48 fill. (Pusztakamarásról) Szabó József 1 kor. Kozma Károly 2 kor. Szádecky Zoltán 2 kor. N. N 2 kor. Gaál Jenő 6 kor. (Mocsról) Kézai János — (Szent Gothhárd) 2 kor. Csomos Gábor (Gyula-telke) 2 kor. Borus Benő (Buza) 2 kor. Vince Ferenc, M. Földvár 2 kor. Csürös Ferenc, Ordöngös-Füzes 1 kor Szász József, Czintos 6 kor. Czárán István, K.-Sármás 2 kor. Gyárfás Árpád, Sepsi-Szent-György 10 kor. Gál Simon, Csehtelke 3 kor. Lucay Albert 4 kor Rátoni Tamás, M. Fráta 2 kor. Szász István, Segesvár 2 kor. Pergő Kálmán és Pergő Albertné, V.-kamarás 2 kor. 50 fill. Kisorsoltunk két kis szobrot és egy befőttes tálat, a sorsolásból begyűlt 30 korona. A felülfizetésekből és a sorsolásból begyűlt 130 kor. 93 fill. Kiadás volt 120 kor. 93 fill. a melyet levonva az összes bevételből 214 kor. 98 fill.-ből maradt az orgona alap-ra 94 kor. Még csak egypár esztendő teljék el a cél el leendő érve. Orgona hangja mellett dicsérhetjük az Istent. A nemes szívű felülfizetők, kik a cél elérhetésére közremunkáltak, fogadják egyházam nevében köszönetemet.

Pusztakamarás, 1901. Február 1-én. *Péterfi Károly* ev. ref. lelkész.

Szerkesztői üzenet.

Nagyságos *Koós Ferenc* kir. tanácsos urnak igaz köszönetünket küldjük.

Számos cikket kaptunk a romániai missio ügyében ezeket is sort kerítünk, csak türelmet kérünk s kérjük mindenekelőtt a rövidséget s csakis a dologgal foglalkozást. Ebben is példát ad K. F. kir. tanácsos urnak lapunk elején közölt cikke.

Hivatalos rész.

760 – 1901

KÖRÖZVÉNY.

Valamennyi ev. ref. egyházmegyei nt. esperesnek, valamennyi erd. ev. ref. iskolaszék t. lelkész elnökének és valamennyi ev. ref. kollegium m. t. elöljáróságának és tanárainak.

Tudomásul és a mennyire lehet fogantatbavétel végett és szélesbb körökben való terjesztése végett közöljük a közoktatási miniszter úrnak f. évi 4348/I. 27. szám alatt közreadott rendeletét, a mint következik.

A vakoknak önérzetes és keresetképes egyénekkel való kiképzése céljából már évekkal ezelőtt ipari foglalkoztató műhelyeket létesítettem, melyekben az iskolai tanulmányaikkal kapcsolatosan, a kefekötésben, kosár és nádszék fonásban képzett iparosok, megérettésük és családjaik fentartásának biztosítására, munkát találnak és a hol készítményeik értékesítése közvetítettik.

A műhelyek kezelését felügyeletem biztosítása mellett már a mult évben a »Vakokat gyámolító or-

szágos egyesületnek adtam át, hogy egyrészt a tan-köteles koron tuljak és a később megvakultak ipari kiképzését is lehetővé tegyem, másrészt hogy a kezelést és értékesítést egyszerűsítsem. Az ezen műhelyekben kiváló iparos mesterek vezetése mellett készülő, kiváló minőségű áruk értékesítése azonban nem kis nehézségbe ütközik.

Miért is az egyesületnek segédkezet kívánok nyújtani abban, hogy a készítmények iránti bizalom felköltésével a kellő forgalom és ez által a műhelyekben dolgozó 16 vak munkás tisztességes kenyérkeresete biztosíttassék.

Fölkérem tehát az összes főtiszt. egyházi főhatóságokat, tankerületi főigazgatókat és tanfelügyelőket, hogy hatáskörükben a hivatalok, iskolák, internátusok vezetőinek figyelmét ezen nemes törekvésre hívják föl, és a nevezett egyesületet céljainak elérésében megrendelések útján tőlük telhetőleg támogassák.

Kolozsvártt, 1901. február hó 14-én.

Dr. Bartók György,
elnök.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

307—1901. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sepsi egyházmegyébe kebelezett *egerpataki* egyház *lelkészi* állomására pályázat nyitattik.

Javadalom: lakás, gazdasági épületekkel; 48 egész kepezőtől 2 kal. rozs, 2 kal. zab; 23 fél kepezőtől 1 kal. rozs, 1 kal. zab, értéke 411 k. 55 f. Kepező és oszpora 36 k. 40 f. Failletménybe készpénz a magtárból 80 k. 5 hold 194 négyszög öl szántó és 2 hold 1123 négyszög öl kaszáló 105 k. Erdőlési és legeltetési jog értéke 12 k. 35 f. Szántás váltás, temetési stóla 32 k. Állami kiegészítés (megállapítva) 553 k. 63 f. Összesen 1230 k. 23 f.

Minősítvénynyel és szolgálati bizonyítványval kellően felszerelt pályázati kérvények 1901. Március hó 15-éig nt. Vén Mihály esperes afiához Bikfalvára küldendők.

Kolozsvártt, 1901. február hó 9-én.

Dr. Bartók György,
erdélyi ev. ref. püspök.

310—1901. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a sepsi ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *Kálnok* egyházközség *énekvezér-organistái* állására pályázat hirdettetik.

Javadalom: 3 hold 1521 négyszögöl szántó, harangláb melletti kert, 5 hold 630 négyszögöl erdő üzemterv szerinti használata, értéke 38 kor 24 fill., 40 hold rozsnak kamata 60 kor., pénzkamat 29 kor. 52 fill., legeltetési illetmény 10 kor., jegyzői fizetés 10 kor., temetésért stóla fejenként 1 kor. összesen 8 kor. Tisztességes lakás, gazdasági épületekkel, terjedelmes kerttel. Összes érték 155 kor 76 fillér.

Kötelességei: az összes énekvezéri kötelességek végzése istentiszteletek, temetések alkalmával, az állami iskolában az énektanítás.

Pályázati határidő: 1901. március hó 17.

Folyamodványok Nt. Vén Mihály esperes aához küldendők Bikfalvára, Háromszékvármegye.

Kolozsvártt, 1901. február hó 19-én.

Dr. Bartók György,
erdélyi ev. ref. püspök.

311—1901. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. reform. egyházkerületben, a sepsi ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *Szemerja* egyházközség *énekvezér-organista* állására pályázat hirdettetik.

Javadalom: 37 kal. ősz, ugyanannyi tavasz-gabona (zab); értéke 222 kor.; 8 hold 649 □ öl első osztályu tagosított szántó, kaszáló haszonbérértéke 160 kor., melyből azonban $\frac{2}{3}$ -ad rész, haláláig a nyug. énekvezér használatában van; 30 köbm. tűzifa az egy-

házközség erdejéből, melyet az énekvezér vágat le saját költségén és a hivek beszállítanak. Tiszta értéke 42 Kor; Kepeváltás és oszpora: 78 Kor temetési stóla esetenként 1 kor. kegyalapítványi kamat: 14 Kor.; egyházi jegyzőségért 10 Kor. összes javadalom: 536 Korona. Tisztességes lakás melléképületekkel, kerttel.

Kötelességei: az összes énekvezéri kötelességek végzése istentiszteletek, temetések alkalmával, az állami iskolában az egyházi ének tanítása.

Pályázati határidő: 1901. március hó 17-e.

Folyamodványok Nt. Vén Mihály esperes aához küldendők Bikfalvára (Háromszékm-vm.)

Kolozsvártt, 1901. Február hó 19-én.

Dr. Bartók György,
erdélyi ev. ref. püspök

252—1901. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a görgényi egyházmegyébe kebelezett *kisfülpösi* IV. oszt. *papi* állomásra pályázat nyitattik

Javadalom: tisztességes lakás, kert és melléképületek szabad használatán kívül készpénz 1094 Kor. 73 fillér melyből 839 kor 81 fillér. már megállapított állami kiegészítés, a többi kepeváltás és Telekianum beneficium. 10 hold 1038 □ öl szántó, 3 hold 391 □ öl rét haszon élvezete 60 korona becsértékben. Munkatétel értéke 40 kor Stóla.

Pályázati határidő 1901. Mártius hó 16-a. Folyamodványok Csekme Ferencz esperes aa.-hoz küldendők Gernyeszegre u. p. Sáromberke (Marostordamegye.)

Kolozsvár, 1901. február hó 11-én.

Dr. Bartók György,
erdélyi ev. ref. püspök

261.—1901. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben az udvarhelyi egyházmegyébe kebelezett *szent lászlói-miklósfalvi ábrahámfalvi* társ egyházközségek IV-ed osztályu *lelkészi állomására* ezennel pályázat hirdettetik.

Javadalom gazdasági épületekkel ellátott kényelmes lakáson kívül 656 kor. 77 fill. értékű terménykepe és kanonika porcio haszonélvezete, ezenfelül 543 kor. 23 fill. fizetékiegészítési államsegély.

Pályázati határidő: 1901 évi Március hó 16-a. Minősítvénynyel és szolgálati bizonyítványval felszerelt folyamodványok Menyhárt András esperes afiához küldendők Kecsetbe, u. p. Sz.-Udvarhely.

Kolozsvártt, 1901 február hó 19-én.

Dr. Bartók György,
erdélyi ev. ref. püspök.

PÁLYÁZAT

a dunántuli ev. reform. egyházkerület *pápai főiskolájának theologiai akadémiájában* lemondás folytán üresedésbe jött *gyakorlati theologiai tanszékre*, melynek évi javadalma 3000 korona törzsfizetés, 600 korona lakbér, 200 korona ötödéves korpótlék 5-ször.

Felhivatnak azon ev. reform. vallásu, magyar honosságu lelkészek, vagy tanárok, a kik az egyházi törvény által megállapított theol. akadémiai tanári minősítéssel bírnak s ez állást elnyerni óhajtják, hogy az *érettségi bizonyítványval, a képesítettségét, nyelvismeretét*, eddigi szolgálatot, családi és egészségi állapotot feltüntető okmányokkal felszerelt kérvényeiket *folyó évi március hó 20-ig* adják be *Antal Gábor püspök urhoz* Rév-Komáromba.

A megválasztott köteles heti 11 órán a gyakorlati theologia körébe tartozó tárgyakat előadni, a tanszékekkel járó teendőket végezni s állomását folyó év szeptember hó 1-én szakmája körébe tartozó értekezéssel elfoglalni.

Ó-Szöny, 1901. február. 14-én.

Dr. Darányi Ignác,
vil. főisk. gondnok.

Czike Lajos,
egyh. főisk. gondnok.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA.

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre...
félévre

12 kor
6 kor

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

A kacagó Demokritos.

Az a lázas tevékenység, mely társadalmi, állami, egyházi, kulturális életünk hivatott és nem hivatott elemeit forrongásban tartja, azok a támadó és védekező manőverek, rohamok, csatározások, melyeket az ellenfelek egymással szemben érvényesíteni töreksznek napról-napra mind világosabban, érthetőbben tárják fel azt az irányt, melyet mi — jobb kifejezés hiányában — „Kálvinista sovínizmus”-nak nevezünk. Ebben az van kimondva, hogy mi abból, a mi a magyar specificus geniusnek, szellemnek, karakternek — szóval a mi a tiszta faji jellegnek típusa, semmit le nem alkuszunk, azt fenntartjuk, fejlesztjük, a szigorú és következetes individualizmus álláspontjára helyezkedünk s mind azok, kik e törekvésünkben gátolnak, még akkor is ellenfeleink, ha protestáns elveket hangoztatnak és követnek. A protestantizmus ugyanis nagyon alkalmas, sőt egyedül alkalmas arra, hogy a faji és nemzeti jelleg annak körén belől kidomborodjék: de a magyar faj nemzeti geniussának, történeti múltjának, karakterének — úgy látszik, hogy a protestantizmus Kálvin-féle életnyilatkozata felel meg legteljesebben. A „vastag nyaku Kálvinista” szállóige a magyar faji jelleget találóan fejezi ki.

Az ellen azonban határozottan tiltakozunk, mintha a Kálvin-féle protestantizmus politikai párt lenne, vagy politikai célokat kergetne, mint a pápizmus s ennek valamennyi árnyalata teszi. mert ez egyenes tagadása a protestáns keresztyénségnek. Tovább megyünk: azt is nyíltan kimondjuk, hogy nekünk közvetlen semmi közünk sem a liberalizmussal, sem a modernizmussal, sem a materializmussal, sem az idealizmussal, sem a pozitivizmussal, sem semmiféle tantételekkel, hanem csupán csak az emberrel, annak nemesebb természetével, mert a nemesen kultivált ember szellemének, értelmének, erkölcsi nagyságának gazdag tárházában találja fel és hozza működésbe azon elveket, eszméket, melyek társadalmi, állami, egyházi, politikai tevékenységét irányítják. A személyek, mint önálló atomok, önkéntes csoportosulása alkotja a nagy nemzeti állatot, mint élő organizmust; a milyen kvalitással bírnak az egyes atomok, olyan kvalitású az egész nemzet.

A tapasztalat azt beszéli, hogy az emberek tömegesen nem haladnak, a tömeg pondus iners, hanem az egyedekek személyenkénti emelkedése biztosítja a tömeg nemeshülését. Nem a nagy tömeg, hanem az egyedi emberi szellem éhezi és szomjuhozza, hogy megismerje a nagy mindenséget, az abban levő tübenényeket, a társadalmi viszonyokat, szóval mindent, mi rajta kívül és saját öntudatában történik, hogy lételet biztosíthassa s az élet komplikált problémáit megfejthesse. Nem a nagy tömeg, hanem az egyén keresi az igazságot; a nagy tömeget jóra, rosra egyaránt fel lehet használni; de arra képtelen, hogy az emberiség fejlődését előbbre vigye, ez az egyedekek feladata. Ebben rejlik az individualizmus jelentősége.

Az emberi szellem ismeret-szomjának kielégítésére három úton halad: u. m. theologiai, filozofiai és természettudományi úton de ezek közül ez ideig egyikken sem érte el a várva-várt eredményt, ma is épp oly ismeret-sováron kutatja mi az igazság, mint ezredekek előtt tette; ma is épp annyi valószínűséggel magyarázza a nagy mindenséget és ennek tübenényeit, mint ismeretlen ősei. jóllehet másképpen ismeri és magyarázza. mint elődei: de az ismeret értéke viszonyítva az élet komplikált problémáihoz, semmit sem változott. Egyik, mint a másik a maga idejében igazság volt, korának szeilemi szükségletét kielégítette, feladatát betöltötte, azután régiségvárba került. Ez a sors várakozik a mi igazságunkra is; ma általános érvényű, holnap már ostobaság. Azok az elmúlt századok, melyeket mi sötétekeknek, butáknak, ostobáknak nevezünk, csak a mi felfogásunk szerint ilyenek; annak idejében, az akkor élt emberek előtt éppen olyan világosak, kedvesek vagy türhetetlenek voltak, mint a miénkben a mostaniak; a régiek épp oly büszkék voltak műveltségükre, tudományukra, művészetökre, mint mi vagyunk a miénkre; a maguk módja szerint épp úgy lelkessedtek vagy átkozódtak, mint mi magunk tesszük. Ez emberi dolog, e tekintetben nem változtunk meg. sem mi emberek, sem a világ, sem a társadalmi együttélés. A mi változás történik, csak abban áll, hogy másképpen ismerjük, magyarázzuk a mindenséget s ehhez való viszonyunkat, mint a régiek. Érdekes és tanulságos az az útvonal, mely e változások különböző

fázissait feltárja. Századokon át haladt az emberiség az útvonalon előre, legalább azzal hízelt magának, hogy így van, de fájdalmasan ébredt azon tudatra, hogy ott van honnan elindult, semmivel sem lett bölcsőbb, mint azelőtt volt. A filozófia épp oly keveset magyarázott meg, mint a theologia, egyik mint a másik nem elégítette ki tudvágyát. Thales, Sokrates, Plato, Aristoteles végeredményben nem tanítottak kielégítőbben, mint a görög theogonia, csak másképpen magyarázták a kül- és belvilágot, mint ez. Maga Jézus sem azért jött, hogy a törvényt eltörölje, hanem, hogy betöltse, ő azt tanította, a mit Mózes és a próféták tanítottak, de másképpen magyarázta, mint ők. Az apostolok, az egyházi atyák, maga az egyház Jézust törekedett megérteni és magyarázni; mai napig sem értette meg. Nem jól mondtam — megértette ideig-óráig: de idő múltán másként értette. Ez is mind emberi dolog, örök és változhatatlan törvény működik mind ezekben s az emberi szellem éppen ezt a változhatatlan törvényt keresi; az eredmény határozza meg a fejlődést, haladást, vagy hanyatlást és elenyészést.

Korunkban a természettudomány vette át az emberiség fejlődésének vezetését s azzal dicsekszik, hogy ezutánra ki van zárva annak lehetősége, hogy az emberi szellem kutatásainak eredményeivel valaha oda jusson, honnan kiindult — más szókkal, hogy körben forogjon, mint történt a theologiai és filozófiai alapon folytatott kutatásokkal. Lehet, így van, de az is lehet, hogy nincs így. A spiritizmus, hipnotizmus kultiválása a valláshoz, az evangéliumhoz való visszatérés szükségességének követelése, a szív sivársága, az értelem kétségbeejtő bizonytalansága a mellett látszanak bizonyítani, hogy a természettudomány vezetése sem zárja ki a körforgást. Korunk sem külömb, mint elődei voltak; az állatember az ő sablonszerű hajlongásával, hazug képmutatásával, önző kufár szellemével épp oly nélkülözhetetlen tényező napjainkban, mint volt régebben. És bármennyire magasztaljuk korunkat, bármennyire takargatjuk, szépítgetjük fogyatkozásait; de azt le nem tagadhatjuk, hogy az emberekben, társadalmi, állami, egyházi intézményekbe vetett bizalom megrendült. Annyi képmutatás, annyi fufang, hazugság, család halmozódott össze, hogy a társadalmi ember már nem hiszen senkinek, nem bízik senkiben; vallásos hite megrendült a nyomorral, prostitúcióval, egoizmussal folytatott küzdelemben.

Tagadhatatlan, hogy az egoizmus eredetileg egyéni természetadta tulajdonság ugyan: de azt napjainkban kizárólag a maga számára foglalta le a társulási szellem. Nem az ember önző, hanem a különböző korporációk, társadalmi osztályok, pártok, egyesületek. Ezekben olvadt fel az egyén egoizmusával, erényeivel, hibáival, azok céljainak szolgálatában merül ki testi és szellemi ereje. Az ember többé nem cél önmagának, nem istennek nagy kora örökösse, mint az evangéliom tanítja, hanem eszköz az állami, kereskedelmi, ipari, gazdasági, művészeti s isteni megmondhatója, mennyi mindenféle absztrakt fogalmak túlcsigázott igényeinek. Az absztrakt, általános érvényű mondhatni isteni rangra emelt modern fogalmak szolgálatába kényszerített ember természetadta egoizmusából csak a gyomor követelése maradt meg. Az

egyén helyét a gyomor foglalta el, ezi kell a társadalomnak, az államnak, minden intézménynek kárpótolni mindazon áldozatért, mit az embertől, mint egyéntől a kor szelleme és irányzata megkövetel. Így a társadalmi ember, ha nem is érkezett még el: de nagyvonalon közel van azon állapothoz, hogy a gyomor munkáján kívül, minden más munkát, még lelkének üdvösségét is, mások, úgynevezett szakférfiak, kvalifikált egyének végszék el helyette. „Panem et circenses“, kivált a tömeg „missam et absolutionem“ felesel az ultramontanizmus. „Par nobile fratrum“, kacsag Demokritos.

Horváth István,
bükkösi ref. pap.

A romániai reform. missiói egyházmegyeről.

Azok közül, kik valamikor a romániai reform. missiói egyházmegyében működtek, talán senki sem olvasta nagyobb érdeklődéssel Barabás Endre barátomnak »A romániai magyarokról s azok református egyházairól« írt s e lapok hasábjain megjelent cikkeit, mint én. Alapos ismerettel van megírva s minden szava az igaz valóság. Lehet, hogy e tárgyhoz az egykor ott működtek közül mások is hozzászólnak, de ne vegyék rossz néven a külföldön élő hitsorsosaink iránt érdeklődők s a szíves olvasó, ha ezek közül Barabás után, az első én leszek. Jogom van hozzá. Nem az elsőséghez, hanem a hozzászóláshoz, mert a bukaresti kálvinista iskolánál, mint tanító, én is működtem s más érdek is köt Bukaresthez. Az ott töltött 3 év tapasztalata készletet, hogy a fenti cikk minden szavát helyeseljem.

A romániai reform. missiói egyházmegyének a kilencvenes évek közepéig, ha nem is kiválóan, de mindenesetre kielégítőleg folytak dolgai. Minden egyházában voltak papjai, kik egyuttal, természetesen, tanítottak is. A bukaresti egyháznak régtől óta két lelkésze, két tanítója s egy tanítónője volt.

Hatodik éve azonban folytonosan hanyatlak az egykor oly nagy fáradsággal szervezett misszió állapota, évről-évre jobban. 1896-ban a *pitestí* egyház öreg papja halt meg, oly szegényen, hogy a jó emberek szívessége tette lehetővé eltemettetését. Pedig Pitest I. osztályu papi állásnak van feltüntetve. Azóta a lelkészi állás betöltését meg se kísérelték.

Később a *ploesti* egyház maradt pap nélkül, hová a mult nyáron papi pályázó hiányában a bukaresti kántor-tanító neveztetett ki misszionáriusnak. A bukaresti k.-tanítói állás azóta betöltetlen áll. De most jön a legváltóságosabb állapot. Az egyházmegye eddigi esperese, a bukaresti lelkész is, kinek két évtizedes ottani működése oly áldásosan tudott hatni az egyházmegye anyagi és szellemi életére: most ott hagyja állását. Ez kiszámíthatatlan kárára válik úgy az ott élő hitsorsosainknak, valamint az egész romániai magyarságnak. Mert tegyük fel, — mint a hogy valóban fel is kell tennünk, — hogy a nt. Bartalus esperes ur helyét *azonnal* befogják tölteni, az új lelkész idegen országban, egyházban és emberek előtt ezer nehézséggel fog találkozni, melyeken ha lesz is

elég lelki ereje keresztültörni magát, a magyarság és a kalvinizmus existenciája megsínyli. Mert nem mind-egy ám olyan helyen lelkészkeskedni, a hol a hívők valamennyijének vagy legalább is elenyészően csekély része kivételével, még a szép apjuk is abban a köz- ségben született, meg olyan helyen, hol szakadatlan azok váltakozása, jövés-menése, s hozzá olyan náció között, mely kérlelhetetlen ellenségünk. Bukarest ma- gyarjaiból egy második Kolozsvárunk lakóssága telne ki s a tiszta reformátusok száma is csinos összeg, de azért hirtelen mind elé tudnám számítani azon hive- ket, kiknek az egyház érdeke igazán szívéükön fekszik. Legnagyobb rész az ideiglenes hazában találkozási helyül tekinti a templomot.

Az iskola szellemi élete *magyar nemzeti szem- pontból* azóta, hogy a román miniszterium az addigi tankönyveket kitiltotta használatból: valamivel több a semminél. Amint Barabás jelezte is, a Vargyas-féle természetrajzból tanulnak olvasni a növendékek. Ugyanis csak a reáltárgyak tankönyvei maradhattak meg a to- vábbi használatban. Jelenleg a bukaresti egyházban — a még ott levő esperesen kívül — egy s.-tanító s három tanítónő működik. A bukaresti református is- kola legtávolabbról sem elég a nap-nap után szapo- rodó tanítványok befogadására. Van két nagyobb s két kisebb tanterme. Már ott létem idejében is zsufol- lásig tele voltak. Pár év óta a miniszterium rendelete szerint, nagyságához képest '00 tanulóval többet fel- venni nem lehet. Pedig tényleg 50—60 még kényel- mesen elférne, de a fenti létszámon felülieket egy kö- zelebbi tanévben a tanfelügyelő hazautasította.

Igaz, hogy Bukarestben a tankötelesek szigorú iskoláztatásával senki sem törődik, de azért ha alkal- mas iskola lenne, a jelenlegi tanulók száma két há- romszorosára szaporodnék. A tandíj, viszonyítva az ot- tani többi iskolákéhoz, — roppant csekély (havi 2 frank — 96 kr. — mit 3 óra előre kell befizetni.) misze- rint módja legyen mindenkinek gyermekét taníttatni. Ezenkívül egyes jómódu egyháztagnak alapítványt tet- tek a mennél szélesebb körű ingyen iskoláztatás cél- jából. A legnagyobb, a legégetőbb baj, hogy kicsiny az iskola s a tankötelesek száma a folytonos bevándor- lás folytán nőttön-nő. Az iskola kibővítése kétféle ok- ból nem lehetséges. Először, mert nincs anyagi erő; má- sodszor, ha lenne is, nem akadna tanító. Mi történik hát tanköteles gyermekeinkkel? A legnagyobb résznek cse- léd szülője beadja valamelyik hozzá közelebb levő ro- mán iskolába, hol megvetés s csufolódások közt eltölt egy-két évet, azalatt kitűnően megtanul románul s az eredmény az, hogy a magyarságnak teljesen elveszett.

Mert mintha a levegő is tele volna vele, olyan hajlama van a gyermeknek az oláh szó iránt, hogy az akkor oda vetődött székelő fiú, vagy leány, ha csak egy szót is tud, azt is kimondja. Végtelenül sértette a fülemet, hogy tízpercenként játszasközben, kizárólag oláhul beszélnek a tanulók egymással. Ráparancsol- tunk az akkori segéd-lelkészszel, hogy senki úgy ne merjen beszélni, mert ellenkezőleg nem bocsátjuk az illetőket szünetre. Mit értünk el? Másnap a román lapok hírül hozták, hogy a magyar iskolában eltiltot- ták a kedves román nyelvet s még több egyebet is írtak. Hogy a figyelmet ne vonjuk magunkra és isko-

lánkra, felhagytunk továbbra, a magyarosítás e nemé- vel. Foly is azóta zavartalanul az oláh beszéd, de nemcsak szünetenként, hanem a tantermekben is. Ugyanis a miniszterium az addigi kántortanító ál- tal tanított román nyelv tanítását tovább nem en- gedte meg, de elrendelte, hogy az iskola bezárása terhe mellett román tanítót alkalmazzon az egyház a tanításra. Így van azóta rendes román tanító s nincs magyar.

Nagyjában ilyen a bukaresti állapot. A ploesti ennél gonoszabb. A 30—50 tanuló egy kis szobácská- ban szorong; a magyar nyelvű tanítás sikere fölött csak a lelkész-tanító letkiismerete örködik, de a ro- mán fölött a tanfelügyelőség. Az állapot ezért még itt is türehető, de már Pitesten az Isten a meg- mondhatója, mi van. Mióta elhalt a lelkésze, szép temploma és iskolája zárva van. Papi állását be akar- ták tölteni, de mivel a pap tanító is egyuttal s a je- lenlegi iskolájában többé nem engedte meg a hatóság a tanítást, várnak addig, a míg elég pénz lesz az is- kolaépítésre. A hivek egyrésze a katolikus, más a román templomokhan keres — de nem talál — lelki megigazulást. A tankötelesek szanaszét nőnek fel, mint a vad virágok, sorsukkal ki sem törődve. A brai- lai egyház és iskola igen lelkiismeretes misszionárius vezetése alatt áll, ki, bár sokat küzd a siker érdeké- ben, de nem eredménytelenül.

Ezeket kívül természetesen, az ország minden vá- rosában található kisebb-nagyobb számban refor- mátus hiveket, de templomot és iskolát az elősorolta- kon kívül sehol sem.

Mennyi leendő lelkes fia vész el idegenben a magyarságnak, mert sorsukkal vagy keveset, vagy sem- mit sem törődnek. Példa van rá, hogy az e tekintet- ben szerencsésebb gyermekek visszakerülvén tanulni hazájukba, honnan elszakadtak: ma tanári és papi emberek. Nehányat én is ismerek.

Ha az egyházkerület mindenik erdélyrészi református főiskolában létesítene oly ösztöndíjas helyeket, hol az idegenbe szakadt honfitársaink gyermekei díjtalanul tanulhatnának: ez lenne a nagy kívándorlás némi, de alapos ellensúlyozása. S bizonyos az is, hogy a misszió jelenlegi áldatlan állapota sohasem ismétlődne, mert újabb meg újabb generáció nővén fel, mindig akadna egyik vagy má- sik üresedésben levő papi és tanítói állásra romániai ifjú.

Igen helyesnek találom tehát Barabásnak azon indítványát, hogy ösztöndíjak létesítésével a romániai missziói egyházakra képesítessenek papok és tanítók, s még kibővítném azzal, hogy *ezen tanítókat kizá- rólag a romániai hitsorsosaink gyerekeiből vá- lasszák*, van itt elég, s hiszem, hogy az olyan bizto- sabb s kitartóbb sikerrel működne, mint a ki végzett korában kerül oda.

Ha ez elérhető lesz, — pedig nem lehetetlen — az idegenben élő hiveinknek sorsa nem lesz olyan aggasztó, sem reánk, sem reájuk nézve.

(Szász-Régen.)

Kertész József.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1901. febr. 21.

Elnökölt: Br. Bánffy Dezső, ehker. főgondnok úr öngyméltósága. Jelen voltak: Dr. Bartók György, püspök, Simó Lajos és Zeyk Dániel, ehker. főgondnokok. Br. Bánffy Ernő, Kenessey Béla, Szász Dénes, Parádi Kálmán, Lészay Ferencz, Becsek Lajos, Dr. Sárkány Lajos, Deésy Gyula, Sándor János, ig. tanácsosok és a hivatalnokok.

Az ülés megnyitása után első sorban a Babós mre, k.-vásárhelyi lakos fellebbezése ügyében ítélt ig.-tanácsunk, mint másod fokú közig. bíróság, oda módosítván a zs. trv. 247. §-a alapján a sepsi egyházmegyei bíróság ítéletét, hogy fellebbező csakis 25%-át fizesse a különben reá eső egyházi adónak S.-Besenyőn, hol földbirtokkal ugyan rendelkezik, de ott nem tartózkodik.

Ezután a mult 1900. évről és a f. év első hónapjáról összeállított ügyforgalmi kimutatást olvasta fői Titkár aa., a melyet igazg.-tanács. arra tekintettel, hogy föltűnő hátrálék egyik előadónál sem mutatkozott, tudomásul vett.

A dícsőszentmártoni körlelkészség az iránti kérését, hogy lelkésze javadalmának emelésére, a kongrua folyósítása előtt kiutalt évi 300 korona központi segély továbbra is megszavaztassék, nem találta ig. tanácsunk teljesíthetőnek, mert az állami fizetéskiegészítéssel a javadalom ügyis jelentékenyen emelkedett.

A m.-baksai egyházközség ama határozata, melylyel levitu-tanítója fizetését, évi 296 kor. 78 fillérrel felemelte, jóváhagyást nyert.

Görgényi esperes aat. értesítette ig.-tanácsunk arról, hogy a tanítói fizetéseket pótló államsegély kifizetési módozatait megállapító körrendelet módosítását nem látja szükségesnek, mert ezek az államsegélyi összegek tanévekre vannak utalványozva, tehát csak az adóhivatal eljárása lehet téves, ha polgári évek szerint követeli a nyugtákat.

Kányádi egyházközségünk engedélyt kérvén arra, hogy a nyugdíjintézet tagjai közé föl nem vett nyugalmazott tanítója részére folyósított kegydíjját megszüntethesse: értesítettett hogy ez ügyben az első foku határozás joga nem az ig.-tanács kezében van.

A zsoboki egyházközségnek, figyelmet érdemlő indokok alapján, megengedte ig.-tanácsunk, hogy 296 holdas erdejét, az egyházmegyei tanács által körülírt módozatok mellett, a község lakóinak eladhassa.

A nagy-pestyeni egyházközség önálló szervezkedése és papi állomása javadalmának állami kiegészítése iránti kérését, ajánlattal terjesztette ig.-tanácsunk a közokt. minisztérium elé.

A kézdi-vásárhelyi egyházközség több tagja azt kérte ig. tanácsunktól, hogy legközelebbi papválasztásánál közvetlen választást gyakorolhasson és hogy az Utasítás 192. §. b. pontjában meghatározott hányadszavazatok helyett minden kepezhető egyforma joggal élhessen. Ig. tanácsunk a közvetlen választás megengedését engedélyezte is, de a helyi szokásoknak és az utasítás rendelkezéseinek megfelelő módozatoktól annál kevésbbé tekinthetett el, minthogy ezáltal, most a választás küszöbén, egyik, vagy másik jelölt javára, avagy kárára engedélyezett volna kivételes jogokat.

Beterjesztette a k.-vásárhelyi ehk. jelölő bizottsága a pályázók jelöléséről szóló jegyzőkönyvet a végből, hogy az ig. tanács mondjon véleményt a zsin. törv. 209 §-nak értelmezésére nézve, mert a pályázók közül néhányan személyesen megjelentek volt, a pályázat kihirdetése előtt, az egyházközségben és ott templomi szolgálatokat végeztek, minél fogva kérdésessé vált, hogy vajjon e cselekvényük nem zárja-e ki őket a pályázók sorából? Ig. tanácsunk azonban nem bocsátkozott e kérdés érdemű ellátásába, mert a választási eljárás esetleges megtámadása folytán

másodfokú bírósági minőségében kell majd ítélkeznie, miért is ez ügyben nem préjudikálhat

Botha Dániel, bodonkúti lakosnak a néhai lel kész ellen beadott panasza alaptalannak bizonyulván: elutasított.

A szász-zsombori egyházközség és Farkas Sándor, ottani állami tanító között létre jött és az énekvezéri téendők végzésére vonatkozó szerződés. meg erősítést nyert.

Az étfalva-zoltáni ev. ref. egyházközség tulajdonát képező Hadnagy-alap kezelési szabályzatát ig. tanácsunk végleg megállapítván, közölte azt egyfelől az egyházközséggel, másfelől az illetékes kir. tanfelügyelővel, mihez tartás végett.

Szászvárosi Kun-kollégiumunk előjárósága megfelelő tágas telepekre óhajtván elhelyezni az intézeti helyiségeket, evégből már korábban megvásárolt volt egy nagyobb telket, melynek további kibővítését most ismét két telket, ezek közt az ev. ref. egyházközség első papi telkét is megvette. Ig.-tanácsunk az előjáróság tervét helyeselve, elvileg hozzájárult a vásárlások megkötéséhez és ajánlattal fogja felterjeszteni kollégiumnak idevonatkozó kérését a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz is, de ezt megelőzőleg felvilágosítást kért az egyházközségtől arra nézve, hogy az első papi szállítás biztosításáról miként kíván gondoskodni, valamint kérdést intézett a tekintetben is, hogy az adásvevési szerződés ama megkötöttségét, mely szerint a papi telek csakis a jelenlegi lelkész nyugalmazása esetén vehető át a kollégium által, nem lehetne-e méltányos módon, föloldani, hogy az esetleg további megnyerendő államssegéllyel azonnal hozzá is lehessen fogni a kollégiumépületek megépítéséhez?

Az egyházközségek ideiglenes osztályozása ellen beérkezett fölszóllalásokat vette vizsgálat alá ezek után ig. tanácsunk, minek credményében a felvinci ehk I. a harasztosi ehk II. és az abrudbányai ehk szintén II. osztályunak nyilvánított.

(Folytatjuk.)

A magyarországi protestáns theologusok konferenciájáról.

(Tartott Budapesten, '01. február hó 11—12. napjain.)

A magyarországi ref. theologusoknak 1901. évi május 1-én Debrecenben tartott kongresszusa elhatározta, hogy kölesönös érintkezés és összeköttetés érdekében ezután minden évben tartanak a magyarországi ref. theologusok kongresszust, és pedig minden évben más-más helyen, a hol theol. akadémiák vannak.

„Ez évben a kongresszus rendezését budapesti testvéreink vállalták magukra. Még mult év dec. havában szétküldött meghívójukban jelezték, hogy ezúttal és ezután nem a kongresszus, hanem a dolognak inkább megfelelő konferencia nevet használjuk s aztán, hogy közmegegyezéssel evangélikus testvéreinket is meghívjuk e mi konferenciánkra.

A meghívóban a konferencia tárgyául a következő pontok voltak felvéve I. Evangéliom és tudomány; II. A theologusok gyakorlati képzése III. Jelentések és indítványok.

A konferencia lefolyása a következő volt

Febr. 11-én d. e. 9 órakor alakult meg a tisztikar, és pedig eként elnökökké választottak: Csighy Andor, debreceni szenior és ifj. Porkoláb Gyula, eperjesi ág. ev. theologus; jegyzökké: Bary Gyula és Námassy Lajos debreceni theologusok

11 órakor két prot. egyházunk egyes kitünőségeinek üdvözlése történt. Márton Árpád, kolozsvári ref. th. üdvözölte Szász Károly Dunamelléki püspök urat, Máté Elek, pozsonyi ág. ev th. Szilág yi Dezső főgondnok urat és Gyalogh István, soproni ág. ev. th. br. Pró-

beszédre adott gyönyörű és tartalmas köszönő válaszok mindenike egy-egy örömyilatkozat volt egyfelől a két testvér-egyház egyesülési törekvéseinek eme kezdete felett és más felől egy-egy hatalmas buzdítás és biztatás nekünk, leendő papoknak, jövődjő szép pályánk munkáinak fontossága, nagyszerűsége és nehézségeivel szemben.

A febr. 12-én tartott ülést szép és emelkedett isentisztelet előzte meg, a melyen nt. dr. Szabó Aladár, bpesti ref. theol. akadémiái igazgató imázott és Mészáros János bpesti theologus mondott alkalmi beszédet. A bpesti különböző egyházi testületek részéről volt meleg hangú üdvözlések és az azokra adott válaszok után a kitűzött tételek tárgyalása következett.

I. Az »Evangéliom és tudomány« cz. tétel referense Görömbei Péter, debreceni ref. korreferense Németh Károly, soproni ág. ev. theologus volt. Mindkét értekezésen a komoly foglalkozás és a tárgy iránt való nagy lelkesedés látszott meg. A két értekezés között az volt a különbség, hogy az előbbi az evangéliom és tudomány lényegi viszonyát, az utóbbi pedig inkább azok hatása, munkája által elő állott eredmények viszonyát mutatta fel, históriailag. Mindkettő szem előtt tartotta a két fogalom és dolog jogosultságát, s kijelölte helyét.

A dolgozatok felolvasása után a tárgy felett élénk eszmecsere fejlődött ki a konferencia többi tagjai részéről. A felolvasóknak köszönetet mondott a konferencia.

II. »A theologusok gyakorlati képzése« cz. tételt ifj. Porkoláb Gyula mint referens és Soós Károly, pápai ref. theologus, mint korreferens dolgozták ki és tárgyalták.

Mindkettő derék munkát olvasott fel, a melyek a pápi pálya, mint gyakorlati pálya fontosságának tudatától voltak áthatva. S ép ez alapon mindkettő szükségesnek látja a theol. tanterv olyanforma módosítását, hogy a gyakorlati tárgyak inkább érvényesüljenek a theol. kurzuson előbbi szerint akár még az elméletiek rovására is. A biblia komoly tanulmányozásának szükséges voltát egyik sem téveszti szem elől különösen Soós épen azt veszi a gyakorlati képzés kiindulási pontjává. Mindkét referens több pontból álló javaslatot terjesztett, elfogadás végett, a konferencia elé. Többek hozzászólása után a javaslatok elfogadtattak, kivéven a referens javaslatának azon pontját, mely kötelezni óhajtja a konferencia által az egyes akadémiák ifjúságát arra, hogy hasson oda, hogy a gyakorlati tárgyak az elméletiek rovására több súlyt nyerjenek.

III. Jelentések és indítványok során I., Nánássy Lajos a »Közlöny«, mint a magyarországi ref. theologiák hivatalos lapjának múlt évi főszerkesztője tette meg a lap ügyére vonatkozó kedvező jelentését, a melyet a konferencia tudomásul vett és köszönetét fejezte ki főszerkesztő eddigi hívsége, odaadó munkájáért és azon óhaját, hogy a szerkesztés munkájára ezután is Nánássy L. kéresek fel. Ő ezt el is fogadta. E jelentés kapcsán merült fel és elfogadást nyert az az indítvány, hogy a »Közlöny« ezután a magyarországi protestáns theologiák közös hivatalos lapja legyen.

Egy elfogadott indítvány alapján a konferencia kötelességévé teszi tagjainak, igyekezzenek odahatni, hogy a »Közlöny« minél szélesebb körre elterjedjen. Másik elfogadott indítvány szerint kötelezi a konferencia a jelenlevő tagokat arra, hogy egyfelől tanulmányaik végzésének helyén, s másfelől ha majd papokká lesznek, egyházközségükben evangéliomi ifjúsági egyesületeket alkossanak, s ezáltal is és általában az evangéliomi munkát legjobb tehetségük szerint karolják fel. (Jobb így: egyháztársadalmi szervezetbe foglalandó az egész ref. ifjúság) szerk.

Volt még egy igen életrevaló, fontos, aktualis indítvány Nevezetesen: igyekezék odahatni a konferencia, hogy a bibliaterjesztő társulatok elárúsítókat

küldjenek ki a vidékre, a czélból, hogy a nép körében a biblia minél inkább elterjedjen; mert manapság, különösen Erdélyben, e tekintetben nagy a hiány. Eziránt való lépések megtételére Forgács Gyula bpesti széniort kérte meg a konferencia.

A konferenciát Csighy Andor társelnök zárta be szép, lendületes, emelkedett imával.

A konferenciának 27 tagja volt; közöttük 6 kolozsvári.

Egyik kedves emléke lesz konferenciánknak az a csoport kép, a melyen annak tagjai, több más kollégával együtt levétették magukat. Az akadémiái tanári kart nt. Farkas József ur képviseli rajt.

Konferencia végével társas estére gyűltünk össze az »István főherceg« szállóban.

A rendező bizottság figyelmességére vall a szorosán vett konferenciának gondos rendezésén kívül magának az időnek a megválasztása is. Épen ez időben, 10 én d. e 11 órakor tartotta ugyanis évi nagy gyűlést az »Evangéliomi Ifjúsági Egylet« studens osztálya, a mely bennünket, studenseket kiváltképen érdekelhetett. Gyűlést megelőzőleg e sorok írója mondott rövid fohászt, mely után elnöki megnyitó következett és sorban jelentések a studens osztály 3 ágának: egyetemi, theol. önképzőköri és gimnáziumi studenseknek évi evangéliomi munkásságáról; majd Csürös István, fővárosi ref. gimn. vallásnár gyönyörű, magvas felolvasása »Alapítsunk evangéliomi ifj. egyleteket!« Ezután Dr. Eördögh Árpád és ifj. Porkoláb Gyula tettek konkrét indítványokat, az ev ifj. egyletek alakítása iránt. Elnöki zárszó és Pap Mihály technikus imája után a tényeket felmutató gyűlést véget ért.

Másik igen érdekes dolog volt a »Lorántffy Zsuzsanna« jótékony nőegylet évi nagy gyűlése 11-én d. u. 4 órakor, a melyet 3 órakor a Kálvin-téri templomban tartott hálaadó istentisztelet előzött meg. Maga a gyűlés beszámolás volt arról a magasztos munkáról, a melyet végzett ez a kiváló egylet a jótékonytérén, anyagi és lelki eszközökkel, az evangéliom erejével. Az egyesület tisztikara csekély változással a múlt évi.

Talán a legkedvesebb volt mindnyájunkra nézve az a »Szeretetvendégség« a melyet ez egylet ugyan csak 11-én este 6 órakor rendezett, és a melyre minket, konferenseket is meghívott. Itt már szemünkkel láttunk kézzelfogható dolgokat azokból, a melyeket az evangéliom ereje mivel. Ős egyházunk szeretetvendégségei állottak előttünk, modern formában, a hol az evangéliomnak folyton megújuló ereje tartja össze és hatja át a sziveket, s az evangéliom életető szelöje hozza a lelkeket felé a legegészségesebb, legélettelibb táplálékot. Az egész program egy ilyen termékeny fuvallat volt s azt hiszem egyetlen lelket sem hagyott érintés nélkül. Legkiemelkedőbb pontja volt egyik legkiválóbb és legbuzgóbb magyar kálvinista úrnőnek, Vargha Gyulánának szabad előadásban tartott beszéde.

Ezekon kívül egy részünknek volt alkalmunk megismerkedni az u. n. vasárnap: iskolák áldásos, nagyhatalmú, de sokak által perhorreskált munkájával és az ev. ifj. egylet biblia olvasó és magyarázó óráival.

Mindenütt, mindenütt az evangéliom életadó, áldott szelöje szállott eddig nem ösmert táplálékkal szomjazó lelkünk felé.

S mindezek — gondolom a vidékiek előtt legnyilvánvalóbban — nagyobbrészt ujak voltak és annál érdekesebbek.

S ha referádám megírásakor az egyes dolgokra meglehetősen bőven terjeszkedtem ki, tettem azt azért, mert a két protestáns egyház theol. akadémiáinak hallgatói által tartott konferenciának sokkal nagyobb jelentőséget tulajdonítok, — úgy a jelent, mint a jövődjöt illetőleg. — semhogy szerencsésnek tartottam volna csak amugykönnyesdibe átsiklani rajt; másfelől pedig egész lélekkel csüngök budapesti testvéreink evangéliomi

életén. munkálkodásán; mert látom annak áldásos hatását és látom, érzem, hogy mily nagy szükségünk van nekünk, egész magyar prot. egyháznak arra, hogy tényleg munkálkodjunk az evangéliom szellemében azokkal szemben, a kik nem evangéliomi alapon állanak, az ultramontán áramlattal szemben és ne keressünk mindig csak kényelmeskedve kibúvókat. Mert bizonyos, hogy csak a munkás méltó a bérré; csak a hív evangéliomi munkás méltó arra a bérré, arra a jutalomra, a mi az evangéliomnak győzelme, istenországának diadala, terjedése felett való örvendezés.

És csak a hív evangéliomi munkásnak adatik meg ez az örvendezés.

Kolozsvárt, 1901. febr. hó.

Lovass Aludár,
IV. é. theologus.

Jegyzet. Teljesen osztozunk ifju barátunknak a fönnebbi sorokban is megnyilatkozó nemes lelkesedésében. Az a budapesti ifjusági egyesület, Lórántfy Zsuzsánna-egyesület, szeretetvendégség, stb. bizonyos igen szép dolgok s tiszteletünket érdemlik azok, kik e dolgokat létre hozták s azokban buzgón működnek. De nem érzé-e ifjú barátunk, hogy az evangéliumi munka az egyesületekben mégis csak igen szűk körben mozog s a budapesti ref. egyházközség több tizezer tagja az egyesületi medren kívül esik s az evangéliumi munkától távol marad? Mi más lenne a kép s az eredmény, ha az evangéliumi munka egész gyülekezeti szinten s nem csak, mint egyesületi munka, de mint valóban egész egyházrendszeri munka szerveztetné! Egy analogiára gondolva kérjük: mi lenne a honvédelemből, ha ez csak egyesületekre volna bízva s nem pedig egy mindenkire kiterjedő országos, egyetemes szervezetbe foglalva? Így áll a dolog egyházunk védelmével is.

Szerk.

A kálvini egyház hanyatlása Apaffi Mihály idejében.

Írta: *Szádeczky Béla.*

(Folytatás.)

A fejedelemség tehát még fennáll, de régi alapjaiban erősen megingatva. Szomorú látvány, hogy azok a védvárak is melyeket az ősök buzgalma és lelkesedése állított fel a tudomány és művelődés védelmére; — az iskolák, mik a protestánsoknak oly féltve őrzött kincsei voltak mindenkoron — pusztulóban, hanyatlóban vannak. Fejérváron a várossal együtt pusztul el az iskola is. A mi megmaradt belőle Kolozsvárra s innen biztosabb helyre: Enyedre húzódott vissza. De mintha az ősök buzgalma is kihalt volna az utódoknál. A fennálló iskolák szükségét szenvednek s 1665-ben már csak országos gyűjtéssel nyújthattak némi anyagi segílyt.

Az iskola-ügy hanyatlásával együtt az egyház külső és belső élete is nagy visszaesést mutat a régebbi időkhöz viszonyítva.

Az egyház hanyatlását leginkább bizonyítja az anyagi eszközök megfogyása. A kálviniista egyházak minden időben önmagoktól, a hívők egyetemétől nyertek, nem csak szellemi és erkölcsi, hanem anyagi támogatást is. Az egyházak a hívők adakozásából, gazdagabb főuraik adományából tartották fenn és tartják fenn magokat ma is. Külön egyházi vagyonról alig lehet szó a protestáns egyházaknál. Erdély a hívők adakozása mellett abban a különös szerencsében részesült, hogy a fejedelmi kegy szétsugárzott az egyházak egyetemére.

Gr. Bethlen Miklós (1712-ben) azt írja Bécsből egyik levelében, hogy Enyedet, Maros-Vásárhelyt és Kolozsvárt kivéve mindenütt a fejedelmek tartottak papot¹. Az erdélyi kálviniista egyházközségek tehát sokat várnak és nyertek a fejedelem gondoskodásától. Minél fogva egy hatalmas buzgó fejedelem alatt az egyházak anyagi gondozása hiányt nem szenvedett. Apaffitól sem lehet elvitatni egyháza iránt tanúsított jóindulatát, de gyenge kormánya és a megváltozott viszonyok mégis érezhetővé váltak az anyagi megfogyásában is. Ha ehhez hozzá vesszük, hogy az egyházak jövedelme, főként pedig a papok fizetése legtöbb helyt terményekből, dézsma és az u. n. quarta jövedelmekből folyt be, a mi pedig a háborús, zavaros időkben igen nehezen szolgáltatható be, könnyen elképzelhetjük azt a siralmas anyagi helyzetet, melyet Apaffi uralkodásának közepén oly élénk színekkel festett meg Tofeus Mihály, a kálviniista egyháznak akkori kiváló püspöke. Leírja előbb az egyetemes egyház szegénységét, azután a papok szükségait sorolja fel. »Annyi a szűkölködő miniszter (t. i. pap) és háza népe — mondja Tofeus — hogy csak Isten tudja. Kinek saruja nincs, kinek nadrága, kinek öve, kinek köntöse, semmi költsége; kinek felesége gyermeke otthon mézítelen és ehel-haló²«.

Igy oda jutott Erdélyben a kálvini egyetemes egyház, már Apaffi uralkodásának kezdetén, hogy egyes egyházközségeit nem tudja ellátni papokkal.

(Folytatása következik.)

Közérdekű üzenetek.

M. Á. M.-Valkó. A 23,000 korona segédlelkészi kongrua megállapítására vonatkozó miniszteri rendelet, egész terjedelmében, megküldetett az esperesi hivataloknak és meg fog jelenni az ideai konvent jegyzőkönyvében is. Leglényegesebb részét, t. i. a fölhasználás módoszatainak megállapítását, mi is közöltük a mult heti „Üzenetek“ között, szöszertint szövegben. Nézetünk szerint, Tiszteleted föltétlenül meg fogja kapni az 1900. évre is az egész 500 koronát, mert egész éven át félfizetésen szolgált és állomásának egész javadalma is alul van az 1200 koronán. Kaphatnak azonban megfelelő összeget azok a félfizetésen szolgáló lelkészek is, kik oly állomáson szolgálnak, melynek javadalma az 1200 koronát meghaladja. Tegyük föl pl. hogy az x...i lelkészi állás javadalma évi 1400 korona. Ha ebből az összegből levonjuk a fungens lelkészt, félfizetés élvezete okán, megillető évi 500 kor. kárpótlást, akkor fennmarad 900 kor., melyet 300 kor. egészít ki 1200 ra. Az x...i fungens lelkész tehát 300 korona erejéig fog részesülni kárpótlásban. Ugyanilyen kulcs szerint részesülnek kárpótlásban azok a rendes, vagy helyettes lelkészek is, kik nem élvezik az egész papi fizetést azért, mert az özvegyi kegyév még le nem járt.

Kétségtelenül nagy segílyt nyerünk e kongrua-pótló államsegélyben, különösen jövőre nézve az által, hogy a már szolgálatképtelenné vált lelkészeket nyugalomba bocsáthatjuk és helyüket segéd-helyettes, vagy rendes lelkészszel is betölthetjük, valamint azáltal is, hogy az özvegyi kegyéval terhelte lelkészi állásokat sem kell másféleg g üresen tartanunk.

M. E. Sz.-Bréte. Ha a nyugalmazott lelkész nyugdíjával a papi állás javadalma tényleg csonkítva volt, az 1900. év folyamán, akkor jelentse be igényét az esperesnél, még pedig sürgősen, mert márcz. 15-éig be kell hogy terjesszék az esperesek ez idevonatkozó kimutatásokat.

¹ Erd. Prot. Közlöny 1881. évf. 176. l. Közli Koncz József.
² Bod Péter: Smirnai Szent Polikarpus 121. l.

Sz. B. Kolozsvár. A f. hó 21-én és 22-én lefolyt ig.-tanácsi ülés együtt hat és fél óráig tartott. Elintéztést nyert ez alatt 93 ügydarab. Természetesen ez csak úgy volt lehetséges, hogy Br. Bánffy Dezső, főgondnok úr ó nagyméltósága, az üléseket megelőző délelőttökön, minden egyes ügydarabot megismert, amint ő ezt különben minden ülés előtt megteszi, hogy már előre tájékozva legyen. Valóban szerencsésekknek érezhetjük magunkat, hogy egyházkerületünk kormányza az ő kezében van, ki nemcsak buzgósággal és lankadatlan kitartással végzi teendőit, hanem tapasztalatokban gazdag kormányzói bölcsességével és pártatlan éleslátásával a legbonyolultabb kérdésekben is azonnal megtalálja a leghelyesebb kivezető útát.

B. A. M.-Lápos A közhasznú szövetkezet megalakulása, — a mint az alapításban résztvevő egyik keblbi emberünkötől értesültünk — már csak napok kérdése. Március hó 17 ére van kitűzve az alakuló közgyűlés. Az aláírási fölhívás mindössze csak ötven példányban volt kibocsátva és ennek dacára igen széleskörű érdeklődést keltett. Természetes, hogy itt-ott a kételkedés, gáncs, sőt gyanúsítás szavai is fölhangoztak. Közdolgok létesítése ezek nélkül, talán nem is lehetséges. Szó sincs róla, hogy az intézet célja kizárólag a felekezeti érdek szolgálatában volna kitűzve. Kizárólagos cél: a magyar nemzeti alapon nyugvó művelődési és közjótékonyossági intézmények támogatása. Hogy ennek dacára legnagyobb részt a mi papjaink sorakoztak eddig a kitűzött zászló körül, annak igen egyszerű magyarázata az, hogy a nemzeti ügy szolgálatában mindig ők voltak az elsők és a mint látszik, ez elsőségüket a mostani nehéz viszonyok között sem akarják feladni.

J. L. Kovászna. Mi is abban a véleményben vagyunk, hogy a pap és hívei közötti viszony természetesen megkövetelné azt, hogy a választók jelöltjüket lehetőleg személyes érintkezés útján ismerjék meg, a mire a zsinati törvény által megengedett módozat egyáltalában nem elegendő. A törvény azonban másként intézkedik, úgyannyira, hogy még a választó egyházker. közel fekvő helyen való működést sem enged meg a pályázóknak. Hogy azután e tilalom a pályázat kiírását megelőző időre is vonatkozik, affőltt pró és kontra disputálni lehet, a törvény intenciója támogatván az egyik és a törvény betűje a másik álláspontot. Hogy azonban a beszolgáló lelkész nem lehet a pályázók között, azt a 210. §. analogiája útján, bizonyosan állíthatni.

T. F. Patakfalva. Az igazgatótanács fölterjesztése alapján tényleg tudomásul vette a minisztérium Tiszteletednek Patakfalvára történt megválasztását és 95640—1900. sz. a. jelezte is, hogy 1900-ra 428 kor 28 fillér illeti meg, mely összegnek kiutalását a legközelebről kibocsátandó pótutalvány során megejteni ígérte. Külön értesítést erről azért nem kapott, mert az ig.-tanács várja a pótutalványt, mely azonban mindaddig meg nem érkezett. **r. s.**

Különfélék rovata.

Báró Bánffy Dezső egyházkerületi kormányzó főgondnok Ónagyméltósága egyház-ügyeink érdekében néhány napot töltött Kolozsvárt. Az igazgatótanács tárgyalásairól rendes rovatunk szól; de nem mulaszthatjuk el Ónagyméltósága nevét e rovat elejére is fölírni, mert Ónagyméltósága neve minden hű református előtt a leglelkesebb és legmunkásabb s így a legnemesebb egyháziasságot jelenti.

Az egyetemes konvent üléstét április hó 16-án kezdű meg Budapesten.

Wlassies Gyula, vallás és közoktatásügyi miniszter költségvetését február 14-én tárgyalta a képviselőház. A beszédnek főbb pontjait közöljük. A modern iskola feladata, hogy tudással, jellemmel, akaratörövel ruházza fel az ifjúságot a jövő küzdelmeire. Nem a letűnt korszaknak kell nevelni, hanem a mi reánk váró korban megállni tudó nemzedéknek kell nevelnünk. A tanterv tartalmát nemzetivé teszi, s gyakorlativá tette az élő nyelv tanításában. Mert élő

nyelv tanításánál nem a grammatikai rendszerre, hanem a beszélgetési módszerre fekteti a főszűt. A tanárvizsgáló-szabályzatnak átvizsgálását elrendelte, mert a tanárvizsgálatnak kevesbítését akarja. A túlszűfoltágon a párhuzamos osztályok felállításával igyekszik segíteni. Kísérletet teszen a mintagimnáziumban a szűlői konferenciákkal, hogy a szűlők és tanárok havonként egyszer találkozzanak a szűlőkkel és együtt beszéljenek a gyermek tanulásáról és neveléséről. A testi nevelésre is gondot fordít, a négy alsó osztály játékdélutánjai által. A felső oktatásnál a jogi szakoktatáson változtat. A kötelező doktorátust meg akarja szűntetni. A politechnikumon beakarja hozni a műszaki doktorátust. A vallás-erkölcsi oktatásra is nagy gondot fordít. Az állam 256,000 koronát fizet a vallásitanítóknak. A beíratási díjakat az ifjúsági és tanítói könyvtárakra akarja fordítani. Nagy szűt fektet arra, hogy magyar vidékeken legyenek iskolák első sorban, mert a magyar fajnak akarja emelni kulturális szűlyát. De azért a nemzetiségi vidékeket sem hanyagolja el. Mert 297 állami iskola közül 247 községben tiszta magyar volt 97, vegyes és tiszta nemzetiségi 150 község. Ez az arány sem kielegítő. Tiszta magyar vidékeknek van első sorban iskolákra szűksége. A ki magyar kulturát akar, annak első sorban a *magyarok* kulturáját kell előmozdítani. Létesíteni fogja az Alföldön a leányok részére a gazdasági iskolát. A polgári iskolát reformálni fogja. Lesz egy négy osztályu, mint teljes egész népoktatási intézet. E négy osztály felibe jó három E három felső osztály feladata, hogy közzszolgálati ágakra készítsen, melyekre most a közép és kereskedelmi iskola készit. Feladata, hogy általános műveltséget nyűjtson. A felsőbb leányiskoláknál egységes tanfolyam lesz. Cél az általános műveltség. Főszűt a nemzeti tartalom megszerzésére fektet, ezért a nemzeti irodalomra és történetre kiváló gondot fordít. A német és francia nyelv elsajátítására szintén. A gimnáziumi irányú leányoktatáshoz most is ragaszkodik, de azért ma még szűkségtelen az állam részéről leánygimnázium felállításá. Egy leánygimnáziumot azonban segít. 2—3 helyen továbbképző tanfolyamot létesit, hogy a felsőbb leányiskolák növendékei gimnáziumi oktatásban is részesűljenek. — A tanítóképzést is emeli. Szűnidei tanfolyamokat tart az intézeti tanárok részére. Tan- és kézikönyvek megírásáról is intézkedett. Tanűlmányi kirándulásokat rendelt. Új rendtartást és képesitő vizsgálati szabályzatot is adott részűkre.

Református felolvasó estély. A marosvásárhelyi ev. ref. egyház az adventi napoktól kezdve a husvéti ünnepek idejéig minden hét péntek délutánján felolvasó estélyeket rendez. Legutóbb febr. 22-én. **Gergelyffy Erzs** ref. tanítónő olvasta fel **Nagy Károly** th, tanár *A kik erősek és a kik gyengék a hitben* című értékes vallásos értekezését. **Bathó János** ref. kántor harmónium kíséret mellett kurucz dalokat énekelt általános tetszéstől kísérve. **Barabás** Endre polg. isk. tanár *A romániai református* testvéreinkről olvasott föl. Tudomásunk van arról, hogy a marosvásárhelyi ref. egyház buzgó lelkésze **Tóthfalusi József** a romániai lef. missziói ügyek megbeszélése végett egyházi értekezletet fog egybehívni legközelebb.

A nagyenyedi Bethlen-kollegium ifjúsága Nagy enyeden, a Nemzeti szálló termeiben, 1901. évi márczius hó 2-án a *Bethlen-szobor alap javára* Székely Ödön tanár rendező bizottsági elnök vezetése mellett Zártkörű Diák-Estélyt rendez.

Múlt év december 14-én a bedei (Maros-Torda me.) ev. ref. egyházközségének lélekemelő ünnepélye volt. Akkor adatott át a használatnak tek. Takácsy J. orgona művész Ur által készített 1400 korona értékű orgonája. Az ünnepélyen nt. Ravasz János esperes ur is részt vett, nem különben a szomszéd községek érdeklődő eleme is. Az esperes ur az ünnepélyen, mely rendes templomozással vette kezdetét,

megáldá a népet, kik közadokozásból módjukon felül tették össze fillereiket, hogy templomukat orgonával ellássák. A legnagyobb elismeréssel adózott Ösz Sándor fiatal tanítónak, ki mint kezdeményező, fáradságot nem ismerő szorgalommal munkált a mű létre hozásán. Nem maradt ki az elismerésből a művész, az alkotó; kinek ez 76-ik műve s már ez is elég biztosíték, hogy benne zenemű iparunk, méltó munkását tisztelje a közvélemény. Az orgona kemény szerkesztetű, kellemes hangú s a kívánalomnak teljesem megfelelő. Szentgerice, 1901, *Varga Lajos*, áll. tanító.

A sárospataki ifjuság Bethlen Gábor szobráért. A sárospataki főiskola ifjusága által, a Nagy-Enyeden felállítandó Bethlen-szobor alap javára rendezett ünnepély tiszta jövedelme 1620 kor., ezenkívül a főgymn. ifjuság gyűjtése 248 kor. 25 fill. Eszerint a főiskola ifjusága 1868 kor. 25 fill. el növelte a szobor alapot. A sárospataki ifjuság szép példával világít előre.

Gyászlap. A kisujszállási ev. ref. főgymnasium tanári kara mély fájdalommal jelenti, hogy *Keszi Hajdu Lajos*, nyugalmazott gymnasiumi tanár és igazgató, kit az 1848 49-iki szabad eszmék buzgó terjesztéséért az abszolút kormány kötél általi halálra, majd kegyelemből 20 évi várfogságra ítelt, s ki 1856-ban történt kiszabadulása óta 36 éven át szolgálta áldásos sikerrel a nevelés ügyét intézetünkben. 1891-ben nyugalmába vonult, — folyó év február hó 24-én este 1/27 órakor, életének 88-ik évében, rövid szenvedés után elhunyt. Áldott legyen emlékezet!

Kiadóhivatali üzenet.

M. K. Ha valamely egyházközségnek 12 koronát kellett fizetnie eddig, úgy *ezután* is 12 koronát kell fizetnie.

Hivatalos rész.

129—1901. A BETHLEN KOLLEGIUM
méltóságos t. Előljáróságának.

(Szabályzat a magántanuló leánynövendékek tanítóképesítő vizsgálatra bocsátása ügyében.)

A f. é. január hó 6-án, 401—1900 előljárósági jkvi sz. alatt benutatót szabályzatot, melyet a nagy enyedi tanítóképzőintézet tanári kara a magántanulói minőségben felvett leánynövendékek képesítő vizsgálatra bocsátása ügyében készítet, igazgatótanácsunk a maga részéről is hízagpótlónak s a tanítóképző reputációja érdekében szükségesnek tartja, a miért szives örömmel és megnyugvással járul a megerősítéséhez.

Tanítóképzőintézetünk rendszabályai és tanulmányai ügyrendje az intézet rendes hallgatóit, kik mint másodéves növendékek a gyakorló iskola látogatása alatt figyelemmel kísérik a tanítás módját és menetét, mint harmad és negyedévesek pedig hetenkint négy órán tanítanak is a gyakorlóban: mire a képzőintézeti tanfolyamot elvégzik, általában kielégítő gyakorlati ügyességet szereznek tanításban és fegyelmezésben egyaránt.

Ugyanezt azonban sajnos, nem állíthatjuk a magántanuló leánynövendékekről. Tanítási kísérleteik rendkívül gyengén sikerülnek, a mi érthető és természetesen foly abból a körülményből, hogy a magántanuló leánynövendékeknek otthon nincs módjuk és alkalmuk magukat gyakorlatilag is kiképezni a tanításban.

Kívánatosnak tartottuk tehát még a folyó tanév lejártá előtt tanítóképzőintézetünk minden magántanuló leánynövendékére nézve s jövőre állandó szabályul ki mondani, hogy

a) A magántanuló leánynövendékek, ha sikeresen elvégezték a négy évi tanfolyamot, csak egy gyakorlati tanításban töltött év után, vagy egy évi magán nevelői gyakorlati működés után bocsátatnak képesítő vizsgálatra, a képesítő vizsgálatok szabályzatilag megállapított rendes idejében.

b) A magántanuló leánynövendékek kötelesek képesítőre bocsátatásuk iránti engedélyért a Bethlen-kollegium előljárósága útján az igazgatótanácshoz intézendő kérvényeiket tanévi bizonyítványukkal s gyakorlati működésükről szóló szolgálati bizonyítványukkal kellezőleg fölszerelni.

Midőn a szabályzat fogamatba vételével s állandó megtartásával a Bethlen kollegium m. t. Előljáróságát és a tanítóképző t. tanári karát ezennel hivatalosan megbizzuk, egyszersmind értesítjük az érdekelt szülőket s tanítójelölt leánynövendékeket, hogy a szabályzat a most folyó iskolai évvel hatályba lép.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgatótanácsának
Kolozsvártt, 1901. február hó 22-én tartott üléséből.

Br. Bánffy Dezső,
elnök

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

896—1911.

KÖRLEVÉL

alamennyi körlelkésztség lelkipásztorainak és adminisztratorainak

Az 1900. évi november hó 3—5 napjain tartott egyházkerületi Közgyűlés 49 jkvi számú határozata értelmében felhívjuk az egyes körlelkésztségek lelkészeit, illetőleg adminisztratorait, hogy a főtiszt. Egyetemes Konvent 61—1900. jzökönyvi határozatában foglalt rendelkezések megfelelőleg a legközelebb megtartott népszámlálás adatait pontosan használják fel s majdan adandó jelentéseikben mutassák ki községenként a lakosok számát vallás és nemzetiség szerint azokat az anyaegyházakat, a melyek központok ugyan, de szigoruan véve missiói jelleggel nem bírnak, kimutatásukban különítsék el a missiói jellegű szórványoktól, fiók-egyházaktól, mert ezt az adatok pontossága s az adatokból levonandó következtetések megbízhatósága iránti tekintet megköveteli.

Az erd. ev. ref. egyházkerület Igazgatótanácsának
Kolozsvártt, 1901. február hó 21-én tartott üléséből.

Br. Bánffy Dezső,
elnök.

Kádár János,
előadó.

327—1901.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a széki egyházmegyébe kebelezett *vicei* egyház *lelkészi* állomására pályázat hirdettetik.

Javadalom: szép lakás. mellék épületekkel, kerttel, 471 korona értékű részint termény, részint készpénz fizetés. Ehez járul az 1200 kor. fizetés kiegészítésére miniszteri helybenhagyással megállapított 729 kor. 55 fillér.

Pályázati határidő 1901. március hó 23-a.

Minősítvényvel és szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt folyamodványok nt. Somkerek Miklós esperes a fiához küldendők Székre. (Szolnok-Doboka m.)

Kolozsvártt, 1901. február hó 27-én.

Dr. Bartók György,
erd. ev. ref. püspök.

346—1901.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a küküllői egyházmegyébe kebelezett *Balavásár-i* IV oszt. *papi* állomásra pályázat hirdettetik.

Javadalom: lakás és gazdasági épületeken kívül: Természetben kiszolgáltató buza- és bor-kepe: értéke 631 kor, 4 öl és 2/3. öl hasogatott tűzifa értéke 84 kor; 12 hold s 6 [] öl külső haszonbér értéke 192 kor. Dézma kárptótlás 45 kor., államsegély 228 kor., 70 fill., palást díj 20 kor. Összes érték 1200 kor. 70 fill.

Pályázati határidő 1901. március hó 23-a. Minősítvényvel és szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt folyamodványok n. t. Nemes Árpád esperes aához Maros Ugrára küldendők.

Kolozsvártt, 1901. február hó 27-én.

Dr. Bartók György,
erd. ev. ref. püspök.